H-19-28

19 — 1

PRAC. AND. ALCI.

ANDREAE ALCIATI MEDIOlanenſis, Iudiciarij proceſſus compendium, atq; adeo Iuris Vtriuſq; praxis, in gratiã ſtudioſorum nunc de nouo excuſa.

441 49

Apud Iacobum Giunta. M. D. XLIIII.

Del camars. fran.co de Herbas

UNIVERSIDAD Y PROVA. BIBLIOTECA
N. 18.734

Typographus Lectori. Salutem.

SI huic libello noſtra ora-
tione aliquid commẽdationis adijcere conaremur:
candide lector: perinde faceremus ac ſi quis vlulas
(quod aiunt) Athenas. Nam ⁊ ſeipſum abunde cõ-
mendat: ⁊ eum virum: nempe Andream illum Alcia-
tum vnicum huius ſeculi Juriſperitorum decus ⁊ ornamentum:
authorez refert: a quo tu ipſe noſti quicquid fuerit τὸ γνήσιον
profectum: non poſſe non inſignem aliquam ſtudioſis omnibus
vtilitatem adferre. Jd quod cum nobis probe perſpectum eſſet:
qui in more ſtudioq; habemus non vulgari tuis pro virili com-
modis inſeruire: pretermittere nõ potuimꝰ: quin optimi adeoq;
multis profuturi opuſculi exemplar: a quodam qui in priuatis
ipſum delicijs habebat: ere non exiguo comparatuz preloque
noſtro excuſum: publicis omnium vſibus communicare-
mus: ſic exiſtimantes: veriſſimam eſſe illam: ⁊ plane
non tam ethnico philoſopho: quaz vel Chriſtia-
no Theologo dignam ſententiam. Omne
bonum tanto diuinius eſſe: quanto
fuerit cõmuniꝰ. Tu vero ſtudio-
ſe lector: quicquid hoc eſt vel
ſumptus vel cognatus:
quod iuuandis ſtu-
dijs tuis haud
grauatim
impendi-
mus:
fac equi boniq; conſulas ac
bene vale.

.(†).

† ij

Index Titulorū et eorum que in ſingulis per ordinem tractantur.

De litera A.

De abolitione. fo.cxxxix.
Abolitio quid ſit. ibidem.
Abolitio quotuplex. ibidem.
Abolitio generalis. ibidem.
Abolitio priuata. ibidem.
Abolitio ſpecialis in qbꝰ caſibꝰ locū nō habeat. ibi.
Abolitio legalis. ibidem.
Actionis propoſitio. fo.vij.
Actio ex qua cauſſa naſcatur. ibidem.
Actio cui competat. fo.viij.
Actio aduerſus quem competat. ibidem.
In actione quid veniat. ibidem.
Ex actione officium iudicis. fo.ix.
De actionibus. ibidem.
Actio an ſit ſpecialiter proponenda. fo.x.
De actione proponenda opinio legiſtarum. ibidem.
De actione proponenda opinio canoniſtarum. ibidem.
Actoris officia quatuor. fo.vij.
De actore ab vniuerſitate ſeu a tutore ꝯſtituto vl' curato. xxxvij.
Actor a tutore: vel curatore duobꝰ caſibus cōſtituitur. ibidem.
De actore. fo.xxiiij.
Contra actorem exceptiones. ibidem.
Contra actorem vniuerſitatis quō excipiatur. fo.xxxvij.
Contra actorem a tutore vel curatore conſtitutum quid excipi poſſit fo.xxxviij.
Actor cuius iudicium debeat adire. fo.xliiij.
De accuſatione. fo.cxxvij.
In accuſatione qualiter procedatur. ibidem.
Accuſatio ſuper quibus criminibus fiat. fo.cxxviij.
Contra accuſatorem exceptiones fo.cxxx.
Accuſare ꝑhibiti qbꝰ caſibꝰ ad accuſandū admittātur. fo.cxxxi.
De accuſato. ibidem.
Accuſatio coram quibus ſit facienda. fo.cxxxij.
Accuſatoris contumacia. ibidem.
Accuſati contumacia. ibidem.
Accuſantibꝰ ſeu denuntiātibꝰ a quibꝰ expēſe cōferēde. fo.cxxvj.
Aditio iudicis ordinarij. fo.xlvij.
Aditio delegati. ibidem.
Aditionis effectus. ibidem.
De aduocato. fo.xlj.

Aduocati quales eſſe debeant. fo.xlj.
Aduocatis que obijci queant. fo.xlij.
De allegationibus ⁊ diſputationibꝰ procuratorum. fo.cij.
Allegationes ordine adhibende. ibidem.
Allegandi modus. ibidem.
Allegationibus qualiter reſpondendum. fo.ciij.
Allegationes audientis iudicis officium. ibidem.
De appellatione. fo.cxj.
Appellatio quid. fo.cxij.
Appellare quis poſſit. ibidem.
Appellatio in quibꝰ caſibꝰ: ⁊ quibꝰ cauſſis locum habeat. ibidē.
Appellatio quando teneat: ⁊ quando non. ibidem.
Appellare a quibus liceat: ⁊ a quibus non. fo.cxiij.
Appellatio ad quem fieri debeat. ibidem.
Appellandi tempus. fo.cxiiij.
Appellatio qualiter fieri debeat. ibidem.
In appellatione conditiones obſeruande duplices. ibidem.
Appellationis proſecutio intra que tēpora fieri debeat. fo.cxv.
Appellatio quoties concedatur. ibidem.
Officium eius a quo appellatur. ibidem.
Officium eius ad quem appellatur. ibidem.
Appellationis effectus. fo.cxvj.
Appellatiōe pendēte: in quibus caſibꝰ innouare liceat. ibidem.
Appellatio qualiter impugnetur. ibidem.
De Apoſtolorum petitione. fo.cxvij.
Apoſtoli quid. ibidem.
Apoſtolorum ſpecies quatuor. ibidem.
Appellatio quadruplex. ibidem.
Apoſtoli intra quod tempus peti debeant. ibidem.
Arbiter quis ſit. fo.xiiij.
Arbiter iuris quis. ibidem.
Arbiter ſimpliciter electus a partibus. ibidem.
Contra arbitrū ſeu arbitrium que excipi poſſint. fo.xix.
Arbitri quinam eſſe non poſſint. ibidem.
Arbitrium quibus modis finiatur. ibidem.
Aſſeſſor quis. fo.xvj.
Contra aſſeſſorem que excipi poſſint ſpecialiter. fo.xxj.
Auditor quis. fo.x.vj.

De litera B.

Beneficia iuris: quibus precipue ſolet in inſtrumentis renuntiari. fo.ciiij.
Beneficiū epiſtole D. Adriani fallit quinqꝫ caſibꝰ. ibi.
Beneficia multiplicia: quibus in inſtrumentis renuntiari poteſt. fo.cv.
Beneficia quibus non renunciatur. ibidem.

De litera C.

CAuſſarum diuiſio. folio.lviij.
De citatione. folio.liij.
Citatio quid ⁊ quotuplex. ibidem.
De officio Judicis citantis. fo.liiij.
Citationis conditiones. ibidem.
Citationem exequentis officium. ibidem.
Citati ſeu vocati officium. ibidem.
Citationes quib⁹ tēporum interſtitijs vna ab altera diſtent. ibi.
Citatio peremptoria. ibidem.
Citationis peremporie proprietates. ibidem.
Citationis ſpecies tres. fo.lv.
Contra citationem que excipi poſſint: ⁊ quomodo inualidetur ratiōe Judicis:citationis:laci:tēporis:citati ⁊ actoris. ibi.
Clericorum coram ſeculi iudice reſpondentiũ pene. fo.xlvj.
Clericos ad ſeculares iudices trahentium pene fo.xlvij.
Cognitio dicitur ordinaria tribus modis. fo.xxij.
Cognitio ſummaria. fo.xxj.⁊.xxij.
Cognitio pleniſſima in quibus exigatur. fo.xxij.
Cognitio ſemiplena ſiue ſummaria diſcuſſio in quibus ſit adhibenda. ibidem.
Cognitiones ſummarie in quibus differant ab extraordinarijs: ⁊ ab illis que de plano. ibidem.
Cognitionum ordo fo.xxiij.
Cauſſa ſeu cognitio dicit̃ ordinaria trib⁹ ex modis.fo.xxij.⁊ xxiij.
In Cognitionibus ſummarijs vtrum libellus vel litis conteſtatio exigatur. fo.xxiij.
Cognitio ſummaria in quibus conſiſtat. ibidem.
Cognitio ſummaria vtrũ in dilationibus concedendis fiat. ibi.
Cognitio ſummaria qualiter fiat. ibidem.
Clericorum tres ordines. fo.xlij.
Compromiſſum fit tribus modis. fo.xx.
Compromitti ſuper quibus ⁊ a quibus poſſit. ibidem.
De comparitione in termino. fo.lxvj.
In comparendo actori cum reo communia. ibidem.
Comparere per ſe qualiter actor vel reus debeat. ibi.
Comparitio qualiter fiat per procuratorem. ibidem.
In Comparitione officium Judicis. ibidem.
De Contumacia. fo.lvij.
Contumacia quid ⁊ quis contumax. ibidem.
Contumacia quot modis committatur. ibidem.
Contumacie ſpecies due. ibidem.
Contra cōtumacem actorē quomodo procedatur. fo.lviij.
Contra reum contumacem qualiter procedatur. ibidem.
Contumacia pene ⁊ quod ordine inferantur. fo.lix.
De confeſſionibus. fo.lxxix.
Confeſſio quid ⁊ quotuplex ſit. fo.lxxix.
Confeſſionis effectus. ibidem.
Confeſſio qualiter impugnetur: ⁊ quãdo nō valeat. ibidem.
Confeſſio que ⁊ quando preiudicet: vel non. fo.xc.
Confeſſio que ⁊ quando reuocari poſſit. ibidem.
De coniuncta perſona. fo.xxxv.
Contra coniunctam perſonam pro alio agentem quomodo excipiatur. ibidem.
Conſiliũ inquiſitio. ibidem.
Ceſſio actionis. fo.xiij.
Ceſſio vltime voluntatis. ibidem.
Ceſſio inter viuos potentiori facta. ibidem.
Ceſſio inter viuos non potentiori facta. ibidem.
Ceſſio non potentiori facta de actione dubitata.i.in iudiciu3 deducta quibus caſibus valeat. ibidem.
Ceſſio vera apparet quatuor potiſſimum caſibus. fo.xiij.
Ceſſio ſimulata ſex modis cognoſcitur. ibidem.
Ceſſio dubia. ibidem.
De criminibus in modum exceptionis propoſitis. fo.cxxxvij.
De criminibus notorijs. fo.cxxxviij.
Crimen notorium eſſe vnde ſciat Judex. ibidem.
Criminalium cauſſarum ordo ⁊ proceſſus. fo.cxxvij.

De litera D.

DE criminibus quinq3 modis agitur. fo.cxxvij.
Decreti primi ⁊ ſecundi interpoſitio. fo.lx.
Decretum multis modis accipitur. ibidem.
Decretum quomodo ⁊ qualiter ſit interponẽdũ. ibi.
De defenſore. fo.xxxv.
Contra defenſorem obiectiones generales. fo.xxxvj.
De denuntiatione. fo.cxxxij.
Denuntiatio quid. fo.cxxxiij.
Denuntiatio euangelica. ibidem.
Denuntiatio iudicialis. ibidem.
Denuntiatio canonica. ibidem.
Denuntiare quis poſſit. ibidem.
Contra denuntiatorem opponenda. ibidem.
In denuntiatione qualiter procedendum. ibidem.
Delegatus quis. fo.xiiij.
Delegatorum ſubdiuiſio. fo.xv.
Delegati inſtitutio. ibidem.
De Delegatis regula. ibidem.
Delegatorum genera duo. ibidem.
Que contra Delegatum excipi poſſint. fo.xviij.
Contra delegatum exceptiones ſpeciales. fo.xix.
De his qui alieno nomine in iudicio interueniunt. fo.xxx.

De dilationibus. fo.lxxij.
Dilatio quid. ibi.
Dilatio duplex. ibi.
Dilationum iudicialium ſpecies. ibi.
Dilationes non iudiciales. fo.lxxiij.
Dilationum conditiones. fo.lxxiiij.
Dilationes a quo concedende. ibi.
Dilationes quando concedende. ibi.
Dilationes quibus ⁊ quoties dentur ibi.
Dilationes qualiter aſſignande. ibi.

De litera E.

DE expenſis. fo.cxx.
Expenſarum diuiſio. ibi.
Expenſe iudiciarie. fo.cxxj.
Expenſa que fiunt ante lit.cōteſtationem. ibi.
Caſus in quibus ante litis conteſtationem ſit condemnatio in expenſis. ibi.
Caſus in quibus victor victori non condemnatur. fo.cxxiij.
Expenſe in cauſſis appellationis facte. ibi.
Expenſarum condemnatio quando ⁊ qualiter ſit facienda. ibi.
Expenſarum genera quatuor. ibi.
De Exceptione. fo.lxxvij.
Exceptio quid. ibi.
Exceptionum diuiſio. ibi.
In exceptionibus propoſitis officium Iudicis. fo.lxxviij.
De Excuſatore. fo.xxvj.
Contra excuſatorem exceptiones. ibi.
Exequutor quid ſit. fo.xliij.
Exequutor quis eſſe poſſit. ibi.
Exequutor a quo eligendus. ibi.
Exequutoris officium. ibi.
Exequutionis effectus. fo.xliiij.

De litera F.

FAma quid ſit. fo.cxxviij.
Fama quomō differat a rumore: manifeſto: omnino occulto: pene occulto: ⁊ notorio. ibi.
De Feriarijs ſiue Feriarum petitione. fo.lxiiij.
De Ferijs tria dicendā. fo.xxv.
Feriarum quot ſint genera. ibi.
In Ferijs quid agi poſſit vel non. ibi.
Ferie quibus renuntiari poſſit. ibi.
Forum non ſuum quibus caſibus quis ſortiatur. fo.liij.
De fructuum reſtitutione. fo.cxiij.

Fructus qui dicantur. fo.cxxiij.
Fructus naturales. ibi.
Fructus induſtriales. ibi.

De litera I.

DE in integrum reſtitutione. fo.cxviij.
In integrum reſtitutio quid. ibi.
In integrum reſtitui petere quis ⁊ qñ petere poſſit ibi.
In integrum reſtitutionum diuiſio. fo.cxix.
In integrum reſtitutio quando petenda. ibi.
In integrum reſtitutio qualiter petatur. ibi.
In integrū reſtitutio intra quod tempus petenda ſit. ibi.
In integrum reſtituere quis poſſit. ibi.
In integrum reſtitutionis effectus. ibi.
De inquiſitione. fo.cxxxiiij.
Inquiſitio quid ⁊ quotuplex. ibi.
Inquiſitio generalis. ibi.
Inquiſitio ſpecialis. ibi.
Inquiſitio generalis ſimul ⁊ ſpecialis. ibi.
Inquiſitio qualiter impugnetur. ibi.
Ad inquiſitionem quando procedendum. fo.cxxxv.
In inquiſitione qualiter procedendum. ibi.
Inquiſitor duplici modo procedit. fo.cxxxvj.
Inquiſitio aliquo impetrante. ibi.
Inquiſitio ex officio. ibi.
Per inquiſitionem probati criminis pena. ibi.
De inſtrumentorum editione. fo.cxviij.
Inſtrumentum quid ſit. ibi.
Inſtrumentum qualiter publicetur: ⁊ que ad ſolennitatē inſtrumenti requirantur. ibi.
Inſtrumenta quando ſint exhibenda. fo.cxix.
Inſtrumenta quando exhibeantur. ibi.
Inſtrumentorum due ſunt ſpecies. fo.c.
Quibus inſtrumentis fides adhibenda ⁊ quanta. ibi.
De intereſſe. fo.cxxiiij.
Intereſſe quid ſit. ibi.
Intereſſe conuentum. ibi.
Intereſſe commune. ibi.
Intereſſe ſingulare. ibi.
De interrogatione. fo.lxxix.
De interrogatione: ſeu de interrogatorijs. fo.xcvj.
Interrogatoria qualiter ⁊ quibus danda. ibi.
Interrogatoriorum breuis forma. ibi.
Iudicium quid. fo.j.
Iudicij ſubſtantialia. fo.j.
Iudicij ſubſtantialia quomodo ſeruanda. fo.j.

Iudiciarij ordinis termini ſubſtantiales. fo.ij.
Iudicium finitur quatuor modis. fo.ij.
Iudicium redditur illicitum tribus modis. fo.ij.
Iudicium redditur nullum. ibi.
Iudicij diuiſio. ibi.
Iudicium ratione q̄titatis eſt quadruplex. fo.iij.
Iudicium ratione cauſſe efficientis triplex. ibi.
In iudicio quinqꝫ conſiderantur. ibi.
In iudicio que perſone admittantur: ⁊ que prohibeantur. ibi.
Iuriſdictio ⁊ ius.i.poteſtas dicendi iuris: diuiſio. fo.iiij.
In iudicio quinqꝫ ſunt conſideranda. ibi.
De iudicio regule generales. fo.vj.
Iudicij preparatio. fo.vij.
De officio iudicis in genere. fo.xxj.
Iudicis officium nobile. ibi.
Iudicis officium mercenarium. ibi.
Iudicis officium arbitrarium. ibi.
Iudicis competentis adicio. fo.xiij.
Iudicum diuiſio. ibi.
Iudicum ordo. fo.xiiij.
Iudex ſecularis quibus cognoſcat de perſonis ⁊ rebus eccleſiaſticis. fo.xlvj.
Iudex delegatus quomodo recuſetur. fo.xviij.
De iuramento calumnie. fo.lxxxiij.
In iuramento quinqꝫ ſunt capita. fo.lxxxiiij.
Quando iurandum ſit de calumnia. ibi.
Iuramentorum genera quatuor. ibi.
In quibus cauſſis iurandum ſit de calumnia ⁊ in quibus nō. ibi.
A quibus ſit iurandum de calumnia. ibi.
Qualiter ſit iurandum de calumnia. fo.lxxxv.
Iurare nolentis pena. ibi.
De iuramenti delatione. ibi.
Iuramenti diuiſio. fo.cj.
Iuramenti aſſertorij ſpecies. ibi.
Iuramentum neceſſarium triplex. ibi.
In iuramenti delatione.4.ſpectanda. fo.cij.
Iuriſiurandi delatio per procuratorem. ibi.

De litera L.

Legati triplices. fo.xvj.
Libelli definitio. fo.xj.
Libellus quare offeratur. ibidem.
Libellus quid continere debeat. ibidem.
Libelli forma in actione reali. ibi.
Libellus qualiter impugnetur. fo.lxxi.
De cauteiis circa libellum adhibendis. fo.lxxij.

Lebellorum proteſtationes generales. fo.lxxij.
De libelli oblatione. fo.lxvij.
Circa libelli oblationem officium aduocati actoris. ibi.
In libelli oblatione aduocati rei officium. fo.lxviij.
Iu libelli oblatione iudicis officium. ibidem.
Libellus quid ſit. ibidem.
Libellorum quod ſpecies. ibidem.
Libellus quod modis accipiatur. ibidem.
Libellus quid continere debeat. ibi.
Libellus quare ſit offerendus fo.lxix
An libellus ſit de ſubſtantia iudicij: ⁊ an remitti poſſit: vel non: opiniones quinqꝫ ibidem.
Libelli proſecutionem an omittere poſſit actor. ibi.
Libellus an poſſit mutari vel emendari. ibi.
Libelli effectus. ibi.
Libellus in quibus offeratur: vel non. ibidem.
Libellus a quo ⁊ cui offeratur. fo.lxxj.
Libellus quando ⁊ vbi offeratur. ibi.
Libellus qualiter concipiatur. ibi.
Libelli editori tria potiſſimum curanda. ibi.
Libellus qualiter porrigendus. ibi.
Libellus qualiter recipiendus. ibi.
De Litiſconteſtatione. fo.lxxxij.
Litiſconteſtatio quid ſit. ibi.
Litis conteſtatio qualiter fiat. ibi.
Ad litis conteſtationem quot requirantur. fo.lxxxiij.
Litiſconteſtatio per quos fiat. ibi.
Litiſconteſtatio vbi fiat. ibi.
Litiſconteſtatio quando fiat. ibidem.
Litiſconteſtationis effectus. ibidem.

De litera M.

Manifeſtum quid. fo.cxxxviij.
Manifeſtum quomodo differat a fama: rumore occulto omnino: pene occulto: ⁊ notorio. fo.cxxxvij.
Mulier procuratrix admittitur.5.caſibus. fo.xxxj.

De litera N.

Notorium triplex. fo.cxxxviij.
Notorium preſumptionis. ibidem.
Notorium iuris. ibidem.
Notorium facti. ibidem.

De litera O

OCcultum omnino: ⁊ pene ratione quid. fo.cxxxviij.
Ordinarium 4.faciunt. fo.xiij.
Extraordinarius quis ſit. ibidem.
Ordinarius iudex quis recuſet. fo.xvj.
Contra ordinarium que excipi poſſunt. fo.xvij
Ordinarius ſubſtitutus quis. fo.xv.
De economo. fo.xxxvij.
Contra economum que excipiantur. ibidem.
De orphanotropho. fo.xxxviij.
Contra orphanotrophum quomodo excipitur. ibidem.

¶De litera P.

DE petitorio: poſſeſſorio: ⁊ ſpoliatione.fo. lxxx.⁊ lxxxj.
Perſone que conueniri non poſſunt. fo.xxix
Pena temere litigantium. fo.cxxvj.
De Poſitionibus. fo.lxxxv.
Poſitio quid ſit ⁊ vnde originem traxerit. ibidem.
Poſitiones quare fiant ⁊ de effectu: . ibidem.
Poſitiones in quo differant ab interrogationibus. ibidem.
Poſitiones quis formare poſſit. ibidem.
Poſitiones quando faciende ſint. fo.lxxxvj.
Poſitiones qualiter fieri debeant. ibidem.
Poſitionum actionis realis forma. ibidem.
De reſponſionibus ad poſitiones. fo.lxxxvij.
Poſitiões quibꝫ modis reprobant: ⁊ de cautelis circa eas. ibi.
De modo reſpondendi ad articulos ſeu poſitiones. fo.lxxxviij.
Contra poſitiones quomodo excipiendum. ibidem.
Contra poſitiones exceptionum forma. ibidem.
Ad poſitiones reſponſionum forma. ibidem.
Poſitionum effectus. ibidem.
Poſitionibus non reſpõdentis vel falſe reſpõdentis pena. ibi.
De quibuſdam dubijs. fo.lxxxix.
Penarum legalium genera octo. fo.cxxix.
Penarum canonicarum genera octo. ibidem.
De procuratore. fo.xxx.
Procuratorum due ſunt ſpecies. fo.xxx.
Procuratoris conſtitutio generalis. ibidem.
Procuratoris conſtitutio ſpecialis. fo.xxxj.
Contra procuratorem in rem ſuam conſtitutũ exceptions. ibi.
De procuratore in rem ⁊ cauſſam alienam conſtituto. ibi.
Contra procuratorem in rem alienam conſtitutum ratione ſui ⁊ cauſſe. fo.xxxiij.
Contra procuratorẽ quãdo opponatur ratione cõſtituẽtis. ibi.
Contra procuratorẽ quãdo opponat ratione forme. fo.xxxiiij.
Procurator falſus quis dicatur. fo.xxxv.
Procuratorium originale. .ibidem.
De probationibus. fo.cxj.
Probatio quid. ibidem.
Probationis diuiſio generalis. ibi.
Probare qui ⁊ qualiter debeant. ibidem.
Probatio in quibus caſibus tranſfertur ad reum. ibidem.
Probari quid ⁊ quando debeat. ibidem.
Cautele actoris in probando. ibidem.
Probationum ſpecies. fo.xcij.
Probationis ſemiplene ſex ſpecies. ibidem.
De preſumptione. fo.c.
Preſumptio quid ſit. ibidem.
Preſumptionis ſpecies quot. fo.cj.
Purgatio quid ſit ⁊ quotuplex. fo.cxxxix.
Purgatio canonica. fo.ibidem.
Purgatio vulgaris. fo.xl.
Purgatio vulgaris quare prohibita. ibidem.

¶De litera. Q.

QUeſtiones incidentes. fo.lxxx.
Qui abſque Judicis authoritate citari exhiberique poſſint inuiti. fo.cxxviij.

¶De litera. R.

DE recuſatione. fo.lxxv.
Recuſatio quid. fo.lxxvj.
Recuſationis cauſſe que. ibidem.
Recuſari quis poſſit. ibidem.
Recuſatio quando ⁊ qualiter fieri debeat ibi.
Recuſationis effectus. fo.lxxvij.
De reconuentione. fo.lxxix.
Recõuentio de quibus cauſſis vel rebus fieri nõ poſſit. fo.lxxx.
Reconuentio quando facienda. ibidem.
In reconuentione: qualiter procedatur. ibidem.
De relationibus. fo.cvj.
Quid ſit relatio. ibidem.
Relatio in quibus facienda. fo.cvij.
Relationis octo conditiones. ibidem.
Relatio quando facienda. ibidem.
Relationis effectus. ibidem.
De remiſſionibus. ibidem.
Remiſſio quid. ibidem.
Remiſſionis conditiones. fo.cviij.
De renuntiatione ⁊ concluſione. ibidem.
De reo. fo.xxix.
Reſcripti exhibitio ⁊ impugnatio. fo.xlviij.

In reſcripti exhibitione actoris officium quod. fo.xlviij.
In reſcripto recipiendo officium Judicis. ibidem.
In reſcripti exhibitione quod ſit officium notarij. ibi.
Reſcriptum quomodo impugnetur ratione falſi. ibi.
Reſcriptum quomodo impugnetur ratione forme. fo.xlix.
Reſcriptum quomodo impugnetur ratione impetrantis. fo.l.
Reſcriptum quomodo impugnetur ratione eius contra quem impetratur. fo.lj.
Reſcriptum quomodo impugnetur ratione cauſſe. fo.lij.
Reſtitutio in quibus caſibus locum non habeat. fo.lxxxij.
De replicatione. fo.lxxix.
Rumor quid ſit. fo.cxxxviij.
Rumor quomodo differat a fama: manifeſto: omnino occulto: pene occulto ꝛ notorio. ibidem.

De litera. S.

De Satiſdatione. fo.lxxviij.
Satiſdatio quid ꝛ quotuplex. ibidem.
Satiſdatio actoris. ibidem.
Satiſdatio rei. ibidem.
Satiſdatio procuratoris actoris. fo.lxxix.
Satiſdatio procuratoris rei. ibidem.
Satiſdationis extraordinalis quatuor ſpecies. ibidem.
Salariorum ſolutio. fo.cxxiiij.
Salaria Judicum. ibidem.
Salaria procuratorum ſeu aliena negotia gerētium. fo.cxxv.
Salaria aduocatorum. fo.cxxvj.
Salaria medicorum. ibidem.
De ſecundo decreto. fo.lxiij.
Secundum decretum qualiter interponatur. ibi.
Secundum decretum quid ſit. ibi.
Secundi decreti in actionib⁹ perſonalibus ordo ꝛ forma. ibi.
Secundi decreti in actionibus realibus ordo ꝛ forma. fo.lxiiij.
Secundum decretum quando ꝛ intra quod tempus ſit interponendum. ibidem.
Secundum decretum in quibus rebus vel actionibus locum habeat. ibidem.
Secundū decretū a quib⁹ iudicib⁹ ꝛ quo iure poſtulet. fo.lxv.
Secundum decretum tres habet effectus. ibidem.
De ſententie petitione. fo.cvj.
De ſententie prolatione. fo.cviij.
Sententia quid ſit. ibi.
Sententie iudicialis ſpecies quatuor. ibi.
Sententia a quo ferenda. ibi.
Sententia quando ferenda. fo.cix.
Sententie conditiones. ibidem.

Sententia que continere debeat. fo.cix.
Sententiarum forme diuerſe. ibi.
Sententie effectus. ibi.
Sententie annullatio ſiue retractatio fo.cx.
De ſententie exequutione. ibi.
Que ſententia ſit exequutioni mandanda. ibi.
Sententie exequutio a quibus facienda. ibi.
Sententie exequutio in quibus rebus fieri debeat. folio eodem.
Sententia poſt quantū temporis ſit exequutioni mādanda. ibi.
Sententie exequutio qualiter ꝛ quo iure petatur. fo.cxj.
Sententie exequutio qualiter impediatur. ibi.
Scripture diuerſe in iudicio producte quibus modis impugnētur. folio.c.
De Syndico. fo.xxxvj.
Syndico que obijciantur. ibi.
De ſupplicatione. fo.cxix.
Supplicatio quid. ibi.
Supplicari a quibus poſſit. ibi.
Supplicari quando liceat. fo.cxx.
Supplicare ex quibus cauſſis poſſit. ibi.
Inter ſupdlicationem ꝛ appellationem differentia. ibi.
Supplicationis effectus. ibi.
Subdelegatus quis. fo.xv.

De litera T.

De Tabellione. fo.xlij.
De teſtibus. ibi.
De teſtium productione. fo.xcij.
Contra teſtes que opponi poſſint. ibi.
Teſtes in quibus caſibus rogari debeant. fo.xciij.
Teſtes quando ſint recipiendi. ibi.
Teſtes quibus caſibus recipiantur ante lit.conteſtationem.ibi.
Teſtes qualiter ſint producendi. fo.xcv.
De teſtium iuramento. fo.xcvj.
Teſtium examinatio. ibidem.
De atteſtationum publicatione. fo.xcvij.
Teſtium reprobatio. ibidem.
Teſtium numerus. ibidem.
Quibus teſtibus maior fides adhibeatur. fo.xcviij.
De teſtium compulſione. fo.xcviij.
De teſtium productioni renuntiatione. ibidem.
De tutore. fo.xxxviij.
De Tutore teſtamentario: ꝛ que cōtra eū excipiantur. fo.xxxviij.
De legitimo Tutore. fo.xxxix.
Contra legitimum Tutorem exceptiones. ibidem.
De datiuo tutore: ꝛ que ei opponuntur. ibidem.

De Tutoribus anomalis. fo. xxxix.
In tutela anomala qualiter opponatur contra matrem vel auiam. ibidem.
Tutorum vel curatorum impugnatio generalis. fo. xl.
Tutorem habenti quibus caſibus alius detur. ibidem.
Tutores vel curatores dare quinam poſſint. fo. xli.
Curatores quibus perſonis dandi. ibi.
Curatorum poteſtas. ibi.
Curatorum ſpecies quinqꝫ. ibi.

De litera V.

De Vicedomino. fo. xxxviij.
De Vicecomite. fo. xxxviij.

FINIS.

Andree Alciati Mediolanenſis Jureconſulti: Praxis aurea: qua quis veluti Theſei filo ductus: ex legum pariter et Canonum labyrintho facilime ſeſe extricaverit.

Operis tabula atqꝫ partitio.

Liber hic primus diuiditur in duas partes. Prima parte tractantur generaliter hec tria. Quid ſit iudicium. Multiplex iudicium. Diuinum ſcilicet ⁊ humanum. Humanum duplex. Contentioſum: ſiue priuatum. Contentioſum multiplex. Criminale ſcilicet: aut ciuile: aut ordinariuꝫ: aut extraordinarium: aut vniuerſale: aut generale: aut ſpeciale: aut commune: aut integrum: aut partiale: aut contradictorium.

In iudicio quinqꝫ conſiderantur: Perſone: et ſunt neceſſarie vel vtiles: Juriſditio: ⁊ eſt voluntaria ſiue contentioſa: tempus: locus: cauſa: que ciuilis vel criminalis dicitur.

Ordo iudiciarius in cauſis ciuilibus tres habet partes. Prima dicitur diſpoſitiua ſiue preparatoria. ⁊ incipit a iudicij preparatione: vſqꝫ ad litis conteſtationem excluſiue: in qua nullus dicitur egiſſe: ſed agere voluiſſe. Et habet multas ſpecies: vt iudicij preparatio: actionis ſeu ceſſionis propoſitio: actionis ceſſio competentis iudicis aditio. Et incidentaliter hic de iudicibus ipſis ⁊ offi. ⁊ ſummaria cognitione: ⁊ perſonis in iudicio coram iudicibus interuenientibus ex ordine. Reſcripti exhibitio et impugnatio: citatio ſeu in ius vocatio: contumacie punitio: primi ⁊ ſecundi decreti interpoſitio: comparatio: libelli oblatio: dilatio: feriarum petitio: recuſatio: exceptio: ſatiſdatio: interrogatio: recōuentio: incidentium queſtionum ⁊ ordinis cognitionum explicatio: petitorij: poſſeſſorij ⁊ ſpoliationis declaratio. Secunda dicitur diffinitiua: ⁊ incipit a litis conteſtatione vſqꝫ ad ſententiaꝫ diffinitiuam excluſiue: in qua pertractatur negotium principale: hoc ordine: Litis conteſtatio: iuramenti calumnie preſtatio: poſitio: confeſſio: probatio: articuloruꝫ exhibitio: inſtrumētorum editio: preſumptio: iuramenti delatio: diſputatio ⁊ allegatio aduocatorum: renuntiatio ⁊ cōcluſio: conſilij requiſitio. Tertia etiā dicitur diffinitiua ⁊ incipit a ſentētie diffinitione ⁊ petitione vſqꝫ ad eius executionem: ſi non fuerit appellatum. Si vero appellatum fuerit ſuſpendit executio: donec appellationis cauſſa fuerit

finita. In hac parte principali negotio finis interponitur. Ad hāc ſpectant que ſequuntur: ſententie petitio: relatio: remiſſio: ſententie prolatio/ ⁊ que ipſam ſequuntur/ ſententie executio/ appellatio. Apoſtolorum petitio: in integrum reſtitutio: ſupplicatio: expēſarum petitio: fructuum ⁊ intereſſe petitio: ſalariorum ſolutio: tenere litigantium punitio.

¶ Subſtantialia iudicij.

¶ Citatio ſeu in ius vocatio: libelli oblatio: iuramēti calūnie (ſi petatur) preſtatio: litis conteſtatio/ concluſio/ ſentētia in ſcriptis.

¶ Et conſiderari dupliciter hic iuris ordo poteſt. Vel quo ad ſubſtātialia: ⁊ ſic nō poteſt remitti etiam de conſenſu partium: quando quidem hec introducta ſunt pro communi ⁊ reipub. vtilitate. Verum quo ad alias iuris ſolennitates: q̄ ad dierū reuerentiam vrgente neceſſitate: vel in partium fauorē introducte ſunt: quandoque remitti poteſt: de quo dic vt in. c. vlt. extra de ferijs.

¶ Secunda parte tractatur quomodo ſeruantur ſubſtantialia.

¶ Exceptio ab ordine iudiciario: qua docet in quibꝰ ordo iuris realiter nō ſeruatur: ſcilicet in Electionibus/ Paſtulationibꝰ/ Prouiſionibꝰ/ Dignitatibus/ Perſonatibus/ Officijs/ Canonicatibus/ Prebendis/ Decimarū/ Matrimonij ⁊ Uſuraruꝫ cauſſis. In inquiſitionibus hereticorū. c. ſtatuta. de here. lib. vj. In cauſſis a principe ſic commiſſis: vt cognoſcantur ſimpliciter: de plano/ ⁊ ſine ſtrepitu iudicij. In notorijs: quādoquidē in talibus ſeruare ordineꝫ iudiciarium: eſſet ordinem peruertere. c. Ad noſtram. extra de iureiuran. In extraordinarijs cognitionibus: vbi ſcilicet iudex ſe ſummarie informat. In extraordinaria inquiſitione vel generali vel ſpeciali.

¶ De hac exceptione habes in. c. diſpendioſaꝫ. de fo. cōpe. in Clemē. Verum circa exceptionem de mandato principis: aduerte quod licet princeps ſubſtantialia iudicij a iure poſitiuo inducta tollere poſſit. vt eſt litis conteſtatio: terminus ad libellandum: articulandum: ⁊ de ſimilibus: non tamen poteſt tollere: que a iure nature ſunt introducta: vt eſt in ius vocatio: quam vocant Citationē. Nam ⁊ Adam in paradiſo condemnādus: prius vocatus fuit. c. Paſtoralis. de ſenten. ⁊ re iudi. in Clemen.

¶ Quare autē in notorijs non ſeruetur per omnia iudiciarius ſtrepitus ⁊ ordo: duplex aſſignatur ratio. Prima quia lederetur ius actoris: cum ei incumberet onus probandi: cuꝫ neceſſe non eſt: cum nulle ſint validiores probationes quam per euidētiam facti. Secunda quia lederetur diſciplina iudicialis: ſi iudex nō poſſet punire niſi prius probaretur: ⁊ ſic plerunqꝫ trāſirent crimina impunita contra. c. vt fame. extra de ſenten. excom. ⁊ contra leges ita vulneratus. ff. ad legem aquil. ff. de iudic. l. ſi longius. para. j. C. de penis. l. ſi operis. ff. de penis. l. capitulis. para famoſos.

¶ Decem termini ſubſtantiales iudiciarij ordinis.

¶ Primus ad dicendum contra miſſionem ex primo decreto: vel cōtra reſcriptum: ⁊ hoc contra delegatos: non autem contra ordinarios. Quia ordinarioruꝫ autoritas iure eſt cōfirmata. Secundus eſt ad libellandum. Tertius eſt ad reſpondendum libello: ⁊ litem conteſtandam atqꝫ iurandum de calumnia. Quartus ad articulandum. Quintus ad reſpondendum articulis. Sextus ad producenduꝫ omnia. Septimus ad dicendum contra producta. Octauus ad declarādū. Nonus ad dicendum contra declarata. Decimus ad concludendū ⁊ audiendum iudicis motiuū. vid. fol. 67.

☞ ¶ Ordo iudiciarius in cauſſa criminali: in quo hoc modo proceditur.

¶ De accuſatione. De denuntiatione. De inquiſitione. De criminibus in modum exceptionis propoſitis. De notorijs criminibꝰ. De abolitione ⁊ purgatione.

¶ Omnis que a ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio: Cice. aut debet a diffinitione proficiſci: vt intelligat quid ſit illud: de quo diſſeritur. Cuius ⁊ ſententie Iuriſconſul. ſubſcribere videt: cum inquit: Bene eſt priuſqꝫ ad verborum interpretationē perueniamus: pauca de ſignificatione rei referre. Quare ⁊ nos operepreciū facturos diximus: ſi iudicij: cuius regularē ordinem ſumus declaraturi: definitionem premiſerimus. Et ſi omnis definitio in iure ſit periculoſa. Deinde vero eiuſdem diuiſionem: qui ⁊ non vulgaris modus ſciendi eſt: adiunxerimus/ ſingula deinceps ſecundum tabule prefixe ordinem declaraturi.

¶ Iudicium quid.

¶ Iudicium eſt cauſe diſcuſſio: cum cunctarum perſonarum interpoſitione. Vel: Iudicium eſt actus legitimꝰ trium perſonarum. Iudicis ſcilicet: Actoris ⁊ Rei: ſup eadē queſtione vel corā eodē iudice contracta: extra de verborum ſignifica. c. forus. in gloſſa. Vocatur auteꝫ iudicium quaſi iuriſdictio. Iudicium autē prius inquiſitio vocabatur. Unde ⁊ autores iudiciorum prepoſitos: queſtores: vel queſitores vocamus dicto. c. forus.

¶ Subſtantia igitur iudicij ſtat in iudice: Actore ⁊ Reo. Et ſunt ſemper in iudicio vere vel ficte vel repreſentatiue.

¶ Vere: quādo dicte tres perſone expreſſe ſunt in iudicio. Ficte: ſeu repreſentatiue: propter notoria: in quibus fama repreſentat Actorem: ⁊ fungitur actoris vice: vt in omnibus iudicijs generalibus vel ſpecialis inquiſitionis: aut notorij criminis.

¶ Actus legitimus iudiciarius duo includit. Proceſſum iudicij ⁊ perſonas iudicij.

¶ Iudicium quot modis accipitur in iure: nempe. xv. vide gloſſ. inſtit. quibus non eſt per. fa. teſta. §. preterea. in verbo: iudicium. Iudiciū incipit a lit. conteſ. Et hoc intellige reſpectu cauſe. C. eo. l. j. Non aūt reſpectu aliorum actuum iudicialiū: vt ſunt examinatio partium.

¶ Iudicium ſecundum Goffredum finitur quatuor modis: tem-

pore ſcilicet: Sententia: Prohibitione: ⁊ Mutatione.
¶ Tempore: vt cauſſe criminales biēnio. c. vt vitia cer. tēpore in per
to. Cetere triennio. C. de iudic. properandum.
¶ Sententia: quia iudicium finē accipit ex re iudicata. c. iudicium.
extra de re iudicata.
¶ Prohibitione: quia iudiciū ſoluitur vetante eo qui iudicare iuſſit
vel eo qui maius imperium in eadem iuriſditione habet.
¶ Mutatione ſtatus: vt ſi ipſe iudex eiuſdeꝫ imperij eſſe ceperit: cuiꝰ
eſt qui iudicare iuſſit. l. iudicium. ff. de iudicijs.

¶ Judicium redditur illicitum tribus modis.

¶ Primo quādo deeſt iudici authoritas ſuper reo vel cauſſa. Et dici
tur iudicium vſurpatum: quod prohibetur: vj. q. iij. c. ſcriptum.
¶ Secundo: quādo iudex authoritatem habēs procedit amore: vel
odio: vel alio affectu. Et dicitur iniuſtum: quod prohibetur. Un=
decima. q. iij. c. quicunqꝫ.
¶ Tertio: quādo iudex ex leuibus ſuſpitionibus: ⁊ ſignis aliquē cō=
demnat ſine diligenti inquiſitione. Et dicitur iudicium temera=
rium: quod prohibetur. ij. q. j. c. primo ſuper.

¶ Judicium redditur nullum.

¶ Ratione iudicis incompetentis: vt quia non habet poteſtatem ſu
per eo quem iudicat: vt capi. at ſi clerici. extra de iudi.
¶ Uel ratione perſone agentis: vt quia eſt minor ⁊ agit ſine autho=
ritate curatoris. l. properādum. C. de iudi. l. prima. C. qui leg. per=
ſo. in iudi. hab. vel quia ſeruus: vel monachus: vel excōmunicatꝰ
⁊ huiuſmodi. Quia tales agere non poſſunt: niſi in caſibus in iu=
re expreſſis.
¶ Uel ratione defectus rei: vt quia ſub tali iudice tractari non po=
teſt: vt res eccleſiaſtica: a laico iudice veluti ius patronatus. ex=
tra de iudi. capitu. quanto. ⁊ capi. decernimus.

¶ Judicij diuiſio.

¶ Judicium aliud eſt diuinum: aliud Conſcientioſum ſiue priuatū
aliud humanum: aliud Contentioſum.
¶ Diuinum eſt quod ſolius dei eſt: de quo. vj. q. j. capitu. ſi omnia. et
xv. q. vi. c. ſi quandoqꝫ. Et eſt hoc quidem valde tenendum. In eo
enim quidem qui preſidet iudex eſt ⁊ teſtis. c. aliorum. ix. q. v. hic
iudex ſecretorū eſt cognitor. xxxij. diſt. erubeſcāt. De illo hic nihil
Alterius enim eſt ſententie ſcientieqꝫ.
¶ Conſciētioſum: ſiue priuatuꝫ: eſt quod homo exercet: qñ ī ſeipſum
iudicat. De quo de peni. diſt. j. c. in actionem. Neqꝫ de illo hic: ſed
relinquitur cuilibet pie ⁊ timorate conſcientie.

¶ Humanum eſt inter homines: ⁊ eſt duplex: ſcilicet.

¶ Ratione materie: quod rurſus duplex. Criminale ſcilicet et ciuile
Criminale: cuius finis tendit ad commodum reip. ⁊ fiſci. Siue pe
na ſit corporalis ſiue pecuniaria. Pōt etiam hoc dici publicū. ff. de
pub. iudi. l. itē capitale. Ciuile cuius finis tendit ad cōmodū par
tis. dicit. ⁊ priuatum. ¶ Ratione forme: quod quoqꝫ duplex. Ordi
narium et Extraordinarium. Ordinarium: quod iuris ordine et

terminis vtitur. vt ſupra poteris videre in tabula. Uel quod ſit co
ram ordinario ordinarie: id eſt debitis terminis. Extraordinariū
quod ſic dicitur multis ex cauſſis. Primo ſi ſit coram delegato. c.
inducie. iij. queſtio. iij. §. ſpacium ver. ei autem. Secundo quam
do nō proceditur in figura iudicij. Sed ex iudicis officio per mo=
dum inquiſitionis: vel denuntiationis. c. ſuperbis. ⁊. c. qualiter ſe
cundo extra de accuſa. ¶ Tertio in cauſſis electionis. poſtula. et
alijs exemptis. vt ſupra in tabula notauimus. ¶ Contentioſuꝫ ſi
ue ſeculare eſt: quod homo iudex: inter homines contendētes ex=
ercet. Et inſtitutum eſt: vt innocentia protegatur: ⁊ culpa ac deli
ctum puniatur. ij. q. j. c. que lotharij. ⁊ eſt multiplex.

¶ Ratione qͣlitatis eſt quadruplex.

¶ Uniuerſale vt cum petitur vniuerſum ius: vt bonoruꝫ poſſeſſionis
⁊ hereditatis petitio. l. j. ff. de rei ven. l. ſed ⁊ ſi. §. finali. ff. peccati.
here. vide hic latius Spec. par. ij. titu. de iudi.
¶ Generale: vt Actio pro ſocio: negotiorum geſtorum tutela: in qui=
bus non vniuerſuꝫ ius: ſed generaliter aliquod; petitur: vt. c. ij. ex
tra de libel. obl. ⁊ ibi in gloſ. ⁊ Specu. loco. ſ. alleg.
¶ Speciale: in quo non omnia veniunt: ſed dumtaxat illa que in=
cludantur in actione propoſita: vt rei vendicatio: actio depoſ. et
commoda. vide Specu. iam dicto loco: ⁊. c. cum in eccleſia. in ver=
bo. venite in iudicium. extra de cau. poſ. ⁊ propric. Commune. Et
ſunt tantum tria. ſ. ſi. re. fami. erſciſ. ⁊ communi diui. vide Spec.
ſ. dicto loco. ⁊c. ex literis. extra de proba.

¶ Ratione cauſſe efficientis: ⁊ eſt triplex.

¶ Integrum quod plurimorum ſententijs comprobatur: vt. c. extra.
lxiiij. diſtin.
¶ Partiale: quod aliquorum ſententijs comprobatur.
¶ Contradictorium: eſt in quo vnus ponit: alter negat: vt ſi dicerem
hoc eſſe conſuetudinis: ⁊ tu contra negares: vt in. c. abbate. extra
de ver. ſig. Et in hoc iudicio maioris poteſtatis ſtandum eſt gene
raliter: niſi in caſibus in glo. ſuper ver. plures. c. paſtoralis. extra
de reſcriptis.

☞ ¶ In iudicio quinqꝫ conſiderantur: ſcilicet Per=
ſona: Juriſdictio: Tempus: locus ⁊ cauſſa.
¶ Perſone ſunt duplices: neceſſarie ſcilicet ⁊ vtiles. Neceſſarie ſunt
ſine quibus iudicium ſubſiſtere non poteſt. Et ſunt he Judex:
Actor: Reus: intellige vere vel ficte: vt. ſ. diximus. his enim per=
ſonis deficientibus vel aliqua earum: iudicium quidem non erit.
Eremodiciuꝫ: id eſt lis deſerta: vero certis in caſibus eſſe poterit:
veluti ſi reus contumaciter poſt trinam edictorum monitionem:
vel poſt etiam peremptorij edicti comminationem: que pro omni
bus his valet abeſſe dinoſcitur vel ſuam fere elapſo triennio a li=
tis exordio: vna parte preſente: altera abſente: Judex ſententiaꝫ
dixerit. Utiles tantum ſunt ſine quibus iudicium ſubſiſtere po
teſt: adhibite tamē faciliorem Judicij exitum parant: vt ſunt Ad=

vocati: Teſtes: ⁊ item iudicis officiales: vt apparitores: precones
exequutores: adſeſſores litis: his perſonis commemorantur.

¶ Regule que perſone in Judicio admittantur: ⁊ que
prohibeantur.

¶ Quecunqꝫ perſona non ſpecialiter prohibetur: communi iure ad-
mittitur.

1 Aetate prohibentur ob pueritiam: vtpote ſi quis minor .17.
annus fuerit: aduocatus eſſe non permittitur.

¶ Aduocatus autem eſt qui ſuaꝫ vel amici cauſſam apud eum qui
iuriſdictioni preeſt: exponit. Qui autem aduocatum non habent
vel quibus aduocati inſeruire nolunt. ij. a iudice petere poſſunt:
Ait enim pretor: Si aduocatum non habebunt: ego dabo.

2 Morbo prohibentur. Alij vero ob animi: Alij vero ob corporis
morbum. Si quidem diuino et quotidiano laborantes morbo
corporis: vt nec etiaꝫ ſuis negotijs ſupereſſe poſſint: Judices eſſe
prohibentur. itemqꝫ aduocati: niſi in propria cauſſa: Teſtis qui-
dem volens admittendus eſt: ſi corporis detineatur morbo. ſe-
cus ſi animi: inuitus non eſt cogendus. Item actor vel reus ſi
vult quidem eſſe: ſuſcipiatur: ſi mauult in ciuili cauſſa procura-
torem dare: ei concedatur. Ob morbum animi prohibendi ſunt:
vt furioſus ⁊ mente captus. Et generaliter qui per ſe nullam le-
gitimam perſonam in iudicio conſiſtendi habent.

3 Caſu remouetur cecus: mutus: ſurdus. Ceco quidem permitti-
tur iudicem eſſe: ſi hoc ei poſt acceptum magiſtratum acciderit:
Aduocatus vero eſſe non poterit: niſi in propria vel ſuorum fa-
miliarium cauſſa. Reus tamen vel actor eſſe poterit. Sed procu-
ratorem ei dare ſi petat: non denegatur. Item teſtis in quibuſdā
iure ſuſcipitur. In his que pertinent ad auditum: mutus et ſur-
dus in iudicio per ſe non poſſunt conſiſtere.

4 Conditione: vt ſerui: ſeu liberti. Serui vero ſimpliciter nullam
conſiſtendi perſonaꝫ per ſe habent in iudicio: niſi in crimine per-
duellionis. Liberti vero nec in patronum: nec pro patrono teſti-
monium dicere poſſunt: vel accuſare niſi in crimine leſe maieſta-
tis. Patronus autem contra libertum teſtimonium dare poteſt.
ſed non compellitur.

5 Sexu remouentur mulieres: ne ſint Judices: nec etiam ad poſtu-
landum niſi in ſua cauſſa: vel filiorum ſuorum quorum tutelam
gerunt. Etiam in teſtamentis minime teſtes adhiberi poſſunt.
In iudicijs vero niſi adulterij damnate ſint: recte admittuntur.

6 Religione prohibentur: vt heretici. hi nec teſtes nec Judices:
nec aduocati: ꝯtra orthodoxos fieri poſſunt Sed quāuis iudicia-
lia teſtimonia hereticis contra orthodoxos ſint prohibita in cō-
tractibus tamen ⁊ vltimis elogijs admittuntur. Item nec iudeū
Criſtiani iudicem eſſe: vel aduerſus eum teſtem accipiendum:
pro Chriſtiano vero ⁊ contra iudeum recipitur teſtis.

7 Moribus prohibentur infames: Si quidem nec indices eſſe ad-
mittuntur: nec in teſtimonio recipiūtur: nec Aduocati ſunt niſi in

ſua cauſſa ⁊ ſuorum familiarium: vel quorum adminiſtrationeꝫ
gerunt.

8 Ob ſpecialem cauſſam prohibentur: vt propter inimicitiam ca-
pitalem: Siquidem capitales inimici inter ſe teſtes eſſe non poſ-
ſunt: nec accuſatores: maxime ſi ante litem motaꝫ capitali inimi-
citia ſeparabantur: Item ſi qui capitales inimicitias contra pa-
trem habuerint: contra filium teſtes eſſe non poterunt. Judex
autem eſſe non prohibetur: ſed ſi ſuſpectum eum iudicem quis
habuerit: licet ei epiſcopum ciuitatis ad cauſſam diſcutiendam
vna cum ſuſpecto iudice aduocare.

9 Ob familiam: ius dicendi in me vel pro me teſtimonium: niſi in
crimine perduellionis non habet filius vel filia: nepos vel ne-
ptis: neqꝫ quiſquaꝫ alius qui mee poteſtati ſubditur: Item qui-
buſcunqꝫ imperare poſſumus: vt inuiti teſtimonium dicant: hi
iure nobis teſtes eſſe non poſſunt. Judex pater filio: et filius pa-
tri: et ſi in eius poteſtate ſit: eſſe poterit.

10 Munere prohibentur milites: ne priuatorum aduocati aut iudi-
ces: aut accuſatores exiſtant. Generaliter nullus ad dicenduꝫ te-
ſtimonium admittendus eſt: niſi quem ⁊ vite dignitas: ⁊ morum
honeſtas vel vox aliorum legitimorum teſtiuꝫ commendat. Sed
de his infra de teſtibus. fuſius dicemus.

¶ Juriſdictio ⁊ ius. i. poteſtas dicendi
iuris: ⁊ hec alia eſt.

¶ Voluntaria: que quacunqꝫ parte volente expeditur: vt adoptio: e-
mancipatio: manumiſſio. Poteſt etiam quis inuitus manumitti.
Nulli enim ciuitatem Romanam reſpuere permittitur. Conten-
tioſa: que per litem ⁊ contentionem expeditur: ⁊ hec eſt duplex:
ſcilicet mera ⁊ mixta. Mera vt poteſtas habendi gladiuꝫ: mixta:
que in ſe de aliqua re habet ſententie dictionem.

¶ Propria eſt que non ab alio: ſed a magiſtratu vel dignitate qui-
bus fulget aliquis: dependet. Et hanc habentes ordinarij dicun-
tur. Nec intereſt: vtrum habeant gladij poteſtateꝫ necne. Et hec
dicitur ordinaria: quatuor hanc faciunt: de quibus infra.

¶ Demandata ſiue delegata que ab alio habente propriam depen-
det: ⁊ qui hanc habent demandati vocātur ſiue delegati: de qui-
bus latius infra ſuo loco.

¶ Ex communi partium conſenſu data: eſt: que neqꝫ ex ſe. neqꝫ ab
alio habente propriam dependet. ſed ex communi partium ele-
ctione ⁊ conſenſu. Et dicuntur eam habentes arbitri: ſed de his
infra vbi de iudicibus diſſeremus: latius ac fuſius ſcribemus.

¶ In iudicio quinqꝫ ſunt conſi-
deranda: ſcilicet.

¶ Tempus in quo iudicia fieri debent: ſic accipe. Nempe dies feria-
rum nō eſſe iuridicos ſacre cōſtitutiones ꝑcipiunt. hi ſunt gemi-
ni mēſes quos ad requiē laboris indulgētior annus accipit: Aeſti-
uos quidē dies feruorib' mittigandis: Autūnos fructib' decerpē-
dis: ⁊ ſcḋm regiōis qualitatē vſurpant. Dies quoqꝫ natales dn̄i:

⁊ Calendarum Januarij. Dies etiam Epiphaniarum: et .xl. dies qui dominicam reſurrectionis ceremoniarum auſpicio anticipāt. Dies quoq; Paſche: qui nnmero ſeptenario precedunt et ſequūtur: nec non dominici qui repetito in ſe calculo reuoluūtur: ⁊ Aſcenſionis: ⁊ pentecoſtes ⁊ letaniarum otio mancipantur. Pari quoq; reuerent ia neceſſe eſt habeant natalitios dies Apoſtolorum: necnon dies ortus imperialis perſone. De quibus feriarum diebus. ſ. vbi ſingula ſpecialius diſtiguemus. In omnibus tamē predictis diebus voluntarie iuriſdictionis effectus non prohibetur. Item criminales cauſe in predictis menſibus exerceri nō prohibetur. Item cauſſas viduaruꝫ: orphanorum: aliarumq; miſerabilium perſonarum ⁊ piorum locorum: predicto etiam tempore agere licet.

¶ Tempus intra quod finire debet iudicium eſt triennium. ⁊ conſideratur a litis conteſtate tempore: ſi cauſſa ciuilis eſt. Si autem criminalis: vltra biennium non prolongetur. Si quidem Reus p̄ſto: ⁊ Actor quidem abſit: liceat iudici per exequutores negotij actorem requirere ⁊ monere: vt vel ipſe veniat: vel procuratorem mittat legitimum. Quid ſi actor non venerit: nec procuratorem miſerit: Uocetur per tria edicta ſcripta per interuallum: ita vt ſingulis non minus quam triginta dierum ſpacium tribuatur. Et ſi ne ſic quidē vocatus venerit: habeat adhuc inducias vnius anni: quo elapſo preſente Reo liceat iudici audire litem: ⁊ legibus calculum proferat. Quod ſi intra predictum anni ſpatiuꝫ venerit ⁊ litem agere voluerit ne tum quidē ſuſcipietur: niſi impenſas Rei ſoluere voluerit. Quod ſi tātummodo venerit: ⁊ expenſis datis annale tempus interrumpere voluerit: ⁊ iterum a iudice recedens vſq; ad exitum cauſſe non permanſerit: ab omni cadet Actione. Illa enim regula qua cautum eſt: ne quis inuitus agere vel accuſare cōpellatur: tantum locum habet: cum Actor aduerſarium ſuum teneri in iudicio non fecerit. Hec autem locum habent non ſolum ſi lis conteſtata fuerit: ſed etiam ſi ſola intimatio: ⁊ precum oblatio iudici facta eſt. Si autem reus abfuerit: ſi quidē ex cōtumacia abeſt: ⁊ triennium prope trāſierit ita vt tres menſes tantum ſuperſint: euꝫ tribus edictis vocare per predicta interualla oportet. Quod ſi nec tum venerit: cauſſam audiat: ⁊ ſecunduꝫ quod iuſtum inuenerit: ſententiā dicat. Curare aūt debet ſemper iudex: vt definita ⁊ certa ſit ſententia. Uictum autem victori in omnes legitimas expenſas: quas iurauerit ſe in tota lite feciſſe condemnet. Sin autē vndique varie lites ſint: ⁊ propter hoc alterum alteri in expenſis minime ꝯdemnare maluerit: ⁊ hoc habeat in ſua poteſtate. Has tamen victor abſens petere non poterit quia abſit. Sin autem vtraq; parte preſente vel altera: iudex cauſſam finire minime voluerit: ⁊ totum trienninm elapſum fuerit: totam litem ex ſuis facultatibus ſine omni inquiſitione emendare cogatur.

¶ Locus conſideratur in iudicijs: vbi quis agere vel conuenire de-

bet. Nam vbi domicilium habet reus vel tempore contractus habuit: vel vbi deliquit: vel vbi res ſite ſunt: ſi in rem agitur: apud eius loci iudicem conueniri debet. Actor enim forum Rei: non Reus forum Actoris ſequitur. Item Rome omnes conueniri poſſunt: quocunq; loco ſit contractum. Hoc tamen ex priuilegio legatis reipub. cauſſa remittitur. Item apud quem iudiceꝫ quis quis egit apud eum reſpondere cogatur. Clerici autem in eccleſiaſtico negotio: nō agere aut cōueniri apud preſideꝫ prouincie debēt: ſed apud proprium epm. Item ſi ciuilis cauſſa eſt: licet actor ſit ſecularis ⁊ Reus clericus: apud proprium tamen epiſcopum finiri debet. Sin autē is qui conuenitur eſt laicus: volēs quidē apud antiſtitē litigare: admittendus eſt. Inuitus vero nō eſt cogēdus. Quod ſi in cauſſa criminali que ad Eccleſiaſticum negotiū non pertinet: clericus accuſetur: liceat ⁊ in hoc caſu epiſcopuꝫ cognoſcere: vt tamen ſi dignum clericum capitali ſupplicio inuenerit: omni clericatus honore denudatum ad puniendū p̄ſidi tradat. Sin vero clericus ante preſidem accuſetur: nō liceat preſidi ante ipſum punire: quaꝫ clericatꝰ honore a proprio epiſcopo fuerit denudatus. Quod ſi epiſcopus viderit acta nō iuſte ꝯſtare: liceat ei differre gradꝰ denudationē ſub legitima cautela: quouſque ſupeare principi ſuggerat. Si vero inter clericuꝫ vel quemuis alium ⁊ proprium epiſcopum cauſa emerſerit. Metropolitanus adeundus eſt: q̄ ſecūduꝫ canones ⁊ leges decernat. Et ſi quis iudicatis acquieſcere noluerit: ad patriarcham illius regionis referatur: ⁊ ille ſecundū leges ⁊ cap̄. finē eis preheat: ⁊ nulla perſona cōtradicere eius ſententie valeat. Idem eſt obſeruandū: ⁊ ſi inter duos epiſcopos eiuſdē concilij. i. prouincie: de quacunq; cauſſa lis interueniat. Adhibere etiā debet in iudicādo Metropolitanꝰ quoſdam de epiſcopis eiuſdem concilij vel prouincie. Sin autem contra Metropolitanum quiſquam agere voluerit: regionis illius patriacha negotium decernat.

☞ ¶ Cauſa eſt: que continet agentis ⁊ rei controuerſiam apud eum qui iuriſdictioni preeſt. ⁊ hec alia eſt Ciuilis: alia Criminalis.

¶ Ciuilis eſt que per actionem vel iudicis officiū exercetur. In hac quedaꝫ conſiderari oportet que precedunt eam: quedam que ſequunt. Cauſaꝫ precedit actiōis editio: in ius vocatio: libelli oblatio. Et de his ordine recto in genere: infra vero ſuis locis ſpecialius ⁊ fuſius. Si enim quis cōtra aliquem ſe putat occaſionē habere: prius eum adire vel per procuratorem ſuū debet: ⁊ actionē atq; ratiōes edere: vt ſecū aduerſarius deliberet. vtrū velit ſoluere quod ab eo petitur: an reluctandum exiſtimet. Qui ſoluere voluerit: nō eſt in iudiciū vocādus: alioqui iniuriarū actor tenebit. Quod ſi reluctandū putat: Actor iudicē adeat: iudex vero libello conuentionis facto ꝑ apparitorē Reum in ius vocet. Libellorum vero ſecundum cauſſarum varietatem varie forme ſunt: quas

apud Spe.vide:⁊ infra ſuo loco noſquoq; aliq̃d dicemus. Quo
ſubſequuto:habet reus ſpatiũ viginti dierũ:in quo liceat ei vel
recuſare iudicem ſi ſuſpectum habeat:⁊ epm̃ loci vel alium iudi
cẽ cũ eo ad cãm diſcutiendã aduocare:vel amicabiliter abſolui.
Et ſi iudicẽ accuſandũ putauerit:libellũ non accipiat reus:ſed
ante preſidẽ prouincie repreſentatus preſcriptiõe vtatur. Omnis
enim a iudice vocatus ante iudicẽ ſui copiam faciat vt hoc ipſo
ſciatur:vtrũ eius iuriſdictioni ſubiaceat.l.ſi quis ex aliena.ff.de
iudi.⁊.c.propoſuiſti.extra de fo.compe.Si autẽ libellũ conuentio
nis acceperit:tũc pſonales preſtet fideiuſſores:⁊ ſportula exequu
tori detur:⁊ ſubſcribat reſpõſionis libello:⁊ tempus ⁊ diem:quo
eum accepit ⁊ vſq; ad predictum ſpatium nullam moleſtiã patia
tur.Sin autem predictum tempus elapſum ſit:tunc ad reſpondẽ
dum actor teneatur:ſi ſe non excuſauerit.In ius patronum vo-
care prohibetur libertus:poteſt tamen ſi veniam edicti impetra-
uerit.Quod ſi aduerſarius hec facere auſus fuerit.50.aureorum
pena mulctabitur.Cum autem vtraq; pars ante iudicem ſui co-
piam fecerit:ſi quas preſcriptiones inter ſe litigatores opponere
voluerit:ante litis conteſtationem id faciant:alioquin poſtea op
ponere nõ licebit.Sz de his infra ſpecialius ſuo loco.Satiſdatio
nes autem exponant.Reus quidam iudicatum ſolui promittat.
Actor vero litem vſq; ad diffinitiuam ſententiam ſe executuruz.
Sin autem per procuratorem litigatur:tum ſi de mandato dubi
tatur:niſi ſit pater ⁊ maritus procurator actoris etiã rez ratã ha
biturum dñium ſatiſdatione confirmet.Procurator vero rei:iudi
catum ſolui ſatiſdet.His quoq; ſubſequutis Actor quidẽ iuret:
quod putãs ſe habere iuſtã cauſſam:venerit ad litigandũ.Reus
vero putans ſe vti bona inſtantia venerit ad reluctanduz.Iurẽt
etiam Reus ⁊ Actor:quod non dilationis vel calumnie vel vexan
di aduerſarij cauſſa:probationes in tota cauſſa ab aduerſario
ſuo exigent.Aduocati autẽ vtriuſque partis prebeant iuſiuran-
dum:nil ſe niſi quod iuſtum ⁊ vtile litigatoribus eſſe putauerint
in tota cauſſa allegaturos:nec etiam dolo malo pretermiſſuros
quicquaz.Quod ſi quis eorum hoc iuſiuranduz ſubire noluerit:
ſi Actor:cadat a cauſſa:ſi Reus:condemnetur.Quod ſi ſuſpitio
emerſerit:quod aliquis litigator aliquid dederit:vel promiſerit
iudici:ſi quidem Actor eſt:ab actione cadat:ſin autem Reus:pro
condemnato habeatur.Plane ſi quis confeſſus fuerit ſe dediſſe ⁊
promiſiſſe ⁊ cum hec probauerit:ipſe a penis immunis erit:con-
uictus vero iudex:ſiquidez cauſſa ciuilis fuerit:magiſtratu expo
lietur:promiſſum in duplo:datum in triplo preſtabit.Si crimina
lis eſt cauſſa:poſt bonorum publicationem in exilium mittatur:
Et ſi litigator iudicẽ accepiſſe conuincere non poteſt:iudex iure-
iurando ſe purget.Litigator vero fiſco eſtimationem preſtet:et
lis legitimo modo finiatur.Et hoc:ſi ciuilis cauſſa fuerit:ſin autẽ
criminalis ſit bona eius fiſco publicabuntur.
¶Cauſſa vero Legitimuz finem accipiat apud competentem Iudi

cem.Quod ſi iudex iuſiurandum dare refutauerit:tam in crimi
nalibus quam pecuniarijs cauſſis:memoratis ſubiaceat penis.
Hec autem omnia non ſolum in omnibus ordinarijs:ſed etiam
inter arbitros locum habere volumus.Oportet etiaz iudices ab
ipſo principio litis vſque ad finem:et maxime in diffinitiua ſen-
tentia:habere ante ſe propoſita ſacroſancta Euangelia:quia ve
lut deum pro hominibus in omnibus cauſſis iudicem creden-
dum eſt.

Principium litis eſt:litis conteſtatio.Lis autem conte-
ſtata videtur:cum vtraque parte preſente
vnus proponit:alius aũt cõtradicit.De quo infra ſuo loco latius
Hec autem conteſtatione actiones que temporales erant ⁊que in
heredem tranſire nõ poterant.queque fere preſcriptione excluſe
erant:⁊ in heredem tranſeunt:⁊ perpetue efficiuntur.Nec hec vl-
la niſi.xl.annorum preſcriptione poſt litis conteſtationem exclu-
duntur.Hoc idẽ facit precũ porrectio:Epiſcopalis commonitio ⁊
quedam alia.Lite autẽ cõteſtata:res in cõtrouerſiam deducitur.
¶Cõtrouerſia vero triplex eſt:Aut facti:aut nominis:aut iuris.Fa
cti controuerſia eſt:cuz de facto queritur vt feciſti hoc:Non feci.
Hec autem a Rhetoribus coniecturalis dicitur.Iuris:cum de fa-
cto conſtat:de iure vero dubitatur.Hec etiam generalem conſti-
tutionem includit.
¶Nominis autem controuerſia eſt queſtio:cum de facto ⁊ de iure fa
cti conſtat.Sed de eius facti nomine dubitatur:vt ſi quis ſacrum
ſurripuerit ex priuato:et vnus ſacrigelium eſſe dicat:alter furtũ
contendat.Hinc naſcit̃ cõſtitutio diffinitiua.Si facti eſt queſtio.
ei incumbat probatio qui dicit:non qui negat:factũ enim negan-
tis naturali iure nulla probatio eſt.Si vero iuris queſtio ſit:qui
negat ius probare debet:niſi generalis ꝓhibitio ei obſit.Si vero
nominis eſt queſtio:qui aliquod emolumentũ cõſequi vult ex no
mine:probare debet.Item conſiderandum generaliter:quod qui
agit vel accuſat:probare debet.Ait enim lex:Qui accuſare vo-
lunt:probationes habere debent.Et paulopoſt:Actore non pro-
bante:qui conuenitur ⁊ ſi nihil ipſe preſtiterit:obtineat.
¶Item res alienas poſſidens licet nullã cauſſam poſſidẽdi habeat
tamen non niſi implenti intentionem ſuã reſtituere cogitur.Nõ
autem ſolũ qui ab initio agit probare debet:ſed etiam Reus ſi ex
cipiat probare debet.Reus enim in exceptione actor eſt.
¶Probantur vero queſtiones:ſi quidem facti ſunt:teſtibus/inſtru-
mentis/fama/preſumptionibus/indicijs.De quibus latius infra
ſuo loco.
¶In teſtium probatione conſiderandum:quod vbi numerus non
adijcitur:etiaz duo ſufficiunt.Vox autem vnius teſtis nullo mo
do ad probationem eſt idonea:ad preſumptionem tamen facien-
dam poteſt admitti.Nullus etiaz teſtis iudex eſſe poteſt.Nullus
duas perſonas in eodẽ iudicio nec cauſſas habere poteſt.Itẽ om
nis teſtis iuratus teſtimoniũ dicet.Et anteq̃ ad dicendũ teſtimo

nium accedat:ſeparetur : ⁊ vtrum vera ⁊ concordantia teſtimo-
nio alterius teſtis dicat:diſcutiatur. Qđ ſi ſimplices teſtes ſint ⁊
diſcordent:honeſtioribus credendum eſt. A reliquis autem ſi vi-
les perſone ſint:per tormēta veritas extorquenda eſt. Inſtrumē-
tis queſtio probatur:vt cum ſcriptum aliquod ad probādum fa-
ctum quod in queſtione eſt : adducitur. Hoc tamen tale eſſe de-
bet: vt ſi tabellarij publici conſcriptionem non habeat teſtimo-
nium ſacramento firmetur. Sin vero ⁊ teſtes ⁊ tabellarius mor-
tui ſint:dubitatio autem emergat : vtrum tabellarius ſcripſerit:
tribus publicis inſtrumētis:de quib⁹ dubium non ſit:dato ſacra
mento comparatis:comparatio literarum fiat. Cum autem que
ſtio iuris eſt:ſemper per ius ſcriptum:⁊ per equitatem: vel per ſi-
mile probari debet. Sin vero equitas iuri ſcripto cōtraria videa
tur:ſecundum ipſam iudicandum eſt. Ait enim lex : Placuit in
omnibus rebus iuſtitie equitatiſque precipuā eſſe: quam ſtricti
iuris rationem. Huic tamen nonnihil contrariari videtur lex po
ſita in primo lib. de leg. ⁊ conſtitu. Inter equitatē: iuſqꝫ interpre-
tationem nominis ſolum ⁊ oportet ⁊ licet inſpicere. Cum autem
nominis eſt queſtio:per diffinitionem vel ſcriptam legem proba-
ri oportet.

¶ Criminalis eſt que per accuſationē ⁊ inſcriptionem proponitur.
De qua nonnihil ſupradictum : Uerum latior tractatus in fine
huius operis dabitur.

☞ ¶ Regule generales de iudicio.

Prima. Inſtantia Iudicij termino prorogata non perit per
lapſum illius termini. Innititur regula tribus ra-
tionibus. Prima : quia iuriſdictio ipſa eſt perpetua. Secunda:
quia ⁊ reſcripta ꝑpetua ſunt. leg. ij. C. de diuer. reſcrip. Ergo vir-
tute perpetuitatis eorum agi poteſt:non obſtante lapſu tēporis.
Tertia ne quis ex malitia prorogās:videatur inde cōmodum re-
portare vnde foret puniendus. Elicitur hec regula ex. c. venera-
bilis epiſcopi. de iudi. Et ex gloſ. ſuper verbo non obſtante. Eſt
autem hec regula aduerſ. l. properandum. C. de iudi. in primo re-
ſpon. ⁊ §. vltimo.

¶ Secunda:in iudicijs non eſt acceptio perſonarū habenda. extra
de reg. iu. c. in iudicio. lib. vj. Iudicet ergo iudex magnum vt par
uum:diuitem vt pauperem. In arbitrijs tñ non obſtante regula:
vtile eſt habere iudicem gratioſum ⁊ fauorabilem. c. conſuluit.
extra de offic. deleg. ff. de arb. le. vj. cum dies. §. ſi quis ex litiga-
toribus. l. j. C. quomodo ⁊ quando iudex.

¶ Tertia. Iudicium vel iuſtum vel iniuſtū nequaquā vēdere licet.
xj. q. iij. c. non licet. ⁊ extra de vita ⁊ hon. cleri. c. cum ab omni.

¶ Quarta. Iudicium dicitur bifariā ceptum. Primo:per litis conte
ſtationem:⁊ hoc quidem proprie:vt in autentica de litigio. §. Si
vero apud. colum. viij. ⁊ glo. c. de iudic. l. in verbo iudicio cepto.

Secundo ⁊ improprie per ſimplicem citationem. l. ſi quis in alie-
na. ff. deinde. ⁊ c. propoſuiſti. extra de foro competen.

¶ Et hec pro prima ꝑte opuſculi huius generaliter de iudicijs ſuf-
ficiant:ampliora ⁊ pleniora in ſecunda ⁊ ſequēti parte tradūtur.

¶ Uiſa priore parte:quid iudiciū ⁊ quotuplex ⁊ his q̃ conſideranda
in eo putaui:explicatis de eius duplici ordine nunc videamus.

¶ Iudicij preparatio.

¶ Non minus conſulte quaꝫ recte a iudiciorum preparatorijs Spe
culator ille noſter Guilielmus Durādus:aurei ſui illius ſpeculi:
nō vitrei:nō manu mortali facti:ſed imortali ingenio cōflati ſint
librū auſpicat⁹ eſt. quē ⁊ ego imitaturus ⁊ poſt optimi ⁊ ſagaciſ
ſimi meſſoris terga ſpicelegiū meū confacturus:⁊ huius mei qua
lis qualis lucubraciuncule in meam vtilitatem ac amicorum ſcri
pte:alteram partem a preparatorijs ipſis exordiar. Nam et ad
huiuſmodi preparatoria a iure inducie conceduntur:que prepa
ratorie nuncupātur. iij. queſtione. iij. c. inducijs. v. qōne. ij. c. ſi pri-
mates. ⁊ nos infra. de dilationibus. xij. Cōſiderantur autem hic
preparatoria circa duo:vt infra.

¶ Preparatoria tam conſiderantur circa partes:quam circa iudi-
cem. Circa partes: vt. ſ. is qui agere vel accuſare intendit:cōſulat
amicos:⁊ deliberet an expediat agere. iij. q. iij. c. de inducijs. et
quidem conſulat peritos. l. ſi anima. C. de inge. ma. ⁊ diſtinguet
quia vel vult quis accuſare vel denuntiare:vel agere ciuiliter vel
criminaliter accuſare aliquem de aliquo crimine:⁊ bene facit: vt
eum prius charitatiue ⁊ familiariter moneat vt ſe emendet. cap.
ij. extra de accuſatio. non tamen ad hoc de neceſſitate tenetur de
nuntiare vt fratrem ſuū corrigat propter peccatū:hinc precedere
debet charitatiua monitio:vt. c. ſup his. ⁊ c. qualiter. ij. extra de
accu. ⁊ c. licet heli. extra de ſymo. quod ſi ſic monitus non reſi-
piſcat : tunc demum iudici eum denunciet. Agere ciuiliter pro
fundo:pecunia:vel ſeruitute:tunc antequam illum in cauſam vo
cet ab eo id ter exigat. ij. q. vij. cap. ſi quis erga. xvj. queſtio. vij.
c. omnes decime. C. de pigno. l. debitores. Uerum ſi quis in te pec
cat ſimpliciter : eum iuxta regulam euangelicam premoneas et
corripias. Matthei. vij. Luce. xvij. ij. Corint. xvij. ⁊ extra de iudi.
c. nouit.

¶ Circa iudiceꝫ:quia agitur coram eo:vel criminaliter:vel ciuiliter.
Criminaliter: ⁊ tūc iudex debet examinare perſonā accuſatoris:
qua intentione moueatur:cuius ſit opinionis:qua confidentia.
Si ex inuidia vel odio:vel pro cupiditate:vel ex charitate accu-
ſat. ij. q. vij. c. ſi qui ſunt. Item in cauſſa iniuriaruꝫ:iudex ſemper
laboret ad componēdum partes. Uide hic Spe. latius Ciuiliter:
⁊ iudex tendere debet ad compoſitionem:extra de inuti peti. c. j.
⁊ de tranſ. c. ſi. ff. de vſufru. l. equiſſimum. C. de iudi. aut. ſi vero. vi
de latius Spe. lib. ij. par. j. titu. de preparatorijs.

¶ In ſumma conſultiſſimum eſt Chriſtiano vt otium negotio pre-
ponat:⁊ ad cōponendū pronior ſit:qꝫ ad cōtendendū. ix. diſt. per

totum de tranſactio.c.fi. ⁊ hoc propter tres cauſſas ſequentes.

¶ Tres cauſe a lite retractorie.

¶ Prima propter euangelici conſilij obſeruationem Matthei.5.vbi Chriſtus dicit: Si quis voluerit tunicā tuam tollere: ⁊ tecum in iudicio contendere: dimitte ei ⁊ pallium. Et.j.Corinthio.vj.Apoſtolus: Si ſecularia iudicia habueritis: peccatum eſt in vobis: ⁊ vos contemptibiles facietis.

¶ Secūda: quia cogitur actor litem proſequi aduerſario inſtante. hinc fit vt inducie deliberatorie ſibi non concedantur: quandoquidem ad hoc debuit ſe primo preparaſſe.iij.q.iij.c.inducie.

¶ Tertia: quia litis euentus eſt dubius.ff.de pecul.l. quod debetur. Agere igitur volenti multa perſpicienda ſunt ⁊ incombunt: vt hic ſequitur.

¶ Quatuor actoris officia.

¶ Primum: vt cum amicis: quorum in neceſſitatis articulo pauci reperiuntur: conſulat: deliberet: an ſibi agere expediat vel non: vt ſ. diximus.

¶ Secundum: videat num probare poſſit quod intendit.ij.q.viij.c. ſciat.ff.de proba.ei qui.

¶ Tertium preparet teſtes ⁊ aduocatos: vt predicto.c.de inducijs: ⁊ caueat ne decipiatur teſtium vel aduocatorū fallaci promiſſione.vt.j.q.iij.c.pauium.extra de elec.c. ſtatuim⁹ in fi.lib.vj. vide hic latius Spe.o lib.j.ij.par.j.in prin. §.bene eſt.

¶ Quartum: vt premoneat prius charitatiue eum contra quē intendit agere: vt.d.l.debitores.C.de pigno.vt ſupra latius diximus.

¶ Actionis propoſitio.

¶ Viſo quid ſit iudiciū: ⁊ eius partibus in genere: ⁊ quantū hic ſufficit: explicatis: ⁊ ſubinde iudiciorum preparatorijs declaratis: reſtat certe vt de actione videamus.

¶ Actio itaqꝫ nihil aliud eſt: quam ius perſequēdi in iudicio: quod ſibi debet: ⁊ ſubintellige vel deberi ſperatur: ⁊ non ſolū ſibi: ſed ei cuius noīe agit: ſicut ſi pcurator vel tutor agat. Singulas huius diffinitionis particulas.glo. bene declarat inſti. de actio.§.j.

¶ In actione autem ſex ſummopere ſunt inſpiciēda. Ex qua ſcilicet cauſa naſcatur. Ex quo iure proficiſcatur. Cui cōpetat. Aduerſus quem. Quid in ea veniat. Et iudicis officium in ea naſci. Cuius rei hanc accipe tabulā demōſtratoriam ex ordine particulatim declarandam.

¶ In actione ſex inſpiciēda: ſcilicet. Ex qua cauſſa naſcātur. Siquidem vel ex Obligatione: ⁊ perſonalis dicitur: vel rei detētione: ⁊ realis dicitur. Ex quo iure proficiſcatur: nempe ex iure ciuili vel pretorio: hinc alie dicūtur ciuiles alie pretorie. Ciuiles alia de vniuerſitate: alia de re ſpeciali. Pretorie: alie in rem: alie in perſonam. Cui competat. Aduerſus quem. Quid in ea veniat: Iudicis officium ex ea naſci.

¶ Actio ex qua cauſa naſcatur.

¶ Naſcuntur omnes actiones aut ex obligatione: ⁊ perſonales vocant. Obligatio autem quibus modis cōtrahitur: hic preſupponitur: vide inſti.de oblig. Eſt autem perſonalis actio: quam quis intentat contra alium ad aliqd dandū vel reſtituendum vel faciendū: tāquā obligatū ex cōtractu vel quaſi: ex maleficio vel quaſi: vel etiā ex varijs figuris cauſſarū in.§.actionū.inſti.de actio.

¶ Aut rei detentione: cum perſona quidem nullo iure obligata eſt: mouetur tamē ei propter rem aliquā controuerſia: quā poſſidet: pro qua agitur: vt in.l.actionū genera.ff.de actio. Et hec in rem actiones vocantur. Et ſunt duplices: corporalium ſcilicet rerū ⁊ incorporalium. Corporalium rerū: vt cum res corporalis petitur ſiue pro re corporali agit: vt pro fundo: domo ⁊c. Incorporaliū: vt ſunt iura: ſeruitutes. Et p huiuſmodi ſeruitutib⁹ dantur due actiones: cōfeſſoria ſcilicet ⁊ negatoria. Confeſſoria eſt: que competit ei qui dicit ſe habere ius vel ſeruitutē eundi vel agendi vel altius edes tollendi. Negatiua que cōpetit ei qui aliquem non habere ius: vel ſeruitutē ad aliquid quod facere volebat alter: ⁊ ipſum per hanc actionē phibet: ſcilicet nō eundi per fundū meū: non altius tollendi edes: non officiendi luminib⁹. Sunt autem ſeruitutes de quibus dantur he due actiones duplices: ſcilicet perſonales ⁊ prediales. Perſonales ſunt: vſufructus: vſus habitatio: ⁊ miniſteriū ſeruorū. Prediales: que iterum duplices ſunt ruſtice ſcilicet ⁊ vrbane. Ruſtice: vt iter: via: actus: aqueductus. Urbani: vt altius tollendi. Tignum immittendi: proijciendi: protegendi: proſpectus. De quibus vide ſuis titu.inſti.ff.⁊.C.

¶ Actio pficiſcit ex iure Ciuili ⁊ Pretorio. Ex ciuili: ⁊ ciuiles appellantur. Sunt autem que ex quinque iuris illis ſpeciebus: ſcilicet legibus: Senatuſconſul. Plebiſci. prudentiū reſpon. deſcendunt ⁊ ſunt duplices.ſ.in pſonā ⁊ i rē. In pſonā vt pſonales: de qb⁹ hic ſupra paucula. In rē reales. Et harū alie ſunt vel de vniuerſitate vel de re ſpāli. De vniuerſitate ⁊ harū alie pdite ſunt vel ad petēdū: vel ad diuidēdū. Ad petendū prodita eſt petitio hereditatis: q̄ cōpetit heredi ad impetrandā hereditatē. Ad diuidendū prodita eſt famil. erciſcun. Actio pro diuidenda hereditate. De re ſpeciali. Et alie etiam vel ad petendū alie ad diuidendum. Ad petendum prodita eſt vendicatio: que domino competit: ad rem ſuā petendā. Ad diuidendū pro re particulari Actio cōmuni diuidūdo. competit eis qui rem aliquā cōmunem habent. Item in Rem Ciuilis eſt fi.regun. que datur eis qui confines agros poſſident ad fines diſtinguendos. Ex Pretorio: pretorie ſunt que ex equitate pretoris introducte ſunt. Et harum etiam alie ſunt vel in Rem vel in perſonam. In Rem veluti Publiciana: que datur bone fidei poſſeſſori. Seruiana: qua experitur quis de rebus coloni que tacito pignoris iure pro penſionibus fundi domino obligate ſunt. Quaſi Seruiana: qua creditor pro re ſibi pignorata experitur. Inter pignus autem ⁊ hypothecam nihil aliud intereſt: niſi qd̄ pignus ſine traditione fieri non poteſt. hypotheca

poteſt. In perſonam veluti de conſtituta pecunia: que datur contra eum qui pro te vel pro alio ſe conſtituit ſoluturum: ⁊ ex nudo pacto oritur. De peculio: ⁊ competit ei qui cum filiofami. vel cum ſeruo peculium habentibus contraxit. In factum de iureiurando: vt ſi quis iurauit aduerſario deferente in iudicio: datur ei ex ſacramento actio. Et ſunt dicte tres non penales. In corrūpentem Edictum pretoris in albo: vel poſitum ſuſtuliſſet: ⁊ eſt in 50. aureos. In vocantem patrem in ius ſine venia: vel patronum cum id non impetraſſet: ⁊ eſt ſimilis pena. In vi eximētem in ius vocatum. In factum de calūniatoribus. Actio quod metus cauſa: furti manifeſti: ſerui corrupti. De effuſis eiectis ⁊ appenſis. et ſunt he omnes penales: de quibus vide gloſ. inſtitu. de actionibus. in verbo innumerabiles. §. penales. ⁊ Specu. de actio. lib. ij. parte prima.

¶ Actiones etiam in rem de ſeruitutibus prediorum vrbanorum et ruſticorū ex ciuilibus cauſſis deſcēdunt. De q̄bus nōnihil infra.

¶ Actio cui competat.

¶ Si quidem actio ex contractu eſt: ei competit qui cōtraxit vel heredi eius. Sin vero ex maleficio: ei qui maleficium paſſus eſt vel heredi eius. Excepta iniuriarum actione: ⁊ ſi qua alia ſimilis inueniatur. Hec enim neqꝫ heredi neqꝫ in heredem datur. Quod ſi in rem ſit actio: ei competit: qui ius in ea re que petitur habere noſcitur: ⁊ heredi eius niſi perſone ius coarctaretur: vt vſuſfructus: vſus habitatio.

¶ Aduerſus quem competat Actio.

¶ Siquidem ex contractu eſt: aduerſus eum qui cōtraxit ⁊ eius heredem: niſi ſit depoſitum: ex quo lis creſcit infitiando: vt ſi quid tumultus: incendij ruine aut naufragij cauſſa depoſitum ſit. Tū enim in ipſum in duplum: in heredem: in ſimplum iudicium datur. Sin vero ex maleficio: aduerſus eum qui maleficiuꝫ fecit: vel eius heredem poſt litis cōteſtationem. Si vero in rem ſit: aduerſus eum competit qui poſſidet: vel qui dolo fecit: quominus poſſideret. Dolus enim pro poſſeſſore habetur: vt etiam eius heres teneatur.

¶ Quid in actione veniat.

¶ Siquidem ex contractu: videndum eſt vtruꝫ talis contractus vel quaſi contractus ſit: vnde mutue naſcunt̄ obligationes: vt ſunt mandatum/commodatum/depoſitum/pignus/tutele/negotiorū geſtorum. Ex his omnibus predictis duplices naſcuntur actiones: vna directa: altera cōtraria. Directa eſt actio: que datur domino rei veluti: mandanti/commodanti/debitori/ pupillo/ ei cuius negotia geſta ſunt. Contraria ea: que datur ei qui rem geſſerit: vt mandatario: Commodatario: depoſitario Tutori Negotiorum geſtori. ⁊ in his quidem directis actionibus venit res que in conuentione poſita eſt: vt preſtet vel vt reſtituat. Item dolus ⁊ lata culpa ſolummodo in quibuſdam vt in depoſito ⁊ precario. In quibuſdam dolus ⁊ omnis culpa ⁊ diligentia: vt in contractu

tractu pignoris mandati: tutele: negotiorum geſtorum. In alijs etiam exacta diligentia: vt in commodato. In contrario iudicio venit hoc: quod impenſum eſt: vt in vendite iudicio pretium venit. In empti autem res venditi. Et ſi quid deliquid dolo vel culpa veniunt acceſſiones. Item in locati Actione venit merces et delictum ⁊ cuſtodia diligens: venit etiam ipſa res que locata eſt: in conducti iudicio venit: ſi quid impendit: ſi quid deliquit.

¶ Et Notanduꝫ quod predicte actiones ad id quod intereſt ſpectāt vt ſi quis hoc quod in natura actionis eſt preſtet cuꝫ ſuis acceſſionibus reus abſoluatur. Sin autē ad id quod intereſt reus cōdemnetur.

¶ Et notandum: quod omnes predicte actiones bone fidei ſunt. Item bone fidei eſt ex ſtipulatu: que competit mulieri ad requirendam dotem. Item preſcriptis verbis que competit de eſtimato: vt ea que venit ex permutatione.

¶ Et hoc ſciendum generaliter: quod in omnibus bone fidei iudicijs: non ſolum res que in petitione vel conuentione ſit: ſed omnes perſonales preſtationes. Item acceſſiones. Iteꝫ quicquid alterum alteri ex bono ⁊ equo preſtare conuenit: in alijs aut. in ex contractu vel quaſi. Item conditione certi: que deſcendit ex mutuo et ex ſtipulatu: preter quam in ſupradicto caſu: et in debiti cōdictione: in preſcriptis verbis actione ex alijs cauſſis: preter ſupradictas competente: quia ſtricti iuris ſunt: res ipſe que tantum in conuentione poſite ſunt: vel per errorem ſolute veniunt. Poſt litis autem conteſtationem etiam acceſſiones veniunt. In his autem actionibus que naſcuntur ex maleficio: vel quaſi maleficio: in quibuſdam venit ſimplum: in quibuſdam duplum: in alijs triplū in alijs quadruplum. Simplū venit vt in actiōe legis Aquil. item de dolo malo ⁊ poſt annum in bonorum raptorum.

¶ Duplum in actione furti non manifeſti. Serui corrupti: depoſiti ex tumultu: incendio: ruina: naufragio: ſi inficiatur.

¶ Triplum veluti cum quis maiorem ſummam in libello conuentionis inſeruit. vt ſi viatores maiores ſportulas a reo exigerent.

¶ Quadruplum conſequitur quis actione furti manifeſti vi bonorum raptorum. Item de calumnia ⁊ multis alijs caſibus. Ultra quadruplum nulla actio prodita eſt.

¶ Per actionem vero in rem conſequitur quis ipſas res in quas intendit: ⁊ in alijs quidem venit res ipſa que petitur: in quibuſdaꝫ tantum ius in re: in quibuſdam ſola poſſeſſio.

¶ Res ipſa venit in actione iure ſpeciali: que vendicatio vocatur. Ueniunt etiam partus: ⁊ fetus: ⁊ fructus actionis: ⁊ ea varie ſecundum qualitateꝫ poſſeſſorum. Sin bone fidei ſunt poſſeſſores: de conſumptis non tenentur. Malefidei vero poſſeſſor omnem rationem reddat.

¶ In petitione autem hereditatis: que competit heredi ſolum contra euꝫ qui poſſidet: pro herede vel pro poſſeſſore: non ſolum veniunt res que fuere defuncti: ſed etiam commodate: ⁊ depoſite ⁊

¶ Hec de actionibꝰ obiter hoc in loco dixiſſe ſufficiat. Uerum cum quaſcunque defunctus poſſedit quoquo iuſto modo tēpore mortis: que non autem perſonales fuerant vt vſufructus.

¶ Item in famil. erciſcunde: ⁊ communi diuidundo res ipſe veniūt: non ad hoc vt reſtituantur: ſicut in ſupradictis: ſed etiam vt diuidantur: veniunt etiam perſonales preſtationes: vnde ⁊ in perſonam vendicantur.

¶ In finium regundorum iudicio res veniunt non ad hoc vt reſtituantur vel diuidant̄: ſed vt earum menſura exigatur. Jus in re conſequitur quis actione in rez de vſufructu: vſu ⁊ habitatione.

¶ Item de ſeruitutibus vrbanorum et ruſticorum prediorum: que dantur tam ex parte perentis: quam poſſidentis: cum nullo alio iuris articulo poſſidenti actio ſit prodita: poſſeſſionem conſequitur quis ⁊ ſeruiana.

¶ Per actionem vero ad exhibendum: neq; rem quis conſequitur: neque ius in re: ſed tantum vt oſtēdatur: vt poſtea vel vendicare vel alio modo petere poſſimus. Qua quidē actiōe poteſt agere is: cuius intereſt: vt exhibeatur: ex aliqua probabili cauſſa.

¶ Item ſciendum eſt: quod quedam ſunt rei perſecutorie tantum: quedam pene tantum: quedam tam pene quam rei: que mixte vocantur.

¶ Rei perſecutorie ſunt omnes actiones in rem. Item in perſonam omnes: que ex cōtractu vel quaſi cōtractu naſcuntur. Per actionem depoſiti que competit nomine eius: quod tumultus: incendij: ruine naufragij cauſſa: depoſitum eſt contra inficiantem.

¶ Ex maleficio vero quedam pene tantum ſunt perſecutorie quedam rei tantum: quedam mixte.

¶ Penam tantum conſequitur quis actione furti iniuriarum: quod metus cauſſa intra annuz. Item de eo quod ſuſpenſum poſitumve eſt: quod vulgo iter facientibus: nocere poſſit.

¶ Penam vero ⁊ rem conſequitur quis actione vi bonorum raptorum: damni: iniurie: ⁊ alijs multis modis. Rem tantuz conſequimur: vt actione furtiua.

¶ Judicis officium ex Actione.

¶ Officium vero iudicis: eſt: quod venit in vnaquaque actione ex equitate. Item compenſationes admittere preterquam in actionibus in rem: cum de ipſa re controuerſia eſt. Item in bone fidei iudicijs: ſi pecunia eſt: ex mora in vſuras cōdemnare: nonnūquaz ipſum petentem ad eſtimationem rei que petitur cum iureiurando admittere. Et generaliter quicquid alterum alteri debere ex bono ⁊ equo inuenerit: in id debet eum condemnare.

¶ De Actionibus.

¶ Item ſciendum eſt de actionibus: quod non ſolum conuenimur quandoq; ex noſtro contractu: vel eius cui ſucceſſimus: ſed ex alieno: ⁊ ex contractu eorum quos in poteſtate noſtra habemus: id eſt: filiorum vel ſeruorum. Sed ita demum quis ob eorum cōtractum contra nos agere poterit: ſi aut iuſſu noſtro contractū

eſt: aut in rem noſtrā verſum eſt: aut ſi eos taberne: vel negotiationi prepoſuimus: aut ſi eos nauis magiſtros fecerimus. Aut ſi ſcierimus ſeruum noſtrū in peculiari merce negotiari. Actione quidem iuſſu agitur: cum iuſſu noſtro aliquod negotiū cum his quos in poteſtate habemus: geſtum eſt. Et hac actione Actor ſolidum conſequitur.

¶ De in rem verſa actione agitur: cum quod geſtum eſt cum predictis perſonis in rem noſtram verſum eſt: veluti ſi ſeruo meo Petrutius mutuo dederit: ⁊ ſeruꝰ omne id vel partem in meam vtilitatem verterit. Et hoc iudicio id ſolum quod in rem meaz probauit: actor conſequitur.

¶ Inſtitoria agit: qui cum ſeruo eo vel filio contraxit: quem taberne vel negotiationi alicui prepoſueramus: eius rei gratia cui prepoſitus fuerat tenebimur.

¶ Exercitoria competit contra exercitorē: qui magiſtrum naui prepoſuit.

¶ Tributoria agit omnes: qui cum his quos in poteſtate habemꝰ: cōtraxit: modo nos eos in peculiari merce negotiari ſcierimus alioqui de peculio duntaxat tenebimur.

¶ Peculium autem eſt patrimonium perſone in poteſtate conſtitute. Quod ſi quis autem contra decretum ampliſſimi ordinis mutuam pecuniam filiofamilias dederit: creditor quidem ad petendam nullam actionē habebit. Hec autem de peculio actione tantum conſequitur quātum in peculio eſt: deducto eo quod patri dominove debetur. Quod ſi nihil ſit in peculio hec actione nihil cōſequitur. In illa autem actione que tributoria vocatur: ex contractu filij vel ſerui dat̄: vbi ſcientibus nobis in merce peculiari negotiatur: non deducitur id quod patri dominove debetur. Sed in tributum. ij. vocantur: equalem cum reliquis creditoribꝰ conditionem hi qui eos in poteſtate habent: obtinent. Ex maleficio autem filiorum familias in parentes nulla datur actio: ſed ipſi ſuo nomine cōueniuntur. Ex ſeruorū vero dant̄ actiones in dominos: que noxales appellātur. Eſt autem noxia nihil aliud: quam corpus ipſum quod nocuit. Noxa vero ipſum maleficium vocatur: etiam quandoq; ipſum maleficium noxa. Hoc autem iudicio ita dominus damnatur: vt vel ipſum maleficium: veluti furtum/ rapinam/ damnum iniuria datum emēdet: ac ſi liber homo feciſſet: vel ipſuz ſeruum noxe dedat. Idem intelligendū: ſi quod animal: vt aſinus/ equus/ mulus/ canis pauperiem faciat. Eſt autē pauperies dānū ſine iniuria facientis datū. Hec autem locū habet: ſi contra naturā aliquo feruore: vel feritate dānū datū ſit. Nec ēm poteſt animal iniuriam feciſſe dici quod ſenſu caret. Hec aūt toties tenenda ſunt: quoties nec ſeruus domini iuſſu vel voluntate damnum dederit: nec aliquod animal alicuius inſtigatu pauperiem fecerit: alioqui enim directe: dominus ſuo nomine tenebitur. Et is cuius inſtigatu damnum factum eſt: inſolidum emendare cogetur.

⁊ interdictũ adeo cum actione pretoriana conueniat: vt altero alterius ſepe loco vtamur: ⁊ ipſe Specu. noſter in.ij.libro.part.x.titu.de nominibus actio. Interdicta ipſa actionibꝰ ſubuertat atque loco illorum cuiuſlibet ſubrogatam eſſe actionem in factum dicat: de ipſis ⁊ hoc loco aliqua obiter: ⁊ quantum hic ſatis erit tractabimus.

☞ ¶De interdictis.

¶Sunt autem interdicta forme atque cõceptiones verborum: quibus pretor aut iubet aut prohibet aliquid fieri. Interdictorum alia exhibitoria alia prohibitoria: alia reſtitutoria ſunt.

¶Exhibitoria ſunt que competũt de libero homine vel liberis exhibendis. Prohibitoria ſunt vt interdictum per quod pretor vim fieri prohibet: ſine vitio poſſidentis. Item ne quid fiat in loco ſacro vel religioſo: quo ius loci ledatur. Item ne quid fiat in flumine publico vel eius ripa.

¶Reſtitutoria ſunt: vt interdictum: quod competit ei: qui vide poſſeſſione deiectus eſt: quam nec vi nec clam: nec precario ab aduerſario poſſidebat. Item interdictorũ alia ſunt cõparata cauſa adipiſcẽde poſſeſſionis: alia retinende: alia recuperãde. Cauſſa adipiſcende poſſeſſionis interdicta: ſunt compara: quorũ bono. quod competit eis qui iure pretorio heredes exiſtunt. Ad petendam hereditatem. Item quorum legatorum: quod competit legatarijs ad legatariorum poſſeſſionẽ adipiſcendã. Item Carbonianum interdictũ: cauſa adipiſcende poſſeſſionis introductum eſt: quod competit puero ad res hereditarias poſſidendas: quouſq; decernatur an filius defuncti ſit. Quod toties locum habet: quoties de partu dubitatur.

¶Retinende poſſeſſiõis cauſſa comparata ſunt interdicta: vti poſſidetis: ⁊ vtrobiq; dantur ei qui ſe poſſidere cõtendit: per qđ inquiritur quis maiore parte huius anni: nec vi: nec clam: nec precario alter ab altero poſſederit. Hodie tñ ille vincit qui tempore litis conteſtate detinet.

¶Recuperande poſſeſſionis cauſſa comparatum eſt interdictum vnde vi: quod cõpetit ei qui de poſſeſſione vi expulſus eſt atq; eiectus intra annum vtilem. Utilis autem annus eſt: intra quem copia agendi eſt. Interdictũ aũt vnde vi: proponitur: per quod is qui deiecit: cogitur ei reſtituere poſſeſſum. Licet is ab eo qui vi deiecit: vi: vel clam vel precario poſſideat. Et aduertẽdum: quod tam interdicta: quam omnes actiones pretorie: ſi in rem ſunt perpetue ſunt. Si in perſonam: anno terminantur.

¶Dicte vero actiones vel interdicta: tum demum locum habent: ſi non vel ipſo iure ſublate ſunt vel preſcriptione remoueantur: vel exceptione elidantur.

¶Et hec de actionibus ⁊ earundem nominibus: ⁊ de interdictis in genere dicta volumus. Latius enim exactiuſque eas hic expendere ⁊ explicare loci non eſt huius.

¶An actio ſit ſpecialiter proponenda.

¶Veterẽ dicit eſſe queſtionẽ Speculator: an actio ſit ſpeciali nomine intentanda. Pro cuius explanatione duplicem recitat opinionẽ. Unam Legiſtarum: Alteram Canoniſtarum.

¶Legiſtarum opinio de proponenda actione.

¶Legulei de actione intẽdenda atq; ꝓponẽda: quadrifariã ſentiũt. Primi dicunt quamlibet actionẽ proprio nomine intendendã: ⁊ libello inſerendaꝫ argu.ff.de iudic.leg.in prin.C.eod.j.edita: quia nemo ſine actiõe experitur.leg.Si pupillo.parag.fi.ff.neg.geſtorum. Et facit fortius pro eis.xij.c. de formulis. ⁊ impetra.⁊.l.j.ff. ſi men.fal.mo.dix.que clare dicunt.quod ineptam actionem proponẽs debeat ſuccumbere. ſic extra de iudi.c.examinata. ⁊ huiꝰ opinionis ſunt Joan.and.⁊ Azo.

¶Secũdi dicũt vt ſunt Jaco.Butri.Lan.⁊ Hoſt.quod ſi ex vno facto vna tantũ reſultet actio: vt in vẽditione: commodato: depoſito ⁊ ſimilibus: ſufficiat cauſſam ſiue factum ſimpliciter proponi. Si vero plures oriãtur ex eodẽ facto actiones: vt ſi quis in fundo meo arbores incidat ex quo facto oritur interdictũ: quod vi: aut clam.⁊ etiaꝫ actio legis Aquil.⁊ Arb.fur.ceſ.vt.ff.de arb.fur.ceſ. l.ſi colonus. ⁊ in.l. pe.ff.quod vi aut clam. vel ſi in ſocietate furtum committatur. Quo caſu ⁊ pro ſocio: ⁊ furti actiones oriũtur. l.rei communis nomine.ff.ꝓ ſocio. His quidem caſibus: ⁊ ſimilibus exprimere debet qua malit experiri: vt reus certificetur quid ab eo petatur.

¶Tertij vt Odof. Azo: Roſ.dicunt graues quidẽ intentandas fore: leues vero non.

¶Quarti quod nec ſecũdũ leges neceſſe eſt in libello edere actionẽ. C.de edict.Diui Hadriani tollen.l.tertia ibi is qui ſcriptus eſt heres: ⁊ iudici teſtamẽtum contenderit non vitiatum quod in poſſeſſionem mittatur: vbi clare habetur: ſufficere ⁊ legitimum modum ⁊ cauſſam proponere ⁊ non expreſſe actionem proponendã. Nam ſufficit cauſſam proponi: ex qua actio reſultat: vt peto rem quam emi: vel decem que mutuaui. Inſtit.de acti.§.j.in fin.⁊ extra de iudi.c.dilecti. Sed ſecundum iſtam opinionem nunquam actio incompetens poterit proponi. Imo quilibet ⁊ illiteratus libellum componere recte ſciret.

¶Opinio canoniſtarum.

¶Approbatior opinio Canoniſtaꝝ.qđ nemo cogatur in foro eccleſiaſtico: nec in libello nec in proceſſu exprimere actioneꝫ vt in allegato.c.dilecti. Sed ſi ſponte velit admittendus ſit: vt in. c.examinata.extra de iudic. Et tunc ſi ineptaꝫ proponit: ſuccumbet: ⁊ poterit aptam proponere: vt ibi: ⁊ de reſtitu. ſpolia.c.cum ad ſedeꝫ. in fi. Et receptus vſus hanc opinionem approbat. Sufficit enim factum ſimpliciter proponere. Quandoquidem de ſola veritate curandum: non de apicibus iuris ciuilis diſputandum vt in predict.c.dilecti.⁊.c.in extra.de dolo ⁊ contuma. Huic opinioni aſſentit Panormitanꝰ: in.d.c.examinata. qui colligit quod vſus actionis non eſt ſublatus de iure canonico: quod ex eo colligit in prin

cip. ⁊ fin. d. c. examinata. vbi dicitur: quod iſti milites non tenean
tur reſpondere niſi propoſuerit iſte nobilis actionem aptam ⁊ cō
gruentem. Et ſic volens agere: etiaȝ de Jure Canonico debet pro
ponere actionem aptam ⁊ congruentem. Non tamen intellige ꝙ
debeat ⁊ cogatur (niſi velit) exprimere nomen actionis. Quia ad
hoc non tenetur hodie aliquo iure. Quod probat Panormitanus
in dicto capi. cum dilecti. Igitur in canonibus vbi habes actio:
erbone/ id eſt petitio.

¶ Et ſic actio nō eſt de neceſſitate in libello proponēda non explicite:
ſed implicite: quia genus cauſſe genus actionis ſignificat.

¶ Si tamen ex eodem actu plures ſpeciales oriuntur actiones: alte-
ra eligenda eſt: vt ſupra dixerunt legiſte ſecūde opinionis. Et qui
non vult eligere: repelli debet per iudicem. argumen. C. de colla. l.
filie. vel cogendus eſt iudicis officio eligere. l. vnica. ff. ſi quis ius
dicen. non obteȝ. Uide hic latius Specu. li. ij. par. j. titu. de actio
ne. §. ſequitur videre: verſiculo quod ſi nolit eligere.

¶ Libelli definitio.

¶ Libellus vt hic accipitur: eſt breuis ſcriptura: intentionem actoris
continens contra aduerſarium neceſſario inferens ⁊ concludens.
i. actoris petitionem ⁊ cauſſam continens: ⁊ actionē cōplectens.

¶ Quare libellus offeratur.

¶ Propter actorem: vt eius ius declaretur. Secundo propter reum:
vt deliberate poſſit: an cedere vel contēdere velit. Tertio propter
iudicem: vt ſciat qualiter debeat formare ſententiam que ſecun-
dum petitionis formam eſt ferenda extra de ſym. c. licet Heli. Idē
no. in. c. j. de libel. obla.

¶ Libellus quid continere debeat.

¶ Libellus continere debet nomen Actoris/ Rei/ Judicis/ ⁊ cauſſam
implicantem factum/ ⁊ inferentem concluſiuam petitionem. Un-
de dicit Joan. de. lig. quod libellus eſt ſyllogiſmus iuriſtarum.
In primis enim tanquā pro maiore continet / quis petat/ a quo/
⁊ coram quo. i. nomen actoris/ Rei/ ⁊ Judicis. Subinde tanquam
minorem continet cauſſam implicantem factum: id eſt actionem
ſiue petitionē: hoc eſt quo iure petatur. Ultimo loco concluſione
infertur concluſiua petitio: qua actor concludit petendo merito
ex premiſſis ⁊ propoſitis Reum ſibi fore condemnanduȝ ⁊ in prin
cipali ⁊ in expenſis. Et debet iſta quinꝗ continere clare: breuiter
⁊ ſine obſcuritate: vt latius infra ſuo loco.

¶ Ut hec huius ſcientie tyruncula clariora fiant ſubiungam exem-
plum ⁊ formam libelli actionis realis: ideſt: in qua res aliqua
petitur.

¶ Forma libelli in Actione Reali.

¶ Coram vobis venerabili viro officiali. N. ⁊ cet. vel Archidiacono:
vel locum tenenti proponit procuratorio nomine viri diſcreti.
N. vel receptoris ducatus. N. Laici. N. dioceſ. laicus vel cleric. ſi
eſt clericus: conquerendo in iure: aduerſus. N. clericum: ſi eſt cle-
ricus vel laicum ſi eſt laicus: vel ſcholaſticum/ vel quemcunque

alium legitime in iudicio pro eo interuenientem. Et dicit: quod
licet domus talis: ⁊ nominando vel ſpecificando domū: a platea:
locum/ vicinis/ ad memoratum/ receptorem. N. pertineat: tamen
predictus reus. N. eadem domū tres vel quatuor annos detinuit
⁊ occupauit: prout retinet ⁊ occupat fructuſque ſiue penſionem
que ex ea per tempus huiuſmodi prouenerunt: percepit: ⁊ ſibi re-
tinuit ac prouenientes percipit ac retinet: ⁊ huiuſmodi domum
deoccupare ⁊ predicto. N. receptori eam liberam ⁊ vacuam dimit
tere ⁊ reſtituere cum fructibus ⁊ penſionibus vt premittitur in
perceptis contra deum in periculum anime ſue ⁊ predicti. N. rece
ptoris preiudicium ⁊ detrimentum: recuſauit ⁊ renuit: prout re-
cuſat ⁊ renuit.

¶ Quare agit ⁊ petit procurator ſupra memoratus prefato nomine
quatenus cognito quantum ſufficit de premiſſis: denuntietis/ de
cernatis/ ⁊ declaretis ſupradictā domū: ad antedictum. N. recep-
torem pertinuiſſe ac pertinere: predictum. N. indebite ⁊ illicite
occupaſſe ⁊ occupare. Et ipſam domum eidem. N. receptori ad-
iudicandam fore: ac adiudicetis: predictumꝗ. N. vt domum hu-
iuſmodi. N. receptori liberam ⁊ vacuam dimittat/ reſtituat/ aſſi-
gnet/ ac fructus ⁊ penſiones/ vt prefertur/ perceptos vel eorum
valorem: quem ad viginti aureos pro ſingulis annis eſtimat: ve-
ſtra tamen ac aliorum quorum intereſt eſtimatione ſalua tradat
ſeu perſoluat condemnandū ⁊ compellendum eſſe: ⁊ condemne-
tis ⁊ cōpellatis per veſtram diffinitiuā: ſniam: cenſurā eccleſiaſti-
cam: ⁊ alia remedia oportuna. Hec petit cōiunctim ⁊ diuiſim vna
cum expēſis litis: ac fructib⁹ inde pceptis: ⁊ que pcipi poſſunt: ⁊
tēpore litis pcipiēdis. Ad ꝓbationē neceſſariā ⁊ nō vltra ſe aſtrin
gens: ſaluo nihilomin⁹ iure addēdi: minuēdi: corrigēdi: ⁊ pro eſt:
vt eſt moris.

¶ Uides ergo quod in libello ea quinque: licet ⁊ multa alia debeat
continere: tibi reſtant neceſſario de recepta cōſuetudine faciēda.
Et ſicut exemplū tibi dedi hic in actione reali rei vendicationis:
ſic in omni actione fere formabis libellum excepto eo: quod ho-
die actionis nomen non exprimitur nominatim: ſed ſufficit cauſ
ſam allegare: que in iure Canonico dicitur petitio. De quo vide
latius Speculatorem loco ſupra allegato.

¶ Actionis ceſſio.

Receptum eſt in iudicijs actionum ceſſiones poſſe fieri.
Quare ex ordine de huiuſmodi ceſſione pau-
cula quid iuris ſit: diſſeremus.

¶ Uerum quomodo in ceſſionibus fiant inſtrumēta: ⁊ que forme eo
rum: Uide Spec. lib. ij. par. j. titu. de ceſſione acti. § conſequenter
vtile eſt.

¶ Eſt autem actionis ceſſio proprij iuris in alterum facta trāſlatio
ſeu collatio: ⁊ fieri poteſt cum hac diſtinctione.

Ceſſio aliquando fit in vltima voluntate. Et tunc aut illa
eſt in Judicio deducta: aut non in Judicio deducta.

Aliquando inter viuos ex pacto.Et ſubdiſtingue:quia aut ſit po
tentiori ratione officij publici ⁊ terribilis:aut nō rōne terribilis:
aut nō ſit potentiori.Et aut eſt actio dubitata:id eſt in iudiciuꝫ de
ducta:aut idubitata.Eaqꝫ aut vera eſt aut ſimulata aut dubia.

¶Huius tabule ſingula membra:ſecundum ordinem hic depictum
declarabimus.

¶Ceſſio vltime voluntatis.

¶Ceſſio in vltima volūtate facta:ſi fuerit in iudiciū deducta:actio
nis ipſius exercitiū ſiue perſequutio cauſſe pertinet ad heredem
Et ſi aliquid obtineat:preſtabit illud legatario.Si nihil obti=
neat:nihil dabit:quia litis euentus intelligitur legatario reli=
ctus.Tamen legatarius poterit intereſſe liti:ne heres colludat.

¶Ceſſio actionis facta nondum in iudicium deducta:valet ſimplici
ter.l.non debitoris.de leg.

¶Ceſſio inter viuos potentiori facta.

¶Ceſſio inter viuos facta potentiori ratione officij terribilis:non
valet:imo iactura cauſſe afficit͛ is:qui potentiori cedit quia per=
dit ius ſuū ipſo iure vel per ſententiam vt plerique volunt.Et po
tentior ſe immiſcēs punitur extraordinarie officio iudicis.ex.de
alie.iudi.mut.cau.fac.c.ij.⁊.C.ne lice.poten.l.ij.⁊ fi.Et intellige
de eo qui potentior ratione publici officij cui preeſt vt quia eſt do
minus:vel illius contra quem ceditur magiſtratus:officialis:pre
ſes:vel Balliuus(vt vocant) cuius officij occaſione aduerſario il
li cōtra quem ceditur terribilis eſſe poteſt:vt.C.quod metus cauſ
ſa.l.fi.C.Si quacunqꝫ predi.poteſtate.l.vnica.⁊.C.ſi rec.prouin.
l.vnica.C.de his que poten.no.l.vnica.Item ⁊ tutor potentior eſt
pupillo ratione officij:⁊ ideo ei contra pupillum cedi non poteſt
C.qui tuto.da.poſſ.Authen.Minoris.

¶Verum ſi potentiori ceſſio facta ſit:qui non eſt potentior ratione
officij:bene valebit.vide hic latius Speculatorem.l.ij.parte pri=
ma.titulo De ceſſione Actionis.

¶Ceſſio inter viuos non potentiori facta.

¶Ceſſio que ſit non potentiori ⁊ actio eſt indubitata id eſt in iudi=
cium deducta:vt.ff.quibus ad liber.procla.non licet.l.ij.tenet
in quinqꝫ caſibus ſequentibus.In alijs vero non tenet.

¶Quinqꝫ caſus quibus ceſſio non potentiori facta de
actione dubitata:id eſt:in iudicium deducta:valet.

¶Primus:Si fiat cauſa dotis vel donationis ante nuptias.Secun
dus ſi cauſa nuptiarum.Tertius:ſi cauſa tranſactionis.Quar=
tus:ſi cā diuiſionis:que ſit inter heredes de rebus hereditarijs.
Quintus:ſi fiat cauſa legati vel fideicommiſſi cū nondum ſuper
re legata vel fideicommiſſa queſtio mota teſtatore viuēte:ſed poſt
mortem eius mota eſt contra heredem.

¶Si quis vero in alijs quam his quinqꝫ caſibus cedat:punitur taꝫ
cedens quam is cui ceſſio ſit:cum diſtinctione tamē:vt ſi ſciens
aliquis emit actionem:vel rē litigioſam:cogit͛ eam reſtituere ven
ditori.Sed etiā alia tanta quantias ab eo fiſci iuribꝰ inferatur:⁊

lis ſuo Marte currat inter vēditorem ⁊ eum cū quo prius queſtio
mota erat.Si tamen ignorans rem litigioſaꝫ emit:tūc irrita alie
natiōe facta:pretium cū alia tertia parte recuperabit a vendito=
re.Si vero ex donatiōis cauſa aliquis rē litigioſam receperit:eſti
matur res:vt in ipſius eſtimatione rem in aliū transferens pu=
niatur.C.de litig.l.fi.

¶Vera tenet:niſi fiat potentiori:vt ſup.vel niſi cauſa auare venali=
tatis:vt ex.de alie.iud.mu.cauſ.fact.c.ij.

¶Vera autē eſt:ſi actio magne ſumme cedatur pro magna ſumma.
Item ſi coheres cedit actionem coheredi ſuo:vel ſi heres cedit le
gatario:cui res vel actio eſt legata.Itē ſi debitor cedat ſuo credi
tori pro debito:etiam ſi cedat actionem competentem:ad maiorē
quantitatem quam debeat.Item ſi dum poſſideo rē aliquam:ali
quis pro re illa incipiat me conuenire.⁊ emo ab aliquo ius:ſiue
actionem:qua mediante poſſum reꝫ illam defendere:valet ceſſio:
nec preſumit͛ ſimulata.Hec omnia probari poſſunt.C.mandati.l.
per diuerſ.Et tali ceſſione intelliguntur leges.C.de here.⁊ acti.
vendi.l.j.⁊ per totum.Et precipue in tribus legibus vltimis:⁊.C.
de nouatio.l.iij.

¶Quatuor caſibus principalibus ceſſio vera apparet.

¶Primus:ſi cedēs ſit pauper:nec habet vnde cauſam proſequatur.
Certe hoc caſu potius neceſſitate quā ficte ceſſio preſumitur eſſe
facta:argu.l.allegationes.ff.fami.erciſ.l.ob es.C.de predi.mi=
no.l.ſi procuratorem.§.j.ff.mandati.

¶Secundus Si palam.vel publice facta eſt ceſſio vel venditio:vel
forte cedēs habet alio ire:vel alia facere:ita vt intendere litis per
ſecutioni non poſſit:quibus caſibus non preſumi debet ſimula=
ta:argumen.l.non exiſtimo.ff.de adminiſtratio.tuto.l.ab anaſta
ſio.C.mandati.⁊ extra de eccleſ.benefi.ſine diſtin.ꝯfer.capit.vni
co.argu.l.prime.ff.de offic.eius cui manda.eſt iuriſdi.

¶Tertius:Si reus potens eſt:⁊ actor nequit ab illo ſuam conſequi
iuſtitiam:⁊ ideo cedit ſuam actionem:non preſumitur ſimulata:
argumen.C.de execu.rei iudica.l.ordo.ff.de iure dotium.l.cum
in fundo.§.cum ipſius.

¶Quartus.Si ius ſuum vendens:honeſtus homo ⁊ qui bone fidei
habetur:quique lites execrari ſolet:⁊ mauult partē carere quā
ſe litibus implicare.Vide latius Spe.hec pulchre diſputantem.

¶Ceſſio indubitata id eſt nondum in iudicium deducta:
minus potenti facta:aut eſt ſimulata:aut dubia.

¶Simulata ſiue imaginaria:quando inter cedentem ⁊ eū cui cedi
tur:id agitur quod totum emolumentum:ad cedentem refera=
tur:quamuis eius:cui ceditur eſſe fingatur.Et hec non valet.C.
mandati.l.fina.§.ſi quis autem.⁊.§.ſed ⁊ ſi quis dona.Si autem
dubitatur vtrum ſit vera.vel ſimulata:cognoſci poteſt ſex hiſce
caſibus in quibus eſt indubitanter ſimulata.

¶Ceſſio ſimulata:ſex modis cognoſcitur.

¶Primus: Si actio magne q̄titatis ceſſa ſit pro modica ſumma. ff. de tranſactio. l. cum hi. §. modus. Sed tamen in iſto caſu notantur opiniones: quas: vide apud Specu. hic.

¶Secundus: Si actio que ceditur pro parte venditur: ⁊ p̄ parte donatur ei cui ceditur. Et hoc caſu ſecundum Inno. non agit cedens: quia eam perdit: nec is cui ceditur: quia non tenet ceſſio.

¶Tertius: Si facta ſit ceſſio: ⁊ aliquid clam pro ceſſione datum eſt. Et iſti caſus colliguntur. C. mandati. l. fina. In his caſibus non poteſt aliquid amplius peti: quam datum ſit: nec a cedente nec ab eo cui ſit ceſſio: vt ea. lege dicitur.

¶Quartus: Si clericus a laico contra laicum: ſecus ſecū̄dum quoſdam: ſi fiat contra clericum. Sed hic vide latius Specu.

¶Quintus. Si ille qui recipit: eſt homo litigioſus.

¶Sextus: quando ratio poteſt aſſignari: quod facta ſit in eū̄ finē: vt reus vexetur. Hos caſus Specula. diffuſius diſputat: ad quem te remitto.

¶Ceſſio dubia.

¶Et hec multis preſumitur ſimulata: ex eo q̄ actio partim venditur ⁊ pro parte donatur. l. ſi. C. mandati. Et hec non valet. Si autem non foret ſimulata preſumptiōe: valeret ceſſio. Uide extra de alie. iud. mu. cau. fact. c. ij. in gloſ.

¶De formis inſtrumentorum ſuper huiuſmodi ceſſionibus actionum: vide vt dixi Speculatorem loco ſuperius allegato.

¶Competentis Judicis aditio.

¶Ex ordine premiſſo videndum occurrit: de competenti iudice adeundo. Uerum ne ex ignotis procedamus: paucula de iudicibus ipſis: ⁊ eorum diuerſitate premittenda duximus.

¶Prima Judicum diuiſio.

¶Judicū̄ alius eſt ordinarius: alius arbiter: ali⁹ extraordinarius: alius delegatus: alius arbiter iuris: alius arbiter ſimpliciter.

¶Ordinarius eſt ſecundū̄ Speculatorem: qui iure ſuo vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt. l. more maiorum. ⁊ l. ſequenti. ff. de iuriſdictione omnium iudicum. quod locū̄ habet ſiue in eccleſiaſticis: vt ſunt primates: archiepiſcopi. epiſcopi ⁊ alij eccleſiaſtici: qui habent iuriſdictionē̄ a Papa: extra de offi. ordina. c. duo. xvij. diſtinctio. c. omnes. extra de elec. c. ſignificaſti. Siue in ciuilibus: vt duces: marchiones/ comites et huiuſmodi: qui habent totalem iuriſdictionem vnius prouincie vel loci ab imperatore.

¶Uel ordinarius eſt: qui habet vniuerſitatem cauſſarum in ſuo territorio. l. pupillus. §. territorium. ff. de verborum ſignifica. xvij. queſtione. vj. c. j. Et hunc ordinarium quatuor faciunt.

¶Ordinarium quatuor faciunt.

¶Lex animata vel canon: ⁊ hoc in dubio: ſecus ſi appareat: velle dare delegatum.

¶Lex animata: vt pote papa vel imperator: ⁊ non inferior niſi epiſcopus ſuo vicario.

¶Conſuetudo.

¶Uniuerſitas approbata: vt mercatorum/ ſartorum/ ſutorū̄ ⁊ aliorum artificum: qui habent de ſuo corpore. i. collegio: creare ⁊ eligere iudicem: ordinarium: ſic ⁊ vniuerſitates artium ⁊ facultatum (vt vocāt) de quo nota. in cap. cum ab eccleſiarum. extra de offi. ordina. Et ſic rectores vniuerſitatū̄: ordinarij ſunt. Plura de ordinarijs nempe qui eos conſtituat. quod eorum officiū̄: qui eſſe poſſint: qui ab alijs p̄hiberi ⁊ qui ipſi recuſare poſſint. vide Spe. qui hec egregie tractat.

¶Arbiter.

¶Eſt: qui de partium conſenſu eligitur: ⁊ in eum ſub pene ſtipulatione compromittitur. ij. queſtione. vj. ca. a iudicibus. Non enim ſtatur ſententie eius niſi metu pene: vel pignoris datione: vel alicuius loco pene. ff. de arbi. l. non diſtinguemus. §. primo. C. eodē̄ l. prima. extra eodem dilecti. vel metu iuramēti: quod poteſt interuenire ſecundum canones. extra eo. c. ij. ⁊ per tuas. xxij. q. j. c. omne quod licet. ſecus ſi ſecundum leges. C. eo. Authen. Decernimus in authen. de iudi. §. quia vero. colla. vj. quia nō̄ habet iuriſdictionem propriam neq̄ delegatā̄: ſed ſolū̄ a partibus. l. j. ff. eodem. Et debet hic arbiter ſequi iuris rigorē̄ equitatem ſcriptā̄: cū̄ talia arbitria redacta ſint ad inſtar iudiciorum. l. j. ff. de arbitris: ⁊ corā̄ iſto proponē̄de ſunt actiōes: vt eſt tex. inſtitu. de actionibus. §. primo. in principio ⁊ ab iſto nō̄ poteſt appellari cū̄ eius ſentētie nō̄ iure ſed metu pene ſtetur: que autē̄ ſit differētia inter arbitrum compromiſſariū̄ ⁊ arbitratorem: nos hic obiter attingemus. Ipſe plura vide apud Bartolū̄ in. l. ſocietatis. §. arbitrorū̄. ff. pro ſocio. Preterea que ſit differentia inter iſtum arbitrum ⁊ iudicem ordinarium: vide Ange. inſtituta de actio. §. j. vbi. xvj. differentias ⁊. viij. equiparationes recenſet.

¶Extraordinarius

¶Eſt is: qui non ſuo iure vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt: neque qui prefactus eſt alicui vniuerſitati: vel collegio: nec a lege vel conſuetudine iuriſdictionē̄ habet Sed vel ex partiū̄ voluntate: vt arbiter. vel ex ſuperioris commiſſione: particularem vel limitatam hʒ iuriſdictionem: ⁊ huius duo ſunt genera: aut enim eſt arbiter: de quo. ſ. aut delegatus.

¶Delegatus.

¶Eſt qui ex ſuperioris commiſſione recipit iuriſdictionem: ⁊ alicuius cauſſe iudicialem cognitionem. Et vices delegantis repreſentat: ⁊ in iuriſdictione nihil proprij habet. l. ⁊ licet. ff. de offic. eius cui mandata erit iuriſdictio. extra de officijs delega. c. ſane quia. ⁊. c. cum olim.

¶Quis autem poſſit eum conſtituere: que eius poteſt: ⁊ quomodo diſpenſare: item quibus cauſſis recuſetur: que contra eum excipi poſſunt: ⁊ id genus alia: vide latiſſime apud Speculatorem: libro primo. §. j.

¶Arbiter iuris.

¶ Eſt:qui eligitur a partibus in recuſatione iudicis ordinarij vel
delegati:vt pote ſi cauſſa aliqua ſit commiſſa alicui iudici:quem
aliqua partium ſuſpectum habeat:⁊ dicat:eligendus eſt arbiter
vnus vel plures:qui de hac cauſſa ſuſpitionis cognoſcat.l.aper=
tiſſimi.⁊.l.vltima.C.de iudicijs. Et debent hi ſeruare formam iu
ris:⁊ ab eis nempe qui ſic a partibus ⁊ poteſtate ⁊ neceſſitate iu
ris eliguntur:bene poterit appellari:licet a ſententia arbitri cõ=
promiſſarij:de quo ſupra non appelletur:vt.l.prima.C.de arbitris.
et.l.dum proferre.§.ſtatim.ff. de arbitris. Vide latius Jaſonem
⁊ Bart.in.l.fi.C.de iudi.⁊.l.j.C.de arbi.⁊.ff.de pactis.l.ſi quis.

¶ Arbiter ſimpliciter electus a partibus.

¶ Coram quo non proceditur ordine iudicario:cuius ſententie ſi
partes non conſentiant:reducunt ſe ad arbitrium boni viri:qui
proprie non eſt arbiter:ſed appellatur arbitrator:⁊ eſt quaſi pro
xineta vel communis amicus:vel amicabilis compoſitor. Nec ſu
mitur ſuper re litigioſa vt cognoſcat:ſed vt pacificet. De quo in
lege Societatis.§.arbitrorum.ff.pro ſocio.

¶ Et talis dicitur quaſi negotiorum geſtor:vel partium mediator.
Vide hic latius Speculatorem.li.j.par.j.⁊ Jaſonẽ de acti.inſti.

¶ Et non tenetur hic ſeruare formam iuris in executione iuſtitie:⁊
bonum eſt talem habere fauorabilem:quia poteſt ſequi equita=
tem ſue opinionis:ex qua poteſt iudicium ledere:ſed non enor=
miter:alioqui recurritur ad arbitrarium boni viri.

¶ Et differunt in hoc arbiter ⁊ arbitrator:quia arbitrator non te=
netur ordinem iuris ſeruare:ſed arbiter tenetur.

¶ Secunda Judicum diuiſio.

¶ Judicum alius Eccleſiaſticus:alius ſecularis.

¶ Eccleſiaſticus:cui omnis anima ſubiecta eſt in ſpiritualibus. Et
illi ſunt triplices:ſcilicet Papa. Epiſcopus. Curatus.

¶ Papa:qui in locum Chriſti ſucceſſit:et eius eſt vicarius extra vt
eccleſia.benefic.ſiue dig.conf.c.vt noſtrum.et Clemen. Romani.
de iureiurã.c.pro humani extra de homici.lib.ſexto.⁊.9. queſtio
ne.iij.cap̃.cuncta per mundum.

¶ Epiſcopi qui in locum apoſtolorum ſucceſſerunt:⁊ eorũ vices te
nent.xxj.diſtinctione.c.in nouo.xxxv.diſtinct.eccleſie.

¶ Curati:qui in locum diſcipulorũ ſunt conſtituti.xxj.diſt.c.in no
uo.⁊ eorum typum gerunt.

¶ Secularis:cui omnis anima in temporalibus eſt ſubiecta: vt eſt
imperator:qui dominus eſt princeps totius mundi. vij.q.j.c.in
apibus. Et Matt.xxij.capit.cum dicit Chriſtus:Reddite Ceſari
q̃ ſunt ceſaris.c.Soluite.ex.de maio.⁊ obe.ff.ad.l.Rhod.de iact.
l.deprecatio.C.de epiſ.et cleri.l.generaliter.l.vnica.C.de inſti.C.
confir.

¶ Ordo iudicum.

¶ Superilluſtres ſiue Maximi:vt imperator/Conſul/Senator/Pa=
tritius/Dictator/⁊ ſecundũ Canones Papa:legati:Patriarche.

¶ Illuſtres ſiue magni vt prefectus pretorio:Orĩetis:Italie/Aphri=

ce/ Urbis queſtor/⁊ qui in conſilio ſunt : ⁊ conſiſtorio imperato=
ris:⁊ ſecundũ Canones.Primates/Archiepiſcipi/ex.de offic.ordi
na.cap.duo.

¶ Spectabiles ſiue medij:vt magiſtri militũ/Pretor/Prefectꝰ Aegy=
pti:⁊ ſecundum Canones epiſcopi.

¶ Clariſſimi:vt preſides prouinciarum: Procurator Ceſaris: Juri=
dicus Alexandrie Ciuitatũ rectores: ⁊ ſecundũ Canones Archi
diaconi.Archipreſbiteri.

¶ Infimi:qui nec nomen habẽt vt pedanei ordinarij. tamen ſunt vt
defenſores Ciuitatũ ⁊ municipiorum.vt locorũ magiſtratus mu
nicipales ⁊ ſecundum canones preſbiteri: atq; eccleſiarum recto=
res:⁊ minimas iudicãt cauſas:vt. C.de peda.iudi.l.fi.⁊ Authen.
de defenſ.ciuitas.§.⁊ iudicare.§.audient.colla.ij. Uide latius de
his ordinibus Spe.li.j.parte.j.rubri.de iuriſd. omniũ iudi.

¶ Tertia diuiſio : que ⁊ ſubdiuiſio
eſt delegatorum.

¶ Judicũ delegatorũ alij ſunt ſubdelegati:alij ordinarij:alij lega
ti/alij auditores/alij aſſeſſores/alij arbitri/alij arbitratores.

¶ Quis dicatur delegatus ſup.in prima diuiſione explicauimꝰ. Nũc
nonnihil de eius inſtitutiõe:⁊ ſubinde de ſubdelegatis ⁊.reliquis
ex ordine in tabula.ſup.

¶ Inſtitutio delegati.

¶ Delegatꝰ inſtituitur dupliciter. Primo:a principe ex.de offic.⁊ po
teſtate iudi.deleg.c.Super queſtionum.§.primo.⁊.§. eius ergo.⁊
ff.⁊ de offic. eius cui mã.eſt.l.j.in fine.

¶ Secundo a quolibet ordinario primario.ex.de offi.ordi.ca.paſto
ralis.reſp.j.ex.de appel.c.Dilecti filij prior. Nam hoc eſt regulari
ter verum:qd quicunque habet ordinariam iuriſdictionem: dele
gare poteſt ⁊ delegatum inſtituere:vt.ff. de iuriſd.omnium iudi.
l.ſolet.l.a iudice.C.de iudicijs.l.in cauſſarũ.C.qui pro ſua iuriſd.
iud.dare vel dari poſ. Porro quis conſtitui:⁊ que cauſſe delegati:
quod delegati officium ſeu poteſtas :⁊ quibus modis finiatur:
quomodoque recuſetur: vide Speculatorem lib.j.§.j.tit.de iu
di. delega.

¶ Regula.

¶ Delegatus alius quam a principe cõſtitutus ſubdelegare nõ pot.
C.de iudi.l.a iudice.c. Super queſtionũ.§.j.ex.de offi.deleg.

¶ Si autẽ cõſtituatur delegatꝰ ab alio quã a principe: dicitur peda
neus iudex.l.de peda.iud.l. In autem. Ut defuncti ſeu fun.co.§.
illud. colla. v.

¶ Et dicunt pedanei iudices illi quorũ officiũ eſt de minimis cauſſis
⁊ infimis cognoſcere. Maiores vero debẽt maiorbꝰ referre:cũ ipſi
per ſe nõ poſſint eas terminare. C.de peda.iud.l.ij.

¶ Sunt nanque tria genera cauſſarũ:vilia/media/maxima.

¶ Uiles:has ⁊ cognoſcere ⁊ alij delegare poterat pſes:ſiue iuſta cauſ
ſa impediatur ſiue nõ. vt.C.de pretor. iudi.l.fi.

¶ Medie que competunt iure magiſtratus: vel que ſunt mixti im=

perij non meri: ⁊ illas poterat indiſtincte delegare. Sed hodie ſi impediatur: alias nõ vt. C. de peda. iudi. l. ij. Vel dicũt alij cauſſas pecuniarias vltra. ccc. ſolidos eſſe medias cauſſas. Sed in cauſſis mixti imperij: idem quod in mero.

¶ Maxime: ⁊ hes nõ delegat niſi in cauſſa cum abeſt: non ſi alias impediatur: preſens etiaȝ ob neceſſitates publicas: ⁊ tunc ad cognitionem: vt. d. l. ij. C. de peda. iudi. ⁊ ff. de offi. eius cui mand. eſt iuriſd. l. j. Sic ergo in maximis ⁊ minimis cauſſis nihil hodie mutatur: ſed in medijs tantum.

¶ Subdelegatus.

¶ Subdelegatus eſt is: cui cauſſa vel aliquid de cauſſe medijs a delegato ſecundo loco committitur. Nam dicit Pontifex extra de offic. ⁊ pote. iudic. delega. c. ſuper queſtionum. §. intentionis. Intentionis noſtre fuit: vt iudicialis authoritas liberius valeat exerceri: delegatus a nobis licite poſſit ⁊ principium ⁊ finem: ⁊ mediũ cauſſe ſibi commiſſe non ſolum coniunctim ſed etiam diuiſim alij delegare: non obſtante quod dicitur quod iudex debet cognoſcere per ſeipſum/ in principio/ medio/ ⁊ fine/ vt eſt in authen. vt defunct. ſeu fune. §. illud. ⁊ §. ſequẽ. colla. v. ⁊ authen. de exhib. ⁊ introduc. re. §. ſi vero. colla. v. ⁊ C. de iudi. authẽ. Ad hec. quia iſtud obtinet ſecundum leges iam allegatas: vt iudex coram ſe in principio faciat litem conteſtari: ⁊ per ſe ferat ſententiam: media vero cõmittat conſiliarijs ſuis. ſed ſemel etiam audiat negotiuȝ in medio. Sed ſecundum Canones aliter: vt in dicto capit. Super queſtionum. §. intentionis. quia nedum ſuis conſiliarijs: ſed cuicunq; vult Iudex cõmittere poteſt: vt. d. c. paſtoralis de offi. delega. ⁊ nedum medij examinationem: ſed ⁊ principium ⁊ finem cõmittere poteſt.

¶ Ordinarius ſubſtitutus.

¶ Ordinarius ſubſtitutus eſt: qui beneficio principis vniuerſaliter iuriſdictionem ſuam exercere poteſt. l. more maiorem. ff. de iuriſdi. om. iudi.

¶ Vel ſic: Ordinarius eſt: cui vniuerſitas cauſſarum eſt commiſſa. Et ſic officiales Epiſcoporum ordinarij ſunt. Prelati tamen efficiuntur ordinarij: per ſucceſſionem/ ſeu electionem pretextu dignitatis.

¶ Duo legatorum genera.

¶ Quidam ſunt legati improprie: quidam vero legati proprie.

¶ Legati improprie: id eſt/ nuncij ſed nõ iudices. Et dicuntur. ij. qui ab alio miſſi ſunt/ vt. l. diſt. c. preſbyterum. xxvj. queſtio. j. c. ſatagendum. vt a papa miſſi vel ab alio principe/ ſiue ab aliqua eccleſia ad Papam: ſiue ab aliqua Ciuitate: vel vniuerſitate ad principem: ad aliquod nudum miniſterium exercendum: de quibus diſt. j. c. ius gentium. ⁊ xcvij. diſt. c. nobiliſſimus. ff. de leg. l. j. ⁊ ij. ⁊ l. ſciendum. §. ſi.

¶ Et iſtos qui impedit: debet hoſtibꝰ tradi. l. fi. ff. de lega. quia eorũ cauſſa ſancta res eſt: ⁊ ſecundũ canones ſunt excommunicandi.

xciij. diſt. c. ſi quis. Et ſi ſunt legati apoſtolici: qui impediũt eos ſunt ipſo facto excommunicati: ⁊ eorum terra ⁊ loca interdicta. c. ſuper gentes. de offi. leg. lib. vj. extrauagan.

¶ Qui autem poſſint eſſe tales legati. Qui: ⁊ qualiter conſtituendi tractandiq;: vide Spec.

¶ Legati proprie ⁊ Iudices: quos Papa facit ordinarios in certa prouincia: de quibus loquitur titu. de offic. leg. Et horum tria ſunt genera.

¶ Legati triplices.

¶ Laterales ſiue a latere: ſunt qui a domini Pape latere mittũtur vt ſunt Cardinales: quos appellat fratres. Illi eñ ſummo Pont. in conſilijs ⁊ in arduis negotijs aſſiſtunt. extra de offi. iudi. dele. c. venerabili. extra de dila. c. expoſuit. in fi. C. de iuſtini. codi. confir. l. vnica. quia pars corporis eius cõferitur. vj. q. j. c. ſi quis cum militibus. C. ad leg. Iul. ma. l. quiſquis.

¶ Poſſunt tamen ſecundum Spec. etiaȝ non Cardinales miſſi a latere domini Pape dici Legati a latere: vt aliquis officialis eius vel capellanus.

¶ Quid autem ad legati pertineat officium: queque ſit eius poteſtas: hec obiter hic habe: nempe quod poſſunt abſoluere homines in prouincia: ⁊ extra: ⁊ equiparantur proconſulibus. Verum an poſſint beneficia cõferre: ac que ſint legato interdicta ſoli que ſedi apoſtolice reſeruata: item quando ⁊ vbi valeat legatus ſuã iuriſdictioneȝ exercere. qualiter eius poteſtas finiatur: ⁊ quomodo diſpenſare poſſit vide Speculatorem.

¶ Nati ſiue locales: qui nec emanant a latere: nec ſpecialiter eis cõmittitur: ſed ratione dignitatis: ⁊ pretextu eccleſiarum legatione funguntur: vt Archiepiſcopi: Columnienſ. Eboracenſ. Cantuariẽſis. c. j. de offi. deleg. ex. Et ſunt magne authoritatis vt. c. j. de offi. leg. ex. lib. vj. ⁊ appel. c. j.

¶ Conſtituti ſiue datiui: qui a latere non mittuntur: ſed ſimpliciter in legationem mittuntur: vt omnes miſſi a papa: a Curia: vel ab extra qui non ſunt Cardinales: vt prelati.

¶ Et ſunt minoris authoritatis vt extra de offic. lega. ca. volentes. Nihil enim poſſunt extra ſuam prouinciam. ⁊ equiparantur preſidibus prouinciarum. argu. l. fi. ff. de iuriſdi. om. iud. ⁊ ff. de off. preſi. l. iij. Et de illis. vij. q. j. c. placuit.

¶ Aduerte quod legatus per literas de ſua legatione fidem facere debet: ſi exigatur. C. de mandatis principum. l. vnica.

¶ Item legato a latere inſignibus vtente: Patriarche ceſſant portare crucem ante ſe: vt extra de priuilegi. antiqua. Vide tractatum D. Martini de Carozijs laude. de leg.

¶ Auditor.

¶ Auditor eſt is: cui ab aliquo Iudice aliquid de medijs cauſſe cõmittitur: puta: aliquis certus articulus audiendus vel examinãdus. Vide Specu. l. j. §. j. tit. de auditore.

¶ Huius officium eſt exequi quod mandatur extra de iudic. capit.

cum Bertoldus.extra de offic.delega.c.Super queſtio.

¶ In curia autem Romana auditores Pape dicuntur:qui aliorum vice cauſſas examinant vel audiunt.Sed ſine aliorum mandato nihil deſinire poſſunt.Clemen.aud.extra de reſcrip.

¶ Auditor duplex:camere ſcilicet ⁊ cauſſarum. qui rotales dicuntur

¶ Camere ſiue ſacri palatij contradictarū ſiue cōtradictoriaruz eſt qui audit impetrantes reſcripta ad lites.Et habet iuriſditionez ordinariam.De quo vide Hoſtienſem ⁊ Goffredum in ſumma:de offic.ordina.extra.

¶ Cauſſarum que rotales dicuntur:⁊ hic habet iuriſdictionem ordinariam vere in cognoſcendo:In deſiniendo autem delegatam de quo vide latius Specul.l.j.parte.j.de aud.

¶ Aſſeſſor.

¶ Aſſeſſor eſt is:quem ille qui iudicandi poteſtatem habet ſibi aſſociat:vt ſibi in cauſſe cognitione aſſideat vel aſſiſtat:ſeq; ad recte iudicandum:⁊ cauſſam decidendam recte inſtruat:vt.ff.de aſſeſſo.per totum titu.⁊.C.de aſſeſ.l.j.

¶ Poteſt etiam ſecundum multitudinem locorum eligi a partibus. Et tutius dicit eſſe Spe.ꝙ eligatur a partibus.xiiij.q.v.c.non ſane.ne ſcilicet aliqua partium poſt ea eum valeat recuſare:et ne ſub ſuſpecto iudice litigare compellantur.

¶ Si tamen partes non elegerint vel nō concordauerint in electione:tunc Iudex eligat prout viderit expedire.arg.extra de appel.c.cum ſpeciale.Et debet eſſe integr.ſtatus ⁊ fame.ff.de of.aſſeſ.xij.C.de digni.l.neq;.li.xj.Uide tu ſuſius hic Specu.

¶ Huius officium conſtat in examinatione cauſſarum:in poſtulationibus:vt videlicet admittat aduocatum:qui de iure poſtulare poteſt.infamem atq; indignū repellat.Item in interrogationibus:in libellis conuentionalibus recipiendis:ſi bene concepti ſunt:ſi inepti dilaniandis atq; lacerandis.l.j.ff.de offi.aſſeſſo.extra de excep.c.exceptis.ff.de offi.procon.l.neq; quicquam.§.obſeruare.ff.de poſtu.l.quos prohibet.extra de libel.obla.c.j.ij.et iij.que autem contra hunc excipiantur:infra dicemus.

¶ Viſo diffinitiue ⁊ diuiſiue de diuerſis Iudicibus:non impertinēs erit:ſi nunc quomodo ⁊ qui prohibeantur vel recuſentur:et que contra eos excipi poſſunt:quantum hic ſatis erit:videamus.

¶ Et primo de ordinario.

☞ Ordinarius iudex quis recuſetur ſeu prohibeatur.

1 ☞ Quod ſit ſuſpectus:vt.v.queſtione.iij.c.quia ſuſpecti.extra de except.ca.cum inter.C.de Iudic.l.apertiſſimi.

2 Quod eſt nimis familiaris alteri partium vel conuictor eius extrauagan.de of.delega.c.Inſinuante.iij.queſtine.v.c.primo.⁊.c.accuſatores.vbi vide qui ſint familiares.

3 Quod eſt nimis fauorabilis alteri parti:extra vt lite non cōteſtata.c.accedens.⁊ vide gloſ.

Quod eſt

4 Quod eſt comes aduerſarij vel aduerſarius eſt de familia eius:vel libertinus:vel cōſilius:vt.ff.de officio preſi.l.Senatuſconſulto.C.ſi quacunque pred.poteſtate.l.vnica.extra de off.deleg.c.cū R.⁊ de fo.competen.c.cum contingat.

5 Quod eſt inimicus.iij.q.v.c.quod ſuſpecti.C.de iud.l.apertiſſimi.Uide Speculatorem.

6 Quod eſt inimicus domini mei.Nam propter dominum recuſat aliquem tota familia:⁊ contra omnes de familia recuſantur propter eum.C.ſi quacunque predi.poteſta.l.vnica.

7 Quod eſt familiaris inimici mei:vt in.d.l.⁊ extra de accuſa.c.repellantur.

8 Quod eſt concanonicus vel ſocius ſpiritualis aduerſarij extra de of.delega.c.cum.R.ff.pro ſocio.reſpō.j.Uide Speculatorem.

9 Quod habet conſimilem cauſſam.extra de iudi.ca.cauſſam que ij.⁊ de teſt.c.perſonas.

10 Quod eſt ſuffraganeus aduerſarij:extra vt lit.non conteſt.c.accedens.⁊ de purg.cano.c.cum in iuuentute.

11 Quod cum altera partium litem habeat extra de offi.delega.c.cum ſuper abbatia.

12 Quod ſit conſanguineus:affinis:vitricus:priuignus.ff.de mino.l.lex Cornelia.extra de app.c.poſtremo.

13 Quod fuerit aduocatus:procurator:vel aſſeſſor in eadem cauſſa:vt.d.c.poſtremo.ff.de iuriſdict.omn.Iudicū.l.pretor.C.de poſtul.l.quiſquis.in prin.⁊.C.de aſſeſ.l.Nemo.

14 Quod fuerit teſtis in eadem cauſſa.ff.de teſti.l.ſi.C.de aſſeſ.l.ſi.

15 Quod ſit iudex in cauſſa ſua vel ſuorum.C.vt ne.in cauſſa ſua ius di.l.vnica.extra de vita ⁊ hone.cleri.c.cum ab omni.

16 Quod ab eo rite fuerit appellatum in illa vel alia cauſa.extra de appellationibus.c.ad hoc.j.⁊.c.directe.⁊.c.acceptam.⁊.c.Romana.libr.ſexto.C.quomodo ⁊ quando iudex.l.ſi vt proponas.extra de offic.delegati.c.ſuſpitionis.

17 Quod pretiū receperit:vel heres inſtitutus ſit ab aduerſario.ff.de iudi.l.Iulianus ait.⁊ extra de vita ⁊ honeſt.cle.c.cū ab omni.

18 Quod timet alteram partium.extra de iudi.c.cum eterni.lib.vj.xj.q.iij.c.quatuor.que vide.

19 Quod quondam fuerit inimicus:licet nunc reconciliatus:extra de appellationibus.⁊ capi.accuſat.tertia queſtione.vj.

20 Quod ſit de minoribus iudicibus quare de tali ſumma cognoſcere non poteſt.ij.queſtione.vj.c.ei qui.§.item cum certa.

21 Quod agatur de priuilegijs Pontificis:in quibus ſolus papa et non inferior cognoſ.extra de iudi.c.cum veniſſet.

22 Quod cauſſa incipiat ad eum pertinere.ff.de iudi.l.iulianus ait:Uide latius Spe.

¶ Quod contra ordinarium excipi poſſunt.

1 ☞ Quod ſit ſuſpectus:vt.ſ.

2 Quod excommunicatus extra de re iud.c.ad probandum.de excep.c.dilecti filij.vide Spe.

3 Quod Seruus.l.barbarius.ff.de offi.pꝛeto.C. de iudi.l.ſeruus. extra de reſcrip.c.ſciſcitatus.

4 Quod periurus:aut alias infamis.C.de infami.l.vnica.lib.x.C. de trãſa.l.ſi quis extra de reſcrip.c.ſciſcitatus.vide latius Spec.

5 Quod minoꝛ.xx.annis ſit.Niſi maioꝛ.x.⁊ octo anñ.datus fuerit de conſenſu partium:vel etiam minoꝛ.x.⁊ octo datus a pꝛincipe: extra de offi.deleg.c.cum viceſimum.ff.de re iudi.l.quedam hoc in delegato.Oꝛdinarius vero non poteſt eſſe niſi.xxv.annũ attigerit:extra de electi.c.cum in cunctis.§.inferioꝛa. Uide Specul.

6 Quod ſit condemnatus:leg.Juli.repe.j.queſtio.j.c.eadem lege.

7 Quod cauſam remiſerit ad ſuperioꝛem: vnde non poteſt ſe amplius intromittere.vide Spe.

8 Quod non ſit iudex competens:vt.C.ſi non a compe.iudi.l.fi.extra de iudi.c.at ſi.

9 Quod ſit mutus/ſurdus/impubes / perpetuo furioſus:vel a dignitate pꝛopter turpitudinem remotus.ff.de iudic.l.cum pꝛetoꝛ.§.cum autez.⁊ lege caſſius.ff.de ſenato.extra de electio.capitu.ſuper eo.Uide Speculum.

10 Quod mulier quare neqꝫ iudex:neqꝫ arbiter eſſe poteſt.l.ij.ff.de regu.iur.C.de arbi.l.fina.extra de arbi.c.dilecti.vide Specu.

11 Quod cõmiſerit alteri totaliter vires ſuas:que re non poſſit amplius cognoſcere:ex quo alter cognoſcere:ceperit.vide Specu.

12 Quod ſit iudeus vel hereticus:vel nondum baptizatus vel ſchiſmatic⁹:vel alias ĩfidelis.ij.q.vj.c.catholic⁹.C.de here.l.penul.

13 Quod illiteratus vel imperitus de pe.⁊ rem.c.omnes.in authẽ.de iudi.§.j.col.vj.Uide latius Spe.ſoluentem argumenta.C.de iudi.l.certi.

14 Quod ipſe ſpoliauit.extra de reſtitu.ſpolia.c.conquerente.

15 Quod eſt odio:fauoꝛe gratia pꝛece:pꝛecio:metu:pꝛomiſſione:vel iuſſu alicuius potentis depꝛauatus .extra de regu.iur.capitu.cum eterni.lib.vj.xj.q.iij.c.quatuoꝛ.

16 Quod non habet deum pꝛe oculis:nec pꝛocedat:ſecundum conſuetum vſum cauſarum:vel quod apud eum ſit acceptio perſonaruz:neqꝫ via regia pꝛocedat extra de accuſatio.c. qualiter.de iudic.c.decernimus.vide Specu.

17 Quod nimis ſue pꝛudentie innitatur:extra de conſti.c.j.et.c.ne innitaris.

18 Quod citatus non ſit de ſua iuriſdictione.l.fi.ff.de iuriſdic.omnium iudi.

19 Quod puniat ſtatim in exoꝛdio litis:ſitqꝫ nimis ſeuerus et auſtere pꝛocedat extra de regu.iur.c.eum in contemplatione.

20 Quod intromittat ſe cauſe pendenti coꝛam delegato.extra de purg.cano.c.cum dilec.in fi.

21 Quod partes non auſe ſunt ad eum ire:ſine moꝛtis periculo:licet habeant literas de ſaluo conducto (vt vocant)extra de appella.c.ex parte.extra vt lite non conteſtata.c.accedens.

22 Quod aduocatus alterius partis eſt eius cõuictoꝛ:extra de appella.c.ex inſinuatione.⁊ de offic.iudic.cap. pꝛimo.

23 ¶Quod reus ſit pupill⁹/vel vidua/vel debilis/vel diuturno moꝛbo fatigat⁹/vel ſcholaris/vel legatus/ vel gratia teſtimonij vocatus/vel cauſſa iudicandi/vel appellationis/ vel tutelle.

¶Quare non tenetur coꝛam tali vel tali reſpondere/ vel coꝛam tali/vel tali litigare.Jn his enim caſibus poteſt alius eligi: ⁊ foꝛuz reuocari.extra de fo.compe.c.ex tenoꝛe.de offic. delega.c.ſignificantibus.C.quando impe.inter pup.⁊ vid.l.vnica.C.ne filius pꝛo pat.authen.habita. ff.de iudi.l.ij.

24 ¶Quod non habeat iuriſdictionem:quare non poterant partes talem iudicez facere.C.de iuriſdic.om.iudi.l.pꝛiuatoꝛũ. extra de foꝛo compe.c.ſignificaſti.⁊ ti.eod.c.j.lib.vj.

25 ¶Quod ſit laicus/qui non põt eſſe iudex in cauſſa clericali/in authen.vt cle.apud pꝛop.epiſ.col.vj.vide hic latius Specu.

26 ¶Quod non ſit iudex ſed conſeruatoꝛ:qui poteſt ſolum defendere a manifeſtis iniurijs:non poteſt manum extendere ad ea que iudicialem requirunt indaginẽ:vt extra de offic. delega.c. quoniam abbas.⁊.c. cum ſuper. vide Specu.

27 ¶Quod ſit iudex pedaneus: qui non põt cognoſcere de cauſſa liberali.C.de peda.iudi.l.ij. C.de iudic.l.quoties.

¶Quod ſit appellatum ab eo:quare non põt ſe amplius intromittere.C.de appel.l.cos.extra de appellationi.c.vt debitus.

¶Et nota quencunqꝫ poſſe iudicem eſſe:pꝛeter quam qui pꝛohibetur:argu. ff.de iudicijs.l.cum pꝛetoꝛ. Qui autem pꝛohibeãtur.ſ. ſuperficialiter.⁊ qͣntum hic ſatis eſt: vidimus.

¶Pꝛeterea regulare eſt:quodcunqꝫ opponitur contra teſtẽ:⁊ contra iudicem opponi poteſt.Minoꝛ enim cauſſa repellit iudicem quaz teſtem:quia facilius inueniuntur centum iudices : quam vnus teſtis.Quod tamen non ſimpliciter Specu. appꝛobat.

¶Judex delegatus quomodo recuſetur.

¶Delegatus autem iiſdem modis generaliter : quibus ⁊ oꝛdinarius recuſari poteſt / vt ſupꝛa quomodo tamen ſpecialiter recuſetur: ſic habe.

1 ☞ Quod ſit dominus impetrãtis.extra de offi.deleg.c. cãm que. de foꝛo compe.c.ex tranſmiſſa.

2 ¶Quod ſeipſum impetrarit vel impetrari curauit.ff.de pꝛocura. l.que omnia.C.ne quis in ſua cauſſa iudic.v.l.vnica. Uide Spe.

3 ¶Quod ad petitionem aduerſe partis datus ſit.ff.de iudicijs.l. obſeruandum.extra de offic.delega.cap. inſinuante.

4 ¶Quod vnius ſit iudex:vt quia impetraui te cõtra Titium: ⁊ tu me contra Meuium.hic Meuius recuſauit me:eo quod es iudex in cauſſa mea contra Titium : ⁊ Titius te ex eo quod ſum iudex tuus in cauſſa Meuij. Hi enim recipꝛoci iudices ſuſpecti ſunt.C. de iudi.l.pꝛoperandum.vide hic latius Specu.

¶Quod pꝛetiuz recepit: vel heres eſt inſtitutus ab impetrãte:extra de vita ⁊ honeſta.cler.c.cum ab homini.ff.de iudi.l.iulianus ait. vide Speculatoꝛem.

¶Que contra delegatum excipi poſſunt.

☞ Omnibus his iuriſdictio delegati finitur.

¶Excipitur autem iiſdem modis quibus ꝛ contra ordinariuz: vt.ꝫ.
que tamen ſpecialiter contra delegatum excipi poſſunt: ea hic
iam paucis intellige.

¶Quod finita ſit eius iuriſd. quod multis modis fit nempe.

¶Primo: Sentētia lata ꝛ executioni mādata extra eodē capi. ex lite
ris. ꝛ capi. venerabile. ff. de re iudicata. l. iudex.

¶Secundo: per appellationem legitimam extra de appel. c. vt debi=
tus. vide Spe.

¶Tertio: Si iudex pronſitiat promiſſionis literas nō valere. c. ſigni
ficantibus. extra de offi. deleg.

¶Quarto: per recuſationem: cauſſa eius legitime probata. extra de
foro cōpe. c. licet. de offi. deleg. c. ſuſpitionis. de appel. c. legitima.

¶Quinto: mortuo iudice: cui nomine proprio ſcriptuz erat extra de
offic. delega. c. quoniā abbas. vide latius Speculato.

¶Sexto mortuo eo contra quez impetratum eſt re integra extra de
reſcrip. c. ſignificātibus. Uide latiſſime Speculatorem.

¶Septimo: mortuo mādatore re integra. extra de offi. deleg. c. gratū
ꝛ. c. licet. C. māda. l. mandatū. Uide Speculatorem.

¶Octo: mortuo Impetratore re integra. inſtit. māda. §. recte.

¶Nono: mortuo eo pro quo mandatuz dirigitur. ff. que ſenten. ſine
appel. reſcin. l. penul. ꝛ. ff. qui ſatiſd. cogan. l. Si deceſſerit.

¶Decimo per ſecūdas literas de primis expreſſam monitionem fa=
cientes. cap. ceterum. extrauagan. de reſcriptis.

¶Undecimo: per remiſſionem cauſſe factam ſuperiori: ſeu per rela=
tionē ſeu cōcluſionē: extra de offi. delega. c. licet. C. de relati. l. j.

¶Duodecimo: reuocato mandato: vel ſi delegans cauſſam ad reuo
catio. ff. de iudic. l. cum pretor. ꝛ. l. Iudiciuz ſoluitur. extra de cōſti
tu. c. eccleſia. Inſtitu. manda. §. recte.

¶Decimotertio mortuo vno conuidicum datorum: non adiecta illa
clauſula: quod ſi non omnes vel quod ſi non ambo. extra de offic.
delega. ca. vno. Uide Speculatorem.

¶Decimoquarto: quādo appoſita nō eſt clauſula quod ſi nō omnes
ſi incidat in perpetuam impoſſibilitatem iuris ꝛ facti: extra de re=
ſcriptis. c. ſciſcitatus. ꝛ de re iudi. c. ad probandum.

¶Decimoquinto: lapſo tempore cōmiſſionis. Uide Speculatorē.

¶Decimoſexto: ſi inſtantia triennio durauit. C. de iudic. l. prope=
randum.

¶Decimoſeptimo: per litis conteſtationem factam cōcorditer coraz
ordinario: licet per delegatum facta fuerit citatio: nam tacite re=
nuntiaſſe videtur.

¶Decimooctauo: ſi duo delegati diuerſas proferant ſententias. ex=
tra de iudi. c. ſi.

¶Decimonono: ſi litigantes abinuicem ſe abſoluunt: extra de mu.
peti. c. j. extra de ſymo. c. querelam.

¶Uigeſimo: acceptilatione: pacto de non petendo: tranſactiōe ꝛ rei

peremptione: quibus etiam cauſſis arbiter ſententiam dicere nō
tenetur: niſi aliquid litigantium interſit. ff. de arbitris. l. nō diſtin
guemus. §. ſumma. ꝛ. §. item non eſt cogendus. extra de arbitris.
ca. ex parte. extra de litis conteſta. c. exceptionis perēptor. lib. vj.

¶Speciales exceptiones contra delegatum.

1 ☞ Quod non eſt conſtitutus in aliqua dignitate: vel in eccleſia
cathedrali: vel collegiato honorabili. extra de reſcriptis. cap. pre=
ſenti. quā hodie non reperimus extra de offic. deleg. c. de cauſſis.
ꝛ. ff. de iudic. l. ij. Uide Speculatorem.

2 ¶Quod non poſſit cognoſcere poſt mortem predeceſſoris ſui: cui
expreſſe proprio nomine ſcriptū fuit. extra de offi. deleg. c. quoniā.

3 ¶Quod functus ſit offic. ſiue bene ſiue male pronunciādo. extra
de ſequeſt. poſſeſ. c. j.

4 ¶Quod iuriſdictio ad tempus data expirarit. ff. de arbi. l. cum
dies. §. ſi inter extra de offi. dele. c. de cauſſis. ff. de iudi. l. ij. Uide
Speculatorem.

5 ¶Quod datus ſit ſuper re certa: quare de aliis ſe intromittere ne
quit. C. ſi a non competenti iudice. l. prima ꝛ. l. ſi de proprietate. ꝛ
extra de offic. delega. c. cum olim.

6 ¶Quod non poſſit poſt annum abſoluere quem prius ligauit.
extra de officio delega. c. querenti. Uide gloſ.

7 ¶Quod per calumniam tulit in aliqua cauſſa ſententiam: qua=
re in aliis merito poteſt ſuſpectus haberi. extra de preſump. c.
mandata.

8 ¶Quod ſit ſubdelegatus a delegato alterius quam principis. ex
tra de appel. c. cuz cauſſaz. l. a Iudi. C. de iudi. extra de offi. deleg.
c. ſuper queſtionum. §. primo. ꝛ. c. paſtoralis.

9 ¶Quod ſit delegatus in cauſſa criminali: ꝛ que ſpectat ad me=
rum imperium: ab alio quam a principe: quod fieri non poteſt. ff.
de offic. procon. leg. nec quicquam. §. omnia. ff. de reg. iu. l. omnia.
Uide hic latius Speculatorem.

10 ¶Quod ſit cauſſa liberalis que delegari non poteſt. C. de ped. iu
di. l. non placet.

11 ¶Quod cauſſa commiſſa ad iuriſdictionem delegantis non per
tineat. C. qui pro ſua iuriſdic. iudi. darei darive. poſ. l. vnica. C.
vbi ꝛ apud quem. l. fina.

12 ¶Quod non oſtenderit mandatum literis comprehēſum. vt. C.
de mandatis principum. l. vnica. extra de offi. deleg. c. cū in iure.

13 ¶Quod inquiſitio vel eccle. perſoneve proniſio: vel abſolutio: vel
ſuſpenſio: vel huiuſmodi ſibi commiſſa ſunt: que non poteſt aliis
ſubdelegare. extra de offic. delega. c. ſi.

14 ¶Quod iniunctuz ei ſit vt perſonaliter exequatur quare non cō
mittere poteſt: etiam de partium conſenſu. extra de officio dele=
ga. c. vltimo.

15 ¶Quod datus ſit cuz ea clauſula: Ea que de bonis: vel cum illa.
quicquid poſt iter arreptum: vel cum illa: quicquid poſt litez mo
tam: ꝛ ipſe vult inquirere. ꝛ non iudiciario ordine cognoſcere.

Idem iuris eſt in illa clauſula: Mandamus quatenus vocatis qui vocandi fuerint: ſuper propoſitis veritatem inquiras: extra de Iudic.c. exhibita.

16 ¶Quod mandatuꝫ ſibi traditum ſit reuocatū: extra de appellationibus.capi.cum noſtrum.⁊ de officio delegatoruꝫ.ff. de Iudi.l.iudic. extra de procura. c.in noſtra. Uide Speculatorem.

17 ¶Quod cauſſa pendet coram ordinario: extra de appellationibꝰ ca.vt debitus.⁊ de offic. delegatorum.c.gratum.

18 ¶Quod condelegatus obierit: ⁊ cauſſa commiſſa ſit ſine clauſula illa: quod ſi non ambo.

19 ¶Quod dicit ſe delegatum a legato Pape: nec oſtendit legatum habere iuriſdictionem argumē. extra de offic. delegatoꝝ. c.cum in iure.⁊ de mandatis princip.l.vnica.

20 ¶Quod ſit criminoſus: tertia queſtione ſeptima: ca.in grauibꝰ.

21 ¶Quod defectus ſit in reſcripto. vide Speculatorem ⁊.§.de impug. reſcrip.

22 ¶Quod cū ſint plures iudices: vnꝰ ſine aliis procedere nequeat: ſi alius ſe excuſauerit: extra de offic. delega.c.prudentiam. Uide Speculatorem.

¶Que contra Arbitrum ſeu Arbitrium excipi poſſunt.

¶Primo quod non poſſit eſſe Arbiter: quoniā quideꝫ iure prohibeatur. Porro quis nō poſſit eſſe arbiter: ex ſequētibus cognoſces.

¶Qui arbitri eſſe non poſſunt.

1 ☞ Mulier. C.de arbitr.l.fina.extra de arbi.cap.dilecti. Amicabiliter tamen poſſit componere. Uide Speculatorem.

2 ¶Seruus ⁊ liber ſimul eſſe prohibētur arbitri.ff.eodē.l.Pedius. Sed ſi ſeruus fiat Arbiter: ⁊ liber factus pronunciet. ff.eodem.l. ſed ſi ita in ſeruum. Arbitrator autem eſſe poteſt. vide Speculatorem.

3 ¶Mutus/ Surdus/ Furioſus/ Pupillus ſine tutore. ff.eodem.l. Sed ⁊ ſi ita.⁊.l.diem.§.coram. Uide Speculatorem.

4 ¶Minor. XX. ann.ff.eodem.l.cum le.extra.de offic.de leg.c. cum viceſimum.

5 ¶Excommunicatus. Uide Speculatorem.

¶Secundo excipitur contra Arbitrum.

¶Quod poteſtas eius expirarit: quod multis ſit modis.

¶Modi quibus arbitrium finitur.

1 ☞ Per lapſum temporis vel diei in cōpromiſſo appoſiti. ff.eodē l. Si cum dies.⁊.l.arbiter ex cōpromiſſo. vide Speculatorem.

2 ¶Per mortem arbitri vel alterius litigatorum: niſi dictum ſit quod heres ſuccedat. ff.eodem. l. Arbiter calendis. ⁊.l.non diſtinguemus.

3 ¶Coram Pretore expirat: ſi ſe excuſat: quod facere poteſt in multis caſibus.ff.eodem. l.licet autem.⁊.l. ſequēti.quas vide.

4 ¶Per capitales inimicitias: ⁊ infamiam facti.l. non diſtinguemus §.cum quidam. ff.eo.

5 ¶Per magiſtratum adeptū: vt quia eſt conſul: vel pretor non cogitur ſententiam diſcere.ff.eo.l.iij.

6 ¶Per diem/ mortem/ acceptilationem/ iudicio/pacto de non petendo/tranſactione rei/⁊ peremptione/ſacerdotio adueniente.ff. eo.l.Non diſtinguemus.§.cōpromiſſo.⁊.§.ſacerdotio. extra eodē. c.ex parte. Uide Speculatorem.

7 ¶Per ceſſionē bonorū alterius ex litigatoribus. ff.eo.l.itē ſi vnꝰ.

8 ¶Per furorem ſubſequutū.ff.eo.l.ſi compromiſſuꝫ.quā vide. habes enim ⁊ alium modū quo expirat arbitrium.

9 ¶Per ſpatium triennij. Uide Specu.

¶Tertio excipitur contra arbitrum.

¶Quod ſit talis res: de qua non potuerit cōpromitti: vel talis perſona que non potuit cōpromittere: que aūt res poſſit cōpromitti: ⁊ que perſone poſſint cōpromittere: vide in ſequen.

¶Super quibus ⁊ a quibus poteſt compromitti.

¶De omni cauſſa ciuili compromitti poteſt extra eo.c.j.Non auteꝫ de criminali publica: vel priuata: nec de liberali: vel matrimoniali extra de in integ.reſti.c. cā.vide latius Specu.

¶De cauſſa reſtitutionis in integrum compromitti nō poteſt. extra de in integ. reſti. c.cauſſa.

¶De publica vel populari actione: compromitti non poteſt. ff.eod. non diſtinguemus.§. iulianus.

¶Seruus nō compromittere niſi ſe gerat pro libero: ſed filiuſfa.ſic. C.de iudi. l.ſeruus.cum ſequenti. ff.eodem.l. non diſtinguemus. §.ſi ſeruus. Nec furioſus/nec prodigus.ff.eodem.l.diem.§.penulti.quid autē iurs ſit de minore: vide latiſſime apud Specu.

¶Exemptus non poteſt compromittere ſuper rebus exēptis in preiudicium eximentis.extra eod.c.cum tempore. Quid de clerico religioſo: vide latius Speculatorem.

¶Mulier non poteſt alieno nomine compromittere. ff.eo.l.non diſtinguemus.§. ſi mulier.

¶Cum excommunicato non propter periculuꝫ communionis: extra de exceptio.c.dilecti. extra de ſenten.excommu.c.ſolet.lib. vj. vide latius Speculatorem.

¶Quarto excipitur contra arbitrum.

¶Quod compromiſſum factum ſit ſine pena: vel ſine eo quod vicem pene obtinet: quare non valet.ff.eod.l.litigantes.§.ij.C.eod.l.penul.§.altera. extra. eod.cap.per tuas.

¶Quinto.

¶Quod forma cōpromiſſi non ſeruetur.l. quod tamē.ff.eodem.

¶Sexto.

¶Quod arbitri pronuntiatio incerte collocata ſit in arbitriū tertij. ff.eo.l.item ſi vnus.§.item pomponius.⁊.§.ſequenti

¶Septimo.

¶Quod lapſa die compromiſſo appoſita fuerit pronunciatum: nec erat dictū: quod arbiter poſſet diē prorogare.ff. eo.l.arbiter ex cōpromiſſo.⁊.l.nō diſtinguemus.§.dies ⁊.§.ſi.⁊.l.ſequē.C.eo.l.fina.

⁊.l.ij.vide Specu.

¶Octauo.

¶Quod prorogatio diei fuerit illegitima:vt quia ſine conſenſu partium vel huiuſmodi.ff.eod.l.arbiter ita.extra de offi.delega.c.de cauſis.Poteſt tamen fieri prorogatio per nuntium:vel per epiſtolam.ff.eo.l.diem.vide Specu.

¶Nono.

¶Quod eius turpido manifeſta:quia accepit pecuniam vt pro altera parte pronuntiet.ff.eod.l.itē ſi vnus.⁊.l.qualē.Secus ſi vt pronuntiaret tantum.ff.eo.l.viij.⁊.l.ſed ⁊ ſi in ſeruum.§.ſunt ⁊ alij.

¶Decimo.

¶Quod inimicitie capitales:aut infamia facti:aut etas:aut valetudo:aut occupatio propriorum negotiorū:aut profectio vrgens:aut negotium aliquod reipubl.cauſſa:⁊ ſi qua alia incōmoditas ſuperuenerit.Tūc eni arbiter nō cogetur pronuntiare.ff.eo.l.l3.⁊ l.ſequen.⁊.l.non diſtinguemus.§.cum quidam.vide Speculato.

¶Undecimo.

¶Quod pars nō fuerit ſtipulata penā a parte:ſic vt arbitrio nō ſtaretur:eod.l.diem.§.fin.⁊.l.ſi cu3 dies.§.penulti.Uide Specu.Nec enim compromiſſum fuit pena vallatum.Quo caſu nō agitur ad penam:ſed ad intereſſe.d.l.diem.§.fina. Tribus enim modis vt hic articulus recte intelligatur.Compromiſſum concipitur.

¶Compromiſſum ſit tribus modis.

Cum pene interpoſitione.

¶Simpliciter:ſine mentione pene:quibus caſibus arbiter cogitur pronuntiare:⁊ agitur condictione incerti:id eſt ex ſtipulatu que competit ad factum:⁊ agitur:vt ſententie ſtetur:vel intereſſe preſtetur:vt.ſ.vide Specu.

¶Nudo pacto ſine ſtipulatione:⁊ tunc ſi partes expreſſe conſenſerint:vel tacite ſententie:quia tacuerunt per decem dies:agitur actione in factum.ff.eo.l.pe.Et hoc caſu non agitur arbiter pronuntiare.

¶Duodecimo excipitur contra arbitrum.

¶Quod pena ſoluta ſit:quare non eſt neceſſe ſtare arbitrio:quia expirauit.Et ſi peto quod laudatum eſt:nō poſſum exigere penam:niſi ſecus actum ſit ⁊ dictum.vide Specu.

¶Decimo tertio.

¶Quod factum fuerit nudo pacto:quod non valet niſi in caſu:quādo ſcilicet litigatores paciſcuntur de non petendo:id quod debetur ſi arbitrio non pareatur.ff.eod.l.litigatores.§.interdum.Uide quod ſupra diximus:videlicet tertio modo compromiſſum.

¶Decimoquarto.

¶Quod arbiter non ſuſcepit in ſe compromiſſum:quare non valet.Conſule Specu.

¶Decimoquinto.

¶Quod latum ſit laudum ſuper eo:de quo non fuit compromiſſu3.ff.eod.l.ſi cum dies.§.plenum.⁊.l.non diſtinguemus.§.officio.

¶Decimoſexto.

¶Quod pronuntiarit ſuper vna re tantum:cum tamen dictum eſſet vt de omnibus controuerſijs vnam ſentētiam ferret:vt in dicto.§.officio.

¶Decimoſeptimo.

¶Quod fuerint plures arbitri:⁊ vnus vel duo tantū pronuntiarint:quare non valet niſi id actu3 eſſet:vt in.d.l.non diſtinguemus.§.tamen in plures:⁊.l.itē ſi vnus.§.item ſi plures.

¶Decimooctauo.

¶Quod compromiſſum expirauerit priuſquam arbitretur morte compromittentis:niſi actum ſit de vtroque herede ſucceſſuro:⁊ etiam morte arbitri:vt ſupra.

¶Decimonono.

¶Quod doli clauſula non fuerit appoſita:quare non fuit plenum.ff.eo.l.ita demum.in fi.

¶Uiceſimo.

¶Quod non poſſit mulctare:niſi hoc actū fuerit.ff.de iudi.l.ij.in fi.

¶Uiceſimoprimo.

¶Quod pronuntiarit die feriato.C.de fi.l.omnes.ff.eod.l.pomponius.in fi.⁊.l.ſi feriatus.

¶Uiceſimoſecundo.

¶Quod compulerit partes in ſe compromittere.vide Spe.

¶Uiceſimotertio.

¶Quod alibi pronuntiarit quam vbi fuerit compromiſſum:vel alibi quam vbi fuerit dictum vt pronuntiaret.ff.eo.l.ſi cum dies.§.ſi arbiter.

¶Uiceſimoquarto.

¶Quod ſententia non fuerit coram litigatoribus dicta:quare non valet niſi expreſſe fuerit actum.l.idem.§.prouide.ff.eodem.

¶Uiceſimoquinto.

¶Quod compromiſſum ipſo iure non valet neque tenet:⁊ hec eſt exceptio generalis.C.de legibus.l.non dubium.

¶Quomodo autem compromiſſum recte concipi debeat ⁊ de eius forma:vide Speculatorem lib.j.par.j.tit.de arbi.§.vt autem compromiſſam.

¶Preterea quomodo differat arbitrium a iudicio.Uide Specu.d.titu.de arbi.§.differt autem.

¶Que contra aſſeſſorem excipi poſſunt ſpecialiter.

1 Quod non ſit integri ſtatus:neq3 bone fame:ſed turpitudine notatus ⁊ infamis.ff.de offi.aſſeſ.l.ij.

2 Quod ſuſpectus ſit alteri partium:nec ſatiſfaciat ſuo officio.de quo.l.j.ff.eodem.

3 Quod grauat partem:quare ab eo poteſt appellari.

4 Quod ſit excōicatus:vt ſupra de iudice ⁊ arbitro.

5 Quod clericus ⁊ Aſſeſſor in cauſſa criminali:quod eſt prohibitu3 extra ne cleri.vel mona.c.ſententiam.

¶Preterea quis eſt eligere debeat:⁊ quale eiꝰ officiū.ſupra nōnihil.

¶An autem poſſit recipere ſalarium: item de pena aſſeſſoris delinquentis vide Speculatorẽ lib. primo. parte prima. titu. de Aſſeſ.

¶De officio Judicis in genere.

¶Quandoquidem explicauimus generaliter diuerſitatem iudicum: quot/qui/ꝛ quales ſint non ab re erit: ſi ꝛ in genere de eorũ officio aliquid diſſeramus.

¶Officium Judicis ſecũdum Hoffredum eſt poteſtas Judicis a iure ſumpta. Et habet locum tam in his que ante iudicium fiunt quam que in ipſo iudicio occurrunt facienda.

¶Et imploratur loco principalis actionis quãdo alia ordinaria deficit: vt. c. ſi. extra de of. iudi.

¶Nec debet dari alicui niſi cum alia actio non supereſt. Qui enim communi auxilio munitus eſt: non debet extra ordinarium tribui. ff. de mino. l. Papinianus. §. j. Et eſt triplex: nobile ſcilicet: Mercenarium/ꝛ Arbitrarium.

¶Officium Judicis nobile.

¶Sic dictum: quod a ſeipſo interponatur: non iure actionis ſiue obligationis. Et eſt duplex: vt litis deciſiuum ꝛ Merum. Litis deciſiuum: per quod petuntur reſtitutiones in intregrum: vel aduocatorum ſalaria: ꝛ hiſce ſimilia: que non poſſunt peti iure obligationis: quia iudex non eſt obligatus. Nec iure actionis: ſed iudicis in hiſce officium miſericorditer imploratur. Et eſt iſtud loco actionis: vt. l. quod ſi minor. ꝛ. l. actionis verb. ff. de actio. ꝛ obligatio. l. quicquid. ff. de annu. lega. Uide Ange. Inſtitu. de actionibus. §. preterea quaſdam. Merum ꝛ nobile eſt: quod deſeruit ad ordinandas lites: ꝛ ad libellos acceptandos: vel ineptos reijciẽdos. De quo in. l. j. cũ ſimi. ff. de aſſeſſoribus. ꝛ reijcere inhabiles ad poſtulandum vel procurandum: vt. l. quos prohibet. ff. de poſtulan. ꝛ. l. ita demum. ꝛ. l. alienam. C. de procur.

¶Officium Judicis Mercenarium.

¶Sic appellatum: quod deſeruit nature actionis intentate ſicut famulus domino.

¶Et iſtud Judicis officium verſatur in actionibus bone fidei: vt cũ peto a te decem ex mutuo. In hac actione deſeruit mihi Judicis officium: cum de iure ꝛ natura actionis condemnat aduerſariũ ad reſtituendum mutuum: de quo. l. in bone fidei. ff. de eo quod certo lo. da. Et vna cum actione perit. C. depoſiti. l. quarta.

¶Officium iudicis Arbitrarium.

¶Arbitrarium officium Judicis eſt: non deſeruiens actioni propoſite ꝛ intentate: ſecundum naturam actionis: ſed accidentaliter eueniens propter aliquod accidens extrinſecus ſupra naturam actionis cui deſeruit.

¶Et eſt iſtud officiũ Judicis q̃d verſat̃ i actiõib[9] arbitrarijs. Ideoq̃ dictum arbitrariũ: de quo in. §. p̃terea quaſdã. Inſtituta de actio.

¶Et ſpecialiter vide de officio omnium Judicum: apud Speculatorem libro primo. parte prima. titulo de offic. omnium iudicum.

¶De ſummaria cognitione.

¶Uiſo de varijs Judicibus: ꝛ in genere eorum de officio. etiam aliqua de ſummaria eorum cognitione addemus: idq̃ eodem ordine quo Speculator fecit. Nempe.

¶Primo: in quibus pleniſſima cognitio requiratur.

¶Secundo: in quibus plena.

¶Tertio: in quibus ſemiplena ꝛ ſummaria: in qua extra ordinem proceditur.

¶Quarto: in quibus ſummaria cognitio differat ab extraordinario ꝛ de plano.

¶Quinto: an in ſummarijs libellus vel litis conteſtatio exigatur.

¶Sexto: in quibus data eſt ſummaria cognitio.

¶Septimo: vtrũ in ↄcedendis dilationibus ſit ſummaria cognitio.

¶Octauo: qualiter fiat hec ſummaria cognitio.

¶In quibus pleniſſima cognitio exigatur.

¶Pleniſſima cauſſe cognitio exigitur in his adeo quidem vt ne propter probationum inopiã per iuſiurandum decidatur. argumẽ. ff. quod metus cauſſa. l. non eſt. ff. de minoribus. l. tertia. §. primo.

¶In criminalibus regulariter pleniſſima cauſſe cognitio req̃ritur l. vbi. C. de fal. C. de proba. l. fin. ij. queſtione. viij. c. ſciant. l. addictos. C. de appellationibus. l. qui ſcientiam. C. de penis. l. j. ff. de carbo. edicto.

¶In libelli oblatione ſine quo nemo auditur. de accuſa. l. libellorum. niſi in caſibus: qui notantur in authenti. de exhiben. ꝛ introducen. reis. §. ſancimus. Et infra dicemus de libelli oblatione.

¶In iudiciorum ſolennitatibus obſeruandis. C. de accuſa. l. tertia. ꝛ. l. abſentis. ff. de reg. iu. l. prima. extra de cauſſ. poſſeſ. ꝛ proprie. c. primo.

¶In dilationibus concedendis: quia maiores in criminalibus quã in ciuilibus cõceduntur. l. prima. ff. de ferijs.

¶In probationibus. l. prima. C. de probationibus.

¶In ſententie prolatione. l. qui ſententiam. C. de penis.

¶Item ꝛ poſt ſententiam. ff. de appel. l. non tantum.

¶In quibus plena cauſſe cognitio requiratur.

¶In omnibus ciuilibus generaliter. l. iudices. C. de Judic.

¶In libelli oblatione: ꝛ in litis conteſtatione. iij. q. iij. c. offeratur. Sed hoc fallit in certis caſib[9]: quos explicabimus: infra de libelli oblatione.

¶In dilationibus cauſſa teſtium: vt in authentica de teſtibus. §. quia vero. ꝛ mixtim teſtiũ ꝛ inſtrumentorũ. C. de dilatonibus. l. j.

¶In dilationibus ꝛ alijs ſolennitatibus obſeruandis. ff. de Judic. l. ad peremptorium. C. quomodo ꝛ quando Judex. l. ea que. ꝛ. l. cõſentaneum. extra de probationibus. c quomodo contra.

¶Et omnia que ſupra in criminalibus dicta ſunt. Nam oportet iudicantem cuncta rimari. C. de ſenten: ex breui. recitan. l. fina. Nõ eſt enim precipitanda ſententia. C. eodem. l. ſecunda.

¶Et in ſumma ſeptẽ in hac plena cauſſe cognitiõe requirũtur: vẓ: Libelli oblatio: Cautionis expoſitio: Litis conteſtatio: Juramẽti

de Calumnia preſtatio. Cauſſe congruis interrogationibus examinatio. Sententie in ſcriptis probatio: exequutio. Et ſine illis ſententia eſt nullius momenti.

¶ In quibus ſemiplena ſiue ſummaria ſit diſcuſſio adhibenda.

¶ Cum agitur ad exhibendum: quia tunc queritur an interſit tantum. l. tertia. §. Sciendum. ff. ad exhibendum vbi in gloſſa vide fere omnes caſus in quibus verſatur ſummaria cognitio.

¶ Cum filius a patre petit alimenta: queritur ſolum an ſit filius. ff. de liber. agnoſcen. l. ſi quis a liberis. §. ſi vel parens.

¶ Cum filius petit ex carbo. bo. poſ. ſi agatur an ſit filius. ff. de car. edi. l. iij. §. cauſſe.

¶ Cum mulier ventris nomine petit ſe mitti in poſſeſſionem. ff. de vē. in poſ. mit. l. iij. §. ſi ea.

¶ Cum actor in reali vel perſonali actiōe: reo abſente: petit ſe in poſſeſſionem rei petite induci: vt. C. vbi in rem acti. l. ij. extra vt lite non conteſta. c. quoniam. §. quod ſi ſuper.

¶ Cum legatarius petit pro legato ſatiſdari: ⁊ queritur an ſit legatum relictum. ff. vt in poſſeſſio. l. ea. l. ſi is a quo.

¶ Cum bona capiuntur ex cauſſa iudicati: queritur an illa ſint condemnati. ff. de re iudi. l. a diuo. §. ſi ſuper.

¶ Si libertas ex teſtāmento pendeat ⁊ ſperetur moueri queſtio iudex ſummatim cognoſcet an forte bona fide imploretur iudiciū: de teſtamento. ff. de peti. heredita. l. ſi quis libertatis. §. plane.

¶ Item: ſi petitur caueri: ⁊ dicitur hoc per calumniam fieri: vt. ff. de preto. arg. §. penul.

¶ Item ſi teſtes petantur produci: ante lit. conteſt. ⁊ dicuntur ſenes vel valetudinarij. ff. ad. l. aquil. l. in lege.

¶ Item: ſi queratur an alique interrogationes debeant fieri vel nō ff. de interrog. actio. l. ſi defenſor. vide Spec. ⁊ d. l. iij. gloſſ. §. ſciendum. ff. ad exhiben.

¶ In quibus differant Summarie ab extraordinarijs: ⁊ ab illis que de plano cognoſcuntur.

¶ In ſummarijs ſemiplena probatio fit: ⁊ in quibuſdaꝫ libellus offertur: in quibuſdam non.

¶ In extraordinarijs plena probatio fit: vt ſupra in criminalibus.

¶ In his autem que de plano tractantur: libellus ⁊ plena probatio requiruntur: non tamen eſt neceſſe fieri iudice pro tribunali ſedēte: vt. C. de dila. l. a procedente vide in hac materia. c. ſepe. de ver. ſig. in clemen.

¶ In hoc etiam omnes conueniunt: quia omnes ſummarie poſſunt extra ordinem appellari: quia in qualibet earum aliquid de ordine ſeu ſolennitate iudiciorum omittitur. Quidam tamen minus intelligentes: omnes ſine diſcrimine extraordinarias expellant: ⁊ hanc adducunt extraordinariarum exceptionem.

¶ Cauſſa vel cognitio dicitur extraordinaria tribus ex modis.

¶ Primo ratione ordinis: quia proceditur ſine ſolennitate iudiciorum: vt in extrauagan. heretici. vij. ad reprimendum: ⁊ in cle. diſpendioſam. de iudi.

¶ Secundo reſpectu probationū ⁊ fidei: quia non requiruntur probationes omni exceptione maiores: ſed ſufficiūt preſumptiones vel indicia: que iudicē ad preſumptionē inducunt. Facit quod not. gloſſ. ⁊ docto. in. l. j. C. quorum bonorum.

¶ Tertio tam ratione ordinis quam ratione probandi ſimul: vt. ff. ad carbo. l. iij. §. cauſſe.

¶ Utrum in ſummarijs libellus vel litis conteſtatio exigatur.

☞ In ſummarijs libellus vel litis conteſtatio exigitur.

¶ Libellus: quod offeratur expreſſe: cautum non reperitur in iure: olim tamen non erat in ciuilibus neceſſarius. ff. de edend. l. prima. niſi in caſu. C. libro. xij. de digni. quote.

¶ In criminalibus vero ſic: ⁊ olim ⁊ hodie: vt in preallega. l. libellorum. ff. de accuſa. Hodie vero generaliter in omni cauſſa offertur vt in predi. authen. offeratur niſi in quibuſdā ſpecialibꝰ caſibꝰ.

¶ Litis vero conteſtatio ab omnibus: in quibus iudicis officium ſpecialiter ⁊ principaliter imploratur ⁊ loco vel iure actionis aliquid petitur. Et in omnibus in quibus offerendus eſt libellus: ⁊ vbicumcꝫ fertur ſententia diffinitiua: vt. ff. de re iudic. l. j. aliter enim non videtur res in iudicium deducta. C. de lit. conteſt. l. j.

¶ Nec valet aliter factus proceſſus: vt in predicta authē. offeratur. ⁊ hoc eſt generaliter verum in omni cauſſa: pretercꝫ in appellationis cauſſa vt quidam dicunt: extra de offi. iudi. c. j.

¶ In quibus conſiſtat ſummaria cognitio.

¶ In actione ad exhibendū cognoſcitur ſummatim: id eſt ſemiplena probatio ſufficit: in qua nō ſunt neceſſarij teſtes vel inſtrumēta: ſed ſtatur iuramēto actoris: ſuper ſuo intereſſe. ff. ad exhibendum. l. theſaurus. Si tamē Reus opponit exceptionē: que facile repellit agentē: abſoluit: ſi vero eſt obſcurior: differtur: exceptis quibuſdam caſibus: vt. l. iij. ff. ad exhiben. ibi vide.

¶ Item cognoſcitur ſummarie: quando contra contumacē ante lit. conteſta. datur poſſeſſio rei pro mēſura debiti declarati: ſemiplene. C. de bo. auc. iud. poſ. l. cum proponas ⁊ authen. ibi poſita in qua ſemiplena ſufficit ſacramētū: argu. in authen. de collato. §. j. Et ſic de conſuetudine obſeruatur: vt not. extra vt lit. non conteſta. c. quem. §. ſi. ſunt ⁊ alij complures caſus: in quibus ſtatur ſacramento vnius. De quibus vide latius Specu.

¶ Item fit ſemiplena probatio: per priuatam ſcripturam: ⁊ per collationem: ⁊ infra de probationibus.

¶ Item vbicūcꝫ pro reo preſumitur: ⁊ is abſolueretur ratione cauſſe: vel rei vel dubitationis vt. ff. de re iudicata. l. inter pares. inſtitu. de interdict. §. recuperande. verſicu. commodum. ff. de teſtamen. l. ob carnem. §. finali.

¶Item vbicunque dubitari poteſt: vtrum actori competat ius ex probationibus factis: nec conſtat ius ei non competere: nec in euidenti calumnia inuenitur: tunc reus condemnari debet.ff.de vent.in poſſeſ.mit.l.j.§.ſi ea.ff.ad carbo.le.tertia.§.cauſſe. vide latius Speculatorem.

¶Utrū in dilationibus concedendis fiat ſummaria cognitio.

¶In dilationibꝰ dandis fit ſummaria cognitio:quia in ſummarijs minores dilationes dari poterunt quam in alijs: ⁊ hoc ante lit, conteſta.⁊ poſt.

¶Item ⁊ poſt ſententiam: vt in ſepe allegata authen. offeratur.⁊ C.quō ⁊ quando iudex. authen. Qui ſemel ⁊.C.de iudi.l.propeꝛandum:vnde has poterit minorare.C.de dilatio.l.j.⁊.l.fine.extra de appellatio.ca.cum ſit Ro.

¶Item in medio cauſſe arctabit: cum pro teſtibus ⁊ inſtrumentis certa tempora ſtatuuntur:vt in predicta.l.de dilatio.

¶Item cū quādoq; tres: quandoq; quatuor dilationes dētur:vt.ff. de fer.l.fina.⁊.l.omnes. vnam tamen dare poterit vt.d.ll.⁊.C.de epiſco.⁊ cleri.authen.clericus.⁊.C.de adul.l.in crimine.item circa finem cauſſe:⁊ ante ſententiam ⁊ ſolennitatem peremptorij:⁊ illam qua queritur: quod de nouo vel vlterius ꝑponat: poterit non ſeruare.xxx.q.vlti.c.iudicantis.C.de iudi.l.iubemus. Preterea poſt ſententiam non tenebitur tempora iudicati preſtita obſeruare.l.que pro tribunali.ff.de re iudicata.extra de re iudi.c. quod ad conſultationem.⁊ dilationum materia eſt amputanda:Uide latius Speculatorem.

¶Qualiter fiat ſummaria cognitio.

¶Summaria cognitio aliquando fit:⁊ vbi non fit:ibi iudiciorum ſtrepitꝰ dicit̄ interueniſſe.C.de inoffi teſta.l.ſi quis in ſuo.C.ad.l. corne.de fal. vbi alibi. Aut dicitur ſummaria que fit ſine inſcriptione.C.de biga.l.j.

¶Sine libello: ſolummodo teſtamento vel inſtrumento iudici demōſtrato.C.de edict. diui adri.tollen.l.fi.C.de bonis auto.iudi. poſ.l.fina.ff.vt leg.no.cau.l. poſtquam.§.ſi dies.

¶Sufficit ſolummodo ſimpliciter petere: ⁊ de calumnia non faciende iurare.ff.de eden.l. quidam.§.fi.

¶Solis probationibꝰ ſemiplenis inductis dicitur quandoq; fieri. ff.ad carbo.in.iij.ff.de fideicom.libert.l.iiij.§.ſi ex die.

¶Temporis breuitate quandoque fit: vt.C. vt omnes iudices tam ciuil.quam mili.l.j.

¶Altera tantum parte audita:qn̄ fit:vt.ff.ad trebellia.l.recuſare.⁊.l.ille a quo reſp.⁊.C.de bo.autho.iudi.poſſi.l.ei qui.

¶De plano: id eſt ſolo iudicis officio quandoque dicitur fieri ſine ſcripta ſententia.ff. de accuſa.l.leuia.C.de ſenten. ex breui.reci. authen.niſi breuiores.

¶Quandoque dicitur fieri non definiendo: ſed interloquendo.l.a procedente.C.de dilatio.

¶Ex ordine reſtat:vt de competentis Judicis aditione dicimus.

Uerum quia aditio fit per actorē vel procuratorem:⁊ alios:qui pro alijs in iudicio:interuenire ſolent ⁊ poſſunt:non inutile fuerit ſi aliquid ⁊ de his ex ordine premittamus.

☞ ¶Ordo dicendorum.

¶Primo de his qui proprio nomine in iudicio interueniūt:vt ſunt.

¶Actor
¶Reus.
¶Accenſator.
¶Accuſatus.

¶Et de his ſpecialiter dicetur infra de criminalibus.

¶Secundo:qui alieno nomine in iudicio interueniunt:vt ſunt.

¶Procurator.
¶Coniuncta perſona.
¶Defenſor.
¶Excuſator.
¶Syndicus.
¶Economus.
¶Actor vniuerſitatis.
¶Orphanotrophus.
¶Uicedominus.
¶Uicecomes.
¶Tutor.

¶Tertio de his:q̄ nec agūt:nec defendūt:⁊ ſi in iudicio interueniant.

¶Aduocatus.
¶Teſtis.
¶Tabellio.
¶Exequutor.

¶De Judicibus autem qui neceſſario in iudicio interueniunt:ſupra premiſimus.

¶De Actore.

¶Actor qui agit vel pulſat alium:rem aliquā ab ipſo petens in iudicio.ff.de iudi.l.in tribus.finium regundorum.l.iudic.

¶Uerum vtrum quis poſſit eſſe actor:⁊ agere ſine diſcrimine:hic diſputandū erit.Siquidē omnis qui non probetur iure:pōt agere.

¶Sciemus ⁊ per conſeques qui poſſint:vno nanq; contrariorū viſo:videtur ⁊ reliquum.ff.de his qui ſui vel alie.iur.l.prima.

¶Non autem agere poſſunt:contra quos dātur iuſte exceptiones. Uideamus igitur que poſſunt excipi contra actorem.

☞ ¶Sequuntur exceptiones contra actorem.

¶Prima Aetatis.

¶Aut enim minor eſt.xiiij.annis:aut maior.Si minor excipitur cōtra eum quod eſt pupillus vel infans q̄ non poteſt agere:vel accuſare:vel cōueniri:ſed tutor eius.C.q̄ legiti.perſo.ſtā.in iudic. ha.l.j.⁊.ij.ff.de adminiſt.tuto.l.j.extra de appel.c.ex parte.

¶Admittuntur tamen in caſibus :qui non in figura iudicij nituntur:vt bonorum poſſeſſ. peten.ff.de bonorū poſſeſſ.fur.infa.nu. fur.ce.cōpe.l.j.§.j.C.q̄ admittū.ad bono.poſſeſſ.l.bonorū.Quod

intelligendum eſt in infante proximo pubertati. Secus de proximo infamie. Uide latius Specula.

¶Si maior.xiiij.annis ⁊ minor.xxv.non habens curatorem eodez non impeditur. Sed ſententia pro eo ſine curatore data: ſicut et in pupillo: valet: ſed que contra eum non.

¶Porro in ſpecialibus caſibus: in quibus cenſetur maior: pōt agere vel accuſare ſine tutoris authoritate: quos habes notatos: extra de reſti.ſpolia.c.ex parte.ibi vide ⁊ hic latius Specu.

¶Secunda
Prodigalitatis.

¶Quod ſcilicet actor ſit prodigus: cui bonis eſt interdictum: vel demens: vel ſurdus: vel mutus: vel fatuus. Et breuiter idem in omnibus qui non poſſunt eſſe in iudicio ſine curatore. Idem in muliere luxurioſa. Uide Specu.

¶Tertia
Excommunicationis.

¶Quod ſcilicet eſt excommunicatus: ⁊ hoc in quacunqꝫ parte litis: extra de excep.c.excep.C.de ſacroſ.eccle.l.placet. In authen.de ſanctiſſimus epiſco.§.nulli.coll.nona.

¶Quarta
Spoliationis.

¶Quod ſcilicet Actor ſpoliauit reum aliqua re: quare non reſpondebit niſi reſtituatur: ⁊ hoc ſiue cauſſa ſit ciuilis ſiue criminalis: extra de reſt.ſpo.c.frequens.lib.vj.⁊.c.conquerente.iij.q.j.c.reintegrāda.⁊ꝑ totū.C.de rei vē.l.ordinarij.⁊.C.de appel.l.prima.

¶Quinta
Apoſtaſie.

¶Nempe quod ſit apoſtata.iiij.queſtione.j.ca.j.⁊.ccxiij.queſtione quarta.c.primo.⁊.ij.et.xxxj.⁊.ij.q.vij.c.alieni.premiſſa iura loquuntur in criminali. Idem tamen in cauſſa ciuili cum ſit infa.vj.q.j.c.infa.

¶Sexta
Infamie.

¶Siquidem infamis non poteſt agere ſecundū quoſdā.iij.queſtione quinta.c.conſtituimus.extra de teſt.c.licet.iij.C.de infamibꝰ.l.vnica.libro.x.C.qui accuſ.non poſſunt.l.criminis.

¶Et loquuntur hec iura in cauſſa criminali. Idem tamen videtur in cauſſa ciuili.v.q.iiij.ca.penul.

¶Quidam tamen dicunt agere eum poſſe: cum non eſt ſeparatus a communi fidelium: extra de cleric.exc.miniſ.cap.finali.

¶Septima
Periurij.

¶Nam periurus non poteſt agere: nec habere rez quam petit.xxij.queſtione.v.c.paruuli.extra de except.ca.dilecti.C.de tranſact.l.ſi quis maior.

¶Octaua.
Renuntiationis.

¶Quod ſcilicet rem quam petit renuntiauit: vel abiurauit.extra de reſcriptis.c.ex parte.

¶Nona
Appellationis.

¶Quia non appellauit intra decennium: extra de electionibus.ca.cum dilecti.⁊ de appellationibus.cap.Romana.lib.vj.§.j.

¶Decima
Non proſecute appellationis.

¶Quia appellationem intra terminum competentem nō eſt proſequutus.extra de appellatiōibus.c.cū ſit Romana.⁊.c.perſonas.

¶Undecima.
Pacti.

¶Nam pactum ex quo agit fuit perſonale: ⁊ non reale extra de trāſactionibus.cap.veniens.ff.de pactis.lege in perſona.⁊.l.contra iuris.§.ſi filius.

¶Duodecima
Patrocinij.

¶Siquidem qui patrocinatus fuit alij petenti rem quam nunc ipſe petit repellitur: extra de tranſactionibus.c.ex literis.

¶Decimatertia
Non oblati libelli.

¶Illi nanqꝫ qui libellum non dedit reſpondendū non eſt: niſi quis velit.extra de libel.obla.

¶Decimaquarta
Non ſufficientis cautionis.

¶Quandoquidem qui non dedit ſufficientem cautionē de lite proſequenda: vel pena ſoluenda: ſi ſuccumbat repellitur.C.de epiſco.⁊ cle.l.at generaliter.⁊.C.de lit.conteſt.l.libellum. Uide Speculatorem.

¶Decimaquinta
Juramenti.

¶Quia iurauit non accuſare: vel non agere: vel non conuenire: extra de accuſa.c.veniens.extra de reſcript.c.ex parte.

¶Decimaſexta
Doli.

¶Quia conuictus de dolo commiſſo excipit contra actorem: quod alter qui dolum commiſit ſoluet ei: et ſic ipſe liberatus ſit quia vno ſoluente: ceteri liberantur.ff.de dolo.l.ſi plures.

¶Decimaſeptima
Non ſeruate fidei.

¶Siquidem ſi actor nō ſeruauit fidez: nec alter illi ſeruare tenetur c.peruenit.ij.extra de iureiur.

¶Decimaoctaua
Status.

¶Seruus enim non poteſt pro ſe nec pro alio agere in ciuili vel criminali cauſſa.niſi in ſpecialibus caſibus: qui habētur.C.de indi.l.ſeruus.C.de preci.impe.offe.l.j.C.de queſto.l.ff.de indi.l.vir.

Conueniri tamen pōt ciuiliter ⁊ criminaliter accuſari. Vide Speculatorem.

¶ Neqꝫ ſtatuliber: id eſt cui libertas eſt ſub cōditione relicta: qui pēdente cōditione pro ſeruo habetur. ff. de ſtatulibe. l. ſtatuliberuz. in medio tempore ⁊ l. ſtatuliberi a ceteris.

¶ Decimanona
Criminis leſe Maieſtatis.

¶ Siquidem qui commiſit crimen leſe maieſtatis repellitur. Ad legem iul. maie. l. fina.

¶ Vicesima
Deliberationis adeunde hereditatis.

¶ Quia heres adhuc inter deliberationis tempora conſtitutus nō poteſt ſuper hereditate actiones inſtituere durante deliberatione. ff. de iur. delibe. l. ait pretor. §. finali.

¶ Viceſimaprima
Suſpecti criminis tutele.

¶ Quia tutor accuſatus de ſuſpecto non agit vt tutor: licet non ſit ei interdicta adminiſtratio.

¶ Idem eſt in prelato de dilapidatione ſuſpectus ſuſpitione probata: extra de ſimo. c. licet heli. verſi. qui vero. vide Specu.

¶ Viceſimaſecunda
Inſtitutionis.

¶ Qui inſtitutus heres ab heretico: non poteſt pro hereditate agere. C. de hereticis. l. cognouimus.

¶ Viceſimatertia
Matrimonij.

¶ Quia vir ⁊ vxor prohibentur inter ſe famoſas intentare actiones conſtante matrimonio. ff. re. amo. l. j. C. eo. l. diuortij. vide Specu.

¶ Viceſimaquarta
Dominij ⁊ poteſtatis.

¶ Sic ſeruus contra dominum: ⁊ econtra. C. an ſeruus ex ſuo facto l. ſi. ff. de. iudi. l. lis nulla

¶ Viceſimaquinta
Libertinitatis.

Quia libertus non auditur contra patronū: vel patronaz: vel parentes vel liberos patroni: maxime in famoſa actiōe: niſi hoc impetret. ff. de excuſa. tuto. l. nequaquā. ff. de obſeq. a liber. l. j. et. l. nec ſerui. ⁊ l. ſequen. ff. de in ius voc. l. ſed ⁊ ſi hac. C. qui ⁊ aduerſ. quos. l. finali.

¶ Viceſimaſexta
Aſcriptitij.

¶ Item nec aſcriptitius admittitur contra dominum. C. libro. xj. in quibus cauſis co. cen. l. ij.

¶ Viceſimaſeptima
Contumacie.

¶ Vel inobedientie. Siquidez qui cōtumax ⁊ inobediēs iudici fuit nō auditur niſi refuſis expenſis: ⁊ data idonea cautione qḋ de cetero in terminis comparere velit. ff. ex quibus cauſ. maio. l. ſed ſi per pretorem. §. actio. verſicu. ſed ⁊ ſi. ⁊ verſi. idemqꝫ. ff. de iudi. l. eum quem. extra de dolo. ⁊ contu. c. actor. lib. vj.

¶ Viceſimaoctaua
Furoris.

¶ Quia furioſus nec pro ſe nec pro alijs agit. ff. de codi. lege ſecūda.

¶ Viceſimanona
Damni.

¶ Seu noxa reo dati. Nam qui reo damnum: vel noxam fecit repellitur. ff. de noxalibus actionibus. lege cum ſeruus

¶ Triceſima
Temporis.

¶ Quia de eadem re nō poteſt eodē tempore ciuiliter ⁊ criminaliter agere. ff. vi bo. rapto. l. pretor. §. j. ff. de publi. iudi. l. interdum.

¶ Triceſimaprima
Proſcriptionis.

¶ Seu deportationis: quia bannitus (vt vocant) repellitur. ff. quibus cauſſ. maio. lege. Sed ⁊ ſi per pretorem. §. actio. Nam deportato bannitus comparatur Inſtitu. quibus modis ius pat. pote. ſolu. §. relagati. in gloſ.

¶ Triceſimaſecunda
Non communionis.

¶ Contra enim agentem famil. erciſcun. non coheredem: nec communionem habentem cum poſſeſſore: excipis. ff. famil. erciſcun. l. prima. ff. de exceptio. l. fundum.

¶ Triceſimatertia
Filiationis.

¶ Quia filiuſfamilias non poteſt agere contra patrem: vel contra eum in cuius eſt poteſtate: etiam cum venia. C. de in ius vocādo. l. fina. ff. eodem. l. generaliter. ff. de iud. l. lis nulla. inſtitu. de pe. temere litigan. in ſi. niſi in certis caſibus.

¶ In quatuor caſibus filius agere
poteſt contra patrem.

1 ☞ In caſtrenſi peculio. Vide gloſſ. pulchram in lege lis nulla.
In cauſſa alimentorum. ff. de iudi.
3 Si petat emancipari in illis caſibus in quibus pater cogitur eum emancipare.
4 Si cum reuerentia patris factum arguat. Vide latius Specu.

¶ Triceſimaquarta contra actorem
Exceptio religionis.

¶ Excipitur enim contra actorem: quod ſit monachus: quod canonicus regularis: vel alterius obedientie ſuppoſitus: qui non poteſt nomine ſui agere vel conuenire: ſine conſenſu ſuperioris: vt extra de ſynde. c. vnico.

¶ Rationem vide apud Specu. Dicit enim eos mortuos mundo: verum carne viuentes: ⁊ nihil habere: ſed omnia poſſidentes.

¶ Verū abbates ⁊ alij quibꝰ adminiſtratio. cōceſſe eſt: agere poſſūt.

¶ Triceſimaquinta
Fideiuſſionis.

¶ Excipitur enim contra fideiuſſorem: qui agit vt liberetur a fideiuſſione: quod non poteſt agere priuſquam ſoluat. ff. de condi. inde. l. indebitū. ⁊ inſti. de fideiuſ. in prin. niſi in caſibus qui ſunt. ff. man. l. Lucius Titius. ⁊. C. eo. l. ſi pro ea.

¶ Triceſimaſexta.
Immature actionis.

¶ Siquidem excipitur contra actorem: quod nimis mature agit: vt cum pupillus agit ante finitam tutelam: ⁊ cum debita pignoratitia: intra ſolutionem ⁊ debiti oblationem. ff. de tut. ⁊ ratio. diſt. l. niſi finita. ⁊. l. ſi tutor reipubli. §. fi. ff. de pign. acti. l. ſi rem alienam. §. omnis. vide Specu.

¶ Triceſimaſeptima
Aliene litis.

¶ Repellitur enim qui alienam litem vult agere: cum alius ei preferatur: vt. ff. de inofficio. teſtamento. lege poſthumus. §. ſi quis ex his. C. qui admit. ad bono. poſſeſ. l. fina. in fine.

¶ Triceſimaoctaua
Petitionis vltra quartam.

¶ Siquidem repellitur filius natus: ſi petat vltra quartam hereditatis pregnante vxore patris. ff. ſi pars heredita. peta. l. prima. §. interdum. l. antiqui. ff. de Iudic. l. Sed ⁊ ſi reſtituatur. §. fina.

¶ Triceſimanona.
Contrariȷ̄ facti.

¶ Quilibet enim veniens contra factū repellitur regulariter. extra de cleri. coniu. c. diuerſis. Sed fallit in quibuſdam caſibus: qui ibi notantur. Uide Speculatorem.

¶ Quadrageſima
Turpis allegationis.

¶ Nam turpitudinem ſuam allegans vel ignaniam repellitur. extra de donatio. c. inter dilectos. C. de tranſactio. l. tranſactiōe fi.

¶ Quadrageſimaprima
Plus petitionis.

¶ Siquidem qui plus petit/ cauſſa/ vel tempore/ vel re/ vel loco/ repellitur: ⁊ punitur: de quo dic vt in. c. vnico. extra de plus petitionibus: ⁊. C. de plus petitioni. l. vnica. inſtitu. de actionibus. §. ſi quis agens.

¶ Quadrageſimaſecunda
Proprie authoritatis.

¶ Qui enim vult propria authoritate ſibi ius dicere: repellitur. Non enim debet quis in propria cauſſa eſſe iudex. C. ne quis in cauſ. ſua Iud. l. prima. Nec ſe debet vindicare: quod ſi fecerit punitur. ff. quod metus cauſſ. l. extat. C. de iud. l. nullus. fallit tamen in nouē caſibus in quibus poteſt quis ſibi ius dicere: quos vide apud Speculatorem. libro primo: parte ſecunda: titu. de actio. nam longum eſſet hic referre.

¶ Quadrageſimatertia
Locationis ⁊ commodati.

¶ Excipitur enim contra locatorem: commodatorem: petentem rem locatam: vel cōmodatā ante vſū cōpletum. ff. cōmo. l. in cōmodato. §. ſicut autē. extra eo. c. vnico. in fi. ff. locati. l. ex cōduc. in fine.

¶ Exceptis caſibus in quibus conductor impune repellitur. C. de locato. l. idem. ff. eo. l. quero. §. inter locatorem. in fi. extra eodem. c. propter.

¶ Quos vide: quia caſus quotidiani.

¶ Quadrageſimaquarta
Uenditionis.

¶ Quia repellitur venditor ⁊ eius heres: vendicans ab emptore rem quam vendidit. ff. de euictionibus. l. vendicantis. ⁊. ff. de exceptio. rei iudic. l. prima. C. de rei vendica. l. cum a matre. Uide Speculatorem.

¶ Quadrageſimaquinta
Non excuſſionis principalis.

¶ Siquidem creditor volens conuenire mandatorem vel fideiuſſorem: vel ping. poſſeſ. niſi prius principalem excuſſerit debitorem: repellitur. In authenti. de fideiuſſo. §. ſed ne quis. C. de actio. ⁊ oblig. authen. ſed hodie. Uide Speculatorem.

¶ Quadrageſimaſexta
Impubertatis.

¶ Repellitur enim ad tempus ⁊ ſuſpenditur iudicium: ſi quis impuberi queſtionem ſtatus moueat. ff. de carboniano edicto. l. tertia. §. due. C. ad Carbonianum. l. prima ⁊ ſecunda.

¶ Quadrageſimaſeptima
Terribilis ⁊ formidabilis preſentie.

¶ Si illuſtris perſona non poteſt agere per ſe: ſed per procuratorē. C. de procuratoribus. l. penultima. ⁊ authenti. quod ius: vt ſunt Cardinales: Primates: ⁊ tales qui minacem timorē ſuis aduerſarijs inferre poſſunt. Uide hic ſatis Speculatorem.

¶ Quadrageſimaoctaua
Adminiſtrationis tutele durantis.

¶ Tutor enim ⁊ curator: durantē adminiſtratione prohibentur ſuo vel pupilli nomine ſimul contra contutorem vel concuratorem: actione tutele experiri. ff. de admi. tuto. l. cum plures. ⁊. l. actus. C. eodem. l. ij.

¶ Quadrageſimanona
Prepoſteri ordinis in agendo.

¶ Excipitur enim contra actorem: quod prepoſtere agit: iuris ordine non ſeruato: vt ſi prius agat de proprietate quam de violentia: vel queſtionem preiudicialem poſtponat. C. de appellationi. l. prima. ⁊. C. de rei vendicatio. l. ordinarij. C. de ordina. cognit. l. ſi res.

¶ Quinquageſima
Pacti vel tranſactionis.

¶Excipitur nanque contra volentem agere furti vel iniuriarum: quod remiſſa ſit actio: pacto vel tranſactione: vel diſſimulatione.ff.de pactis.l.ſi ibi decem millia.§.primo ꝛ ſecundo.ꝛ.l.ſi vnus §.primo.ꝛ.l.eum qui nocentem.

¶Quinquageſimaprima
Non poſſeſſionis.

¶Excluditur enim agens rei vendicatione: vel noxa.act.ſi reus neget ſe poſſidere.ff.de rei vendi.l.qui petitoria.ff.ſi ex noxa. cauſſa.aga.l.prima §. primo.

¶Quinquageſimaſecunda
Compenſationis.

¶Siquidem excipi poteſt contra actorem de compenſatione: que tamen ſit liquida: ꝛ non multis ambagibus inuoluta: ꝛ hoc tam in criminalibus quam in pecuniarijs: quam etiam in turpibus ꝛ famoſis.ff.de compenſa.l.ſi ambo.C.eo.l.fin.vide Specu.

¶Quinquageſimatertia
Temporis ſacri quadragenarij.

¶Impeditur enim actor agere tempore quadrageſime ſaltez in criminali.C.de ferijs.l.quadraginta. ſed hodie non ſeruatur.

¶Quinquageſimaquarta
Feriarum.

¶Tempore enim feriarum: niſi in caſibus ſpecialibus non agitur.l. prima.ff.de ferijs.ꝛ ſecūda extra eodē.c.primo ꝛ fina.de iud.c.ſi.

¶Quinquageſimaquinta
Iniuſte vocations in ius.

¶Repelluntur enim qui vocant in ius eos qui vocari non poſſunt. qui habentur.ff.de in ius vocādo.l.ſecunda tertia queſtione duo decima.

¶Quinquageſimaſexta
Non explicate cauſſe in libello.

¶Repellitur nanque qui cauſſam non exprimit in libello.iij.queſtione tertia.c.offerātur.extra de libel.obla.c.fin.Et generaliter proponens actionem nimium generalem ſeu ambiguā ꝛ confuſam.

¶Quinquageſimaſeptima
Contrariarum actionum propoſitarum.

¶Repellitur nanque proponens contrarias actiones.l.prima.C.de fur.C.de codicillis.l.fina.in princip.extra de appellatio.c. ſolicitudinem.in fine.

¶Et compellitur alteram eligere: niſi vna ſit alterius preparatoria: vel niſi vna ſit penalis ſui natura ꝛ ab initio: altera vero rei perſequutoria.ff.de tribu.l.q.d.in heredem §. eligere.ff.delega. ſecundo.l. cum filius §. varijs. Uide Speculatorem.

¶Quinquageſimaoctaua
Reſcripti non principalis.

¶Repellitur enim ſine principali reſcripto alium ad extraordinarium iudicem vocans. C.de iuriſdictio. omnium iudicum. ꝛ. C. de dilatio. l.ſi quando.

¶Quinquageſimanona
Petitionis ex teſtamento contra heredem.

¶Repellitur ſiquidem: qui libertatem vel aliud ex teſtamento petit contra heredem ſcriptum: qui ſuſcepit vel ſuſcipere ſperat iudiciū petitionis hereditatis: ne per hanc petitionez heredi preiudicetur: quo ad illud iudicium. C.de petitio.heredi.l.fi.ff.eo.l.ſi quis libertatis.ff.de act. ꝛ obli.l.qui cum herede.

¶Sexageſima
Preiudicij maioris queſtionis.

¶Repellitur item: qui facit preiudiciuz maiori queſtioni: de minori cauſſa iudicium proponendo.ff.de iudic.l.per minorem.ff.de reſtitu.in integ.l.ſcio.

¶Sexageſimaprima
Non interpoſite ſatiſdationis.

¶Excipitur enim contra illum qui non ſatiſdedit vt infra ſuo loco latius dicemus: nempe de ſatiſdatione.

¶Sexageſimaſecunda
Non obſeruati termini.

¶Excipitur enim contra eum: qui non venit in termino: ad quem reum citari fecerat: ꝛ non audietur niſi prius refundat expenſas: ꝛ caueat de fideliter comparend. extra de dolo ꝛ contuma.c. actor.lib.vj.C.de indic.l.ſancimus.

¶Sexageſimatertia
Non obſeruati prefixi temporis ad agendum.

¶Excipitur enim contra illum: qui noluit agere intra tempus ſibi prefixum.C.de in genti.manu.l.diffamari.ff.de accuſatio.l.Titi. extra de reſtitu.ſpolia.c.frequens §. ſolet.lib.vj.

¶Sexageſimaquarta
Hoſpitalitatis cum iudice.

¶Repellitur enim qui experitur coram iudice: cum quo degit.

¶Sexageſimaquinta
Promiſſionis de non conueniendo.

¶Qui enim promiſit ſe non conuenire reum coram iſto iudice: repellitur: argu.C.de pactis.l.penul.extra de iudi.c.j.vide Specu.

¶Sexageſimaſexta
Suſpecti iudices.

¶Repellitur enim pater agens coram filio iudice: vel contra: ſi de famoſa actione experiatur: vide Speculatorem.

¶Sexageſimaſeptima.

¶Et vbicunqꝫ iudex eſt ſuſpectus: vel non poteſt eſſe iudex.

¶Sexageſimaoctaua
Petitionis reſtitutionis a non iudice.

¶Siquidem repellitur qui reſtitutionem cauſſe petit coram eo qui tribunali non preeſt: vel qui a principe delegatus non eſt.C.vbi ꝛ apud quem in integrum reſtitutio poſt.l.fina.vel qui reſtitutionem petit coram minoribus: contra ſententiam ꝛ factuz maiorū. ff.de mino.l.minor autem.C.vbi ꝛ apud quem lege prima.

¶Sexageſimanona
Non tribunalis loci.

¶Repellitur enim qui ſatagit agere:non in tribunali:ſed in popi-na:vel lupanari:vel quouis alio loco:vbi more maiorum ius reddi non conſueuit.ff.de arbit.lege ſi cum dies.§.penultimo.ff.de iuſtitia ⁊ iure.l.finali.de iudi.l.ſi locus.C.de dilatio.l.a procedente.C.quõ ⁊ quãdo iudex.l.ſi vt ꝑponis.extra de reſcriptis.c.fina.

¶Septuageſima
Continentie cauſſe.

¶Qui enim continentiam cauſſe velit defendere:repellitur.ff.de iudic.l.nulli.extrauagan.de ſequeſtra.poſſ.capitu.j.

¶Septuageſima prima
Diuerſitatis iudicum.

¶Repellitur nanqꝫ ſi ſuper pluribus perſonalib.actor velit reum coram diuerſis trahere extra de reſcrip.c.fin.⁊.c.diſpendia.lib.vj.

¶Septuageſimaſecũda
Reconuentionis coram alio iudice.

¶Reus eñ qui ſit actor reconueniendo actorem repellitur niſi hoc coram eodem iudice agatur.d.c.diſpendia.§.reus.iij.q.viij.c.cuius.C.de ſent.⁊ interlo.om.iudi.authen.Et conſequenter.

¶Septuageſimatertia
Dotis repetende ſine patris conſenſu.

¶Siquidem filia ſine patris conſenſu audienda nõ eſt:in repetitiõe dotis.nec econuerſo.ff.ſoluto matrimo.l.ij.iij.⁊.iiij.

¶Nec etiam mulier conſtante matrimonio poteſt dotem.vel res dotales petere ab aliquo poſſidẽte.C.de col.dot.l.dotis.C.de rei vẽdica.l.dote.⁊ de dotis promiſ.l.ſi pro te.niſi in caſibus:vt de iure delib.C.l.vbi ⁊ auten.ibi poſita.

¶Septuageſimaquarta
Preſcriptionis.

¶Si res que petitur ſit preſcripta.C.de cõſti.pecunia.l.ij.⁊de annali excep.l.j.

¶Septuageſimaquinta
Iudicij.

¶Quandoquidem ſi actor trahat reuꝫ clericum corã ciuili iudice in cauſſa criminali:vel ciuili:ſiue trahens ſit clericus ſiue laicus.

¶Septuageſimaſexta
Conſortij litis.

¶Conſors enim eiuſdem litis:etiam cõiũcta perſona nõ auditur:ſine mandato ante litis conteſta.etiam preſtita cautione:ſed poſt preſtita cautione de rato.C.de conſor.eiuſdem lit.l.ij.

¶Septuageſimaſeptima
Procuratorij.

¶Siquidem qui procuratoreꝫ ad totam cauſſam conſtituit/cũ quo eſt lis conteſtat.nunmodo ipſe non poteſt agere:niſi ex iuſta cauſſa procurator fuerit reuocatus.C.de procura.l.procuratoribus.ff.eo.l.cauſſe.⁊.l.ante litis cõteſtationẽ.⁊.l.ſeq.C.man.l.ſi pater.

¶Spetuageſimaoctaua
Impertinentis reſponſionis ad interrogationem.

¶Qui enim ſe dicit heredẽ:repellitur/niſi dicat:an ex teſtamẽto vel ab inteſtato.ff.de interroga.actio.l.ſi defenſor.§.illud.

¶Septuageſimanona
Deſcriptionis confinium.

¶Petenti fundum nõ reſpondetur:niſi euꝫ exprimat ꝑ deſcriptionẽ confinium.Uide Specu.Sic intelligitur:extra de libel.obla.c.ij.ff.ſi cer.pet.l.certum.ff.de condi.⁊ demonſtra.l.nominatim.

¶Octuageſima
Deſertionis litis.

¶Ator enim qui iterum deſerit litem:ab omni cadit actione ipſo iure anthen.de litigio.§.omnes.in fine.

¶Octuageſimaprima
¶Non electionis.

¶Contra prelatum enim excipitur.quod non fuerit electus.xliiij.diſtin.mandatis:vide hic Specu.Et quod prelatus non habeat conſenſum ſui capituli.

¶Adnotatiuncula.

¶Nemo inuitus cogitur agere vel accuſare.C.vt ne.inui.cog.ager.per totum.⁊.C.de pig.l.creditores.

¶Quandoqꝫ tamen cogitur qui ius ſuum intra certũ tempus proſequi.Quod ſi non fecerit:priuatur iure ſuo agendi:vt.C.de inge.manu.l.diffamari.⁊.C.de remiſſio.pig.l.ſi eo tempore.

¶Quo fit vt ſi quiſpiam imposterũ quorum magnus eſt numerus:velit aliquẽ ſcholarem volentem redire in patriam impedire per vocationẽ in ius:vt ſcilicet maneat ⁊ iuri pareat:põt talis a iudice poſtulare:vt illi terminus ad agendum prefigatur:argu.ff.de opti.leg.l.mancipiorum.⁊.l.cui electio.extra de reſt.ſpolia.c.frequens.§.ſolet.

¶De reo.

¶Reus eſt:qui defendit ⁊ propulſat actionem vel accuſationem:nõ a reatu dictus:ſed a re que petitur ab eo preſtãda:vel ſuper qua ipſe impetitur.

¶Quia quamuis conſcius ſceleris non ſit:Reus tamen dicitur:quã diu in iudicium pro re aliqua petitur.c.forus.extra de verborum ſigni.

¶Porro cum ſupra explicauerimus:quomodo certe perſone nõ poſſunt agere:ſupereſt nũc videre que nõ poſſunt conueniri.

¶Perſone que conueniri non poſſunt.

¶Primo.

¶Miles non cõuenitur vel accuſatur:niſi coram magiſtro militum:nec ab alio punitur.C.de iuriſdi.omnium iudi.l.magiſterie.ff.de cuſto.reo.l.de militibus.ff.de re militari.l.ſecunda.

¶Quod verũ intellige in milite militante:ſecus in milite quem vulgo Snaphanum vocamus:nam is furce aduidicandus eſt.

¶Itẽ nobilis priuilegiatus eſt:ne facile conueniatur.ff.de in ius vo

can.l.ij.extra de purga.ca.ca.j.

¶Secundo.

¶Clericus non pōt trahi coram iudice ſeculari in cauſſa ciuili vel
criminali:nec poteſt huic iuri renuntiare:extra de foro compe. c.
ſi diligenti.C.de epiſ.ꝛ cle.l.cū clericus.ꝛ authen.ſtatuimus.ꝛ au
thē.ſed hodie.ꝛ in authen.de ſancetiſſ.epiſco.§.ſi qui autē cōtra.
ꝛ in authen.vt cle.apud prop.epiſ.per totum.

¶Niſi ratione feudi:vel reconuentionis:ꝛ in alijs caſibus:qui not.
xj.q.j.c.in ſumma.Uide ſpecu.

¶Tertio.

¶Scholaris laicus reſpondebit vel ſub magiſtro ſiue laico:ſiue cle
rico:vel ſub iuſtitiario : vel poteſtate loci : vel ſub epiſcopo :ſub
quo maluerit:vt in proemio ffoꝛum.§. ꝛ hec omnia.ꝛ .§.ſeq.C.ne
fil.pro pa.authēti.habita.Uide Specu.li.j.§.ij.tit.de Reo.

¶Quarto.

¶Medicus/grammaticus/ꝛ profeſſores liberalium artiū ꝛ Doctor
legum:ꝛ oratores ꝛ Philoſophi:in ſe:rebus ſuis:vxoribus ꝛ libe
ris:ol immunitate gaudeant:neque in iudicium deducantur vel
exhibeanť:vt.C.libr.x.de pfeſſo.ꝛ medic.l.medicos.ꝛ.l.fina.ꝛ.l.j.

¶Secus tamē in poetis ꝛ Geomentis.C.eodē.l.j.poete.ꝛ. l.ſequen.

¶Quinto.

¶Conſul/pretor/prefectus:ꝛ maiores magiſtratus:qui merū impe
perium habent:ꝛ qui cum eis ſunt:cauſſas non proſequātur:ſeu
conueniantur.ff.de iudi.l.pars literarum.ff.de iniurijs.l.nec ma=
giſtratibus.

¶Saluis tamen quibuſdam caſibus:In authen . vt iud. ſine quo=
quo ſuff.col.j.§.ſi quis autem.ꝛ in authen.vt diffe.indi.§.ſi tamē.
col.ix.vide Specu.

¶Sexto.

¶Epiſcopus dū ſacra facit:ꝛ Monachi ꝛ heremite:ꝛ is qui cū equo
in cauſſa publica tranſuehitur.ꝛ is vel ea:qui queve nubit:ꝛ Iu
dex dum de cauſſa cognoſcit.Et is cuius cauſſa apud maius tri
tribunal agitur:ꝛ is qui ducit funus familiare:ſeu iuſta mortuo
faciens obſequis:vel qui cadauer per ſe proſequitur ꝛ qui certo
loco cauſſe adeſſe habet:ꝛ infans ꝛ furioſus non conueniuntur.
ff.de in ius vocand.l.ſecunda tertia ꝛ quarta.

¶Septimo.

¶Legati ꝛ ceterorum negotiorum exequutores:coram aliquo ſiue
Rome ſiue alibi non conueniuntur:imo ius reuocandi domum
habent.ff.de iudc.l.ſecunda.ꝛ.l.non alias ꝛ.l.ſequenti.extra de
foro compe.ca.fi.Uide hic Specu.latius.

¶Octauo.

¶heres defuncti aut parens:aut liberi:aut coniunx:aut cognatus:
aut affinis:vel fideiuſſor/vel alius nomine defuncti non conueni
tur intra decem dies ab obitu numerādos.C.de ſepul.viol.l.fin.
ꝛ authenti.ibi poſita.In authen.vt cum de appel.cog.§.pe.

¶Nono.

¶Pater vel patronus venia nō petita.l.quarta.ff.de in ius vocādo.

¶Decimo.

¶Suus heres non conuenitur ante confectionem inuentarij.C.de
iure deliberan.l.fina.extra de teſta.c.Rainaldus.in fi.

¶Undecimo.

¶Is cui conceditur ne intra certum tempus conueniatur non re=
ſpondebit intra illud.C.de precibus imper.offe.l.quoties.

¶Duodecimo.

¶Reus excipiet contra citationes:quod dic vt infra:de citatione.

¶Decimoterio.

¶Pupillus/Uidua/Orphanus/vel Debilis/vel morbo diutino fat=
gatus:ꝛ huiuſmodi perſone miſerabiles:que ſi in principem pro
clament vel etiam eccleſiam:quandoque poſſunt etiam ordina=
ria iudicia declinare.C.quando Imper.Inter pupil.ꝛ viduam.l.
vna.extra de foro competenti.c.ex tenore.De officio delegati.ca.
Significantibus.C.de epiſcopis ꝛ clericis.l.orphanotrophos.

¶Decimoquarto.

¶Reus excipiet de tempore feriato.C.de ferijs.l.omnes.ff.eodē.l.j.
extra eodem.c.fin.de iudic.c.fina.De in ius vocando.l.ſecunda.
in fi.xv.queſtio.quarta.c.placita.

¶Decimoquinto.

¶Infantes vel minores.xxv.ann.vel furioſus:vel mentecaptus/vel
ſimiles perſone ſine tuto.vel curat.authoritate non conueniun=
tur:neque cōtra eos agi poſſunt.ff.de adminiſtra.tutorum.l.j.ꝛ
ſecunda.C.ſi aduerſus rem iudi.l.fi.C.qui legi.perſō.l.j.ꝛ.ij.Itē
nec filiusfamilias.Uide Specu.

¶Decimoſexto.

¶Republica acephala conueniri non poteſt:ſicut nec minor.C.libr.
xj.de curato.rei pub.C.quibus ex cauſſis maio.in integ.reſtitu.l.
reſpub.ꝛ ſicut nec eccleſia.extra ne ſede vacante.c.fi.

¶Decimoſeptimo.

¶Tutor vel curator vel alius adminiſtrator:maxime neceſſarius:fi
nito officio non conueniuntur de contractibus bona fide initis
cum eo:nomine eorum quorum negotia geſſerunt.C.quando ex
facto tuto.vel curato.conue.l.poſt mortem.ff.de re iudi.l.quarta
C.de admini.tut.l.cum quidam.

¶Decimooctauo.

¶Seruus/monachus/cōuerſus/profeſſus/ꝛ huiuſmodi non conue=
niūtur.C.de Iudi.l.ſeruus.ꝛ.l.ſequi.extra de ſind.c.vnico.ff.de
iud.l.lis nulla.nec etiam agere poſſunt.

¶Decimonono.

¶Qui negat ſe ſeruum habere vel in poteſtate ſua;nō eſſe non con=
uenitur rei vendica.vel noxa.actio.ff.de rei vendica.l.penul.§.fi
na.vt.ff.ſi ex noxa.cau.aga.l.ij.extra de iudi.c.examinata.

¶Uiceſimo.

¶Is qui nulla tenetur actione.ff.de eden.l.quidam.ff.ad exhiben.
l.theſaurus.

¶ Uiceſimoprimo.

¶ Qui infirmitate detentus eſt: conueniri non poteſt: vel qui ad maius tribunal vocatꝰ eſt. ff. de iudi. l. ſi pretor. ff. de iudi. l. queſitū. §. fi. extra de procurat. c. ij. ⁊. v. queſtione. ij. c. ſi egrotans.

¶ Uiceſimoſecundo.

¶ Reus qui debitum confitetur: ⁊ paratus eſt ſoluere: non cogitur iudicium ſuſcipere. ff. de iudi. l. ſi debitor. Quod ſi partem confiteatur: per illam etiam non cogetur. ff. ſi cer. peta. l. quidam exiſtimauerunt.

¶ De accuſatore ⁊ accuſato hic nihil dicemꝰ: ſed infra ſuo loco nempe vbi de ordine iudiciario cauſſarum criminaliū tractabimus.

¶ De his qui alieno nomine in iudicio interueniunt.

¶ Qui autem ſint ſupra in tabula. Nūc de eis ex ordine Et primo

¶ De procuratore.

¶ Procurator eſt qui aliena negotia mandato domini gratuito adminiſtrat. ff. de procuratoribus. l. prima. ⁊. l. tertia. para. negotiorum. ff. negotio. geſt. v. queſtione tertia. c. quia epiſcopus.

¶ Et large quilibet nuntius eſt procurator: ſed non contra.

¶ Nuntius enim eſt is: qui vicem gerit epiſtole eſt que organum ⁊ vox domini mittentis ipſum.

¶ Negotiorum autem geſtor qui ſine mandato gerit. Inſtitu. de oblig. que ex quaſi delect. naſ. §. primo.

¶ Large ſecūdum canones dicitur omnis adminiſtrator. j. queſtione. iij. cap. ſaluator.

¶ Proprie ⁊ ſecundum canones: ⁊ leges eſt: qui aliena negotia tractat: vt ſupra.

¶ Dicitur autem mandato domini ad excludendum tutorem: curatorem: collegia ⁊ prelatos eccleſie: qui procuratorem non poſſunt inſtituere. Sed Actorem vel ſyndicum.

¶ Dicit̄ deide gratuite: q̄ ſi interueniat merces eſt locator operū.

¶ Hoc intelligas quod non poteſt paciſci de quota: poteſt tamen accipere ſalarium.

¶ Procuratorum due ſunt ſpecies.

¶ Alius enim datur ad iudicia: ⁊ ille non poteſt aliū ſubſtinere: niſi poſt litis conteſtationē. ⁊ non datur niſi maior. xxv. annis.

¶ Et poteſt dari vel omnium rerum vel vnius: ⁊ conſtituitur coram vel per nuntium: vel per epiſtolam. l. j. ff. de procura. quam vide.

¶ Alius ad negotia: ⁊ ille poteſt alium ſemper ſubſtituere: ⁊ libere: extra de procu. c. primo. l. vj. ⁊ poteſt dari poſt. xvij. an.

¶ Habes ⁊ aliam differentiam inter procuratorem ad iudicia ⁊ ad negotia: quam vide in. c. ex parte decani. extra de reſcrip.

¶ Procuratoris conſtitutio generalis.

¶ Conſtituitur generaliter ꝓcurator in qualibet cauſſa ſpiritualis ſcilicet ⁊ ſeculari: ſpirituali: vt extra de integrum reſtitu. c. cum veniſſet. Pecuniaria ⁊ ciuili. C. de procura. l. licet. ⁊ vbicunque non prohibetur.

¶ Et cōſtituitur in omnibꝰ cauſſis: ⁊ in vna ⁊ p̄ſentialiter: ⁊ abſens

per nuntium: vel per epiſtolā: dum tamen certus ſit ad litem preſentem ⁊ futuram: in die ⁊ vſque ad diem: ⁊ ſub conditione ⁊ in perpetuū: ⁊ ad generales cauſſas ⁊ ſpeciales. ff. eodē. l. j. ij. iij. ⁊ iiij. ⁊. ff. mand. l. prima. Uide hic latius Specula.

¶ Procuratoris conſtitutio ſpecialis.

¶ Procurator conſtituitur quandoq; vel in rem ſuam: vt. ff. de procura. l. procuratore. ⁊. ff. de iureiurand. l. iuſiurandum in fine.

¶ Uel in rem ſeu cauſſam alienam: ⁊ opponitur quandoque contra eum: vel

¶ Ratione ſui ⁊ cauſſe.
¶ Ratione conſtituentis.
¶ Ratione forme conſtitutionis.
¶ Contra procuratorem in rem ſuam conſtitutum exceptiones.

¶ Prima.

¶ Nullus Titulus eſt in procuratione incertus: nā nuda traditio ⁊ ſine cauſſa facta: in rebus corporalibus non transfert dominiū l. nunquam nuda. ff. de acquiren. rer. domi.

¶ Secunda.

¶ Actio ceſſa eſt dubitata: id eſt: in iudicium deducta: quare non tenet ceſſio. C. de litigan. l. ij. ⁊ fin. extra de alie. iudic. primo iuuan. cauſſa facta. c. ij.

¶ Tertia.

¶ Actio eſt pro parte vendita: ⁊ pro parte donata. l. fina. C. manda.

¶ Quarta.

¶ Ceſſio fuit ſimulata. C. plus valere quod agitur: per totum extra qui fil. ſint legit. cap̄. per tuas. Quod preſumitur in caſibus: de quibus ſupra in materia ceſſionis.

¶ Quinta.

¶ Ceſſio facta eſt tutori vel curatori contra minorē adminiſtratione durante. C. qui dare tuto. vel curat. poſ. authen. minoris.

¶ Sexto.

¶ Debitor delegatus obijciet contra procuratorem in rem ſuam conſtitutum ſic. Domine Petre ego ſolui creditori meo: qui me tibi delegauit: priuſquam mihi denuntiares vel priuſquam fuerit mecum litem conteſtatus. C. de noua. l. tertia.

¶ Septimo.

¶ Si cōſtitutus ſit procurator in cauſſa lucratiua: nō debet audiri niſi ſatiſdet de reconuento domino defendendo. ff. de procu. l. ſeruum quoque. §. fi. ⁊. l. fi.

¶ Secus ſi non lucratiua: puta quia emit: tunc enim non cogitur defendere. ff. eo. l. ſi quis in rem.

¶ Octauo.

¶ Conſtitutus procurator ⁊ cui ceſſio facta eſt: cenſet̄ ratione potentie vel dignitatis terribilis. C. ne lice. poten. lege prima para. primo. ⁊. l. fina.

¶Nona

¶Ceſſa iura ſunt ab illo qui cedere non potuit. Prohibetur autem minor cedere ſine tutoris: vel curatoris autoritate.

¶Item tutor vel curator ſine pupillo: niſi abſens ſit vel fari non poſſit. ff. ad treb. l. reſtituta.

¶Item furioſus/prodigus/vt. ff. de verb. obli. l. is cui.

¶Itē pater filio. ff. de cōtrahē. emp. l. ij. vide latius Spe. lib. j. parte. iij. tit. de procu. in rem ſuā conſti. qui aliqua pulchra dubia reſoluit circa hanc materiā: ⁊ bonas deſcribit annotationes.

¶Et aduerte procuratorem in rem ſuam quecunque facere poſſe. Item ſe obligare poteſt ⁊ actionem habet.

¶Utrum autem procurator in rem ſuam dicatur proprie procurator: vide glo. in. l. j. in verbo aliena. ff. de procura. quam Bal. ſequitur ⁊ commendat.

¶De procuratore ſimpliciter in rem ⁊ cauſſam alienam conſtituto. Et primo quomodo opponatur ratione ſui ⁊ cauſſe.

¶Oppoſitio prima

¶Excommunicatus: extra de proba. c. poſt ceſſionē. De of. deleg. c. prudentia. §. ſex. de iudi. c. intelleximus. vide Specula.

¶Secunda

¶Quod ſit mulier: que non poteſt hoc officiū exercere: videlicet procurationis ad iudicia: ſʒ ad negotia. ſic. ff. de nego. geſt. l. iij. §. j.

¶Sed quod ad iudicia non poſſit: probatur. ff. de procu. l. neque femina. ff. ad velleianum. l. ij. C. eod. l. quia. ⁊. l. alienam.

¶In certis tamen caſibus mulier procuratrix admittitur.

¶Quinque caſus: quibus mulier procuratrix admittitur.

¶Primo

¶Si ſit in rem ſuam conſtituta. C. de procu. l. quia te.

¶Secundo

¶Pro parente in neceſſitate. ff. eo. l. feminas.

¶Tertio

¶Quando filiorum tutelam gerit. C. quando mulier tut. offi. fungi poteſt. l. fina. ⁊ authen. ibi poſita: extra de appellatio. c. ex parte.

¶Quarto

¶Cum agitur pro libertate filij/vel patris/ vel fratris vel viri alterius de ſanguine. ff. de liberali cauſſa. l. iij.

¶Quinto

¶In cauſſa filij per ſententiam condemnati: quia appellat pro eo ⁊ cauſſam proſequitur. ff. de appella. recip. vel non. l. j. §. fina.

¶Uide hic latius Specu. qui ponit. xj. articulos in quibus femine ſunt viris meliores: ⁊ ſubinde ponit. xiij. caſus in quibus ſimilis eſt conditio mulieris ⁊ viri: preterea. xxxvij. in quibus mulier eſt deterioris conditionis: quam vir.

¶Tertia oppoſitio contra procuratorem in rem ⁊ cauſſam alienam conſtitutum.

¶Non habet literas de rato: ꝙuis habeat ꝑcuratorias: extra de relig. domi. c. pe. ⁊ extra de tranſac. c. contingit. C. de procu. l. prima vide Spec.

¶Quarta.

¶Maritus non admittitur pro vxore: niſi ad hoc litere procurationis cōtinent. C. de procur. l. maritus. in fi. quod alias nō poſſit.

¶Quinta.

¶Licet habeat generale mādatū: tñ talis eſt cauſſa in qua exigeitur ſpeciale quod cōtingit in. xxiiij. caſib⁹. quos apud Specu. vide.

¶Sexta.

¶Non poteſt audire ſentētiam niſi ad hoc vel ad totam cauſſam fuerit conſtitutus: vt. C. de tranſactio. l. trāſactionis. Uide Spec.

¶Septima.

¶Minor. xxv. annis. ff. de procura. l. minor. in prin. C. eod. l. exigendi. C. qui legi. perſo. l. j. ⁊. ij.

¶Octaua.

¶Cauſſa criminalis publica vel priuata: in qua procurator non interuenit in agendo vel defendendo. ff. de publi. iud. l. penulti. extra de procu. c. tue. de accuſa. c. veniens. vide Specu. Sed hec regula fallit in. xiiij. caſibus in quibus cauſſis criminalibus interuenire poteſt procurator: quos vide a Specu. pulchre enumeratos hic. Uide ⁊ mente tene.

¶Nona.

¶Cauſſa ſtatus: in qua non interuenit procurator niſi vbi quis eſt poſſeſſione libertatis: tūc niſi trahatur de poſſeſſione ingenuitatis in ſeruitutem poteſt conſtituere procuratorē. Si vero de poſſeſſione ſeruitutis proclamet ingenuitatē: tunc nō cōſtituit. C. de aſſer. tol. l. j. ff. eo. l. Seruum. §. cuʒ vero. C. de ord. cogni. l. ſi ſtat⁹.

¶Decima.

¶Procurator contra eccleſiam in qua beneficium habet: extra de poſtula. c. fi.

¶Undecima.

¶Accuſatio criminis pendet contra eum. ff. de procura. l. reum. C. libr. x. de reis poſt. l. vnica. iij. q. ij. c. neganda. extra de teſt. c. ſtli. de accu. c. omnipotens. ⁊. c. cum. P.

¶Duodecima.

¶Miles eſt. C. de condi. ob cau. da. l. ſi militis. C. de procu. l. militis. ⁊. l. conſtipendia. ⁊. l. ita demum. ff. eo. l. neq;.

¶Niſi ſit in rem ſuam factus: vel niſi ſit lis conteſtata cum eo: vel niſi cauſſa ſui muneri. ff. eodem. l. filiuſſami. §. Ueterani.

¶Et intellige premiſſa de milite militāte. Secus in veterano. ff. eo. §. veterani. Uide Speculatorem.

¶Decimatertia.

¶Conſtitutus eſt in iudicio ante litis conteſtationem a tutore vel curatore: quod non valet. C. de procurato. l. neque ad negotia. tamen omni tempore poſſum conſtituere. ff. mandati. l. ſi procuratorem. §. ſi tutores.

¶Decimaquarta.

¶Cōſtitutus eſt a procuratore ad litem, quod fieri nō pōt niſi poſt

litis conteſtationem conſtituatur ab eo: qui generale mandatũ habuerit ad totam cauſſam. C. de procuratoribus. l. quod quis. l. neque. in fi. l. procuratoribus. ꝛ. l. ſequenti.

¶Et niſi in rem ſuam datus. C. de donationibus. l. illa. vel ad negotia. ff. de procurato. l. Si procuratorem. §. i. extra vt lite non conteſtata capi. primo. Uide hic Speculatorem multa in dubio vocantem.

¶Decimaquinta.

¶Mandatum habet ſolum ad agendum. vel licet de rato cauerit: non tamen ad defendendum: quod tamẽ eſt neceſſe. extra de procu. c. accedens. ff. eo. l. mutus. §. pena. ꝛ. §. ſi ꝛ he. §. prete. C. eod. l. actionem. ꝛ. l. eum qui. imo condemnabitur ad expenſas. argu. extra eo. c. conſtitutus. Uide Specula.

¶Decimaſexta.

¶Reuocatus eſt: quia poſt eum alter conſtitutus eſt ante litẽ cõteſt. vel ſi ſimul dati fuerint: quod alter prius cauſſam hanc occupauit: ſi inſtrumento procurationis cautum ſit quod ſit melior conditio occupantis. extra eodem. c. non iniuſte. ff. eo. l. pluris. ꝛ. l. ſi quis cum procuratorio. in fi.

¶Decimaſeptima.

¶Non cauit de rato: ꝛ dubium eſt de mandato. C. de procura. l. prima. Et hoc ſiue interueniat ante lit. conteſ. vt. ff. eodem. l. pompo. §. rati. ſiue poſt. C. de conſort. eiuſ. lit. l. ij.

¶Decimaoctaua.

¶Excedit fines mandati: ꝛ quod facit aliud ꝙ ſibi fuerat mãdatũ. C. eodem. l. ſi procu. l. maritus. ꝛ. C. de tranſact. tranſationis. extra de elect. c. innotuit. in fi.

¶Decimanona

¶Non iurauit iuxta tenorem conſtitutionis clemen. x. extra de poſtul. c. properandum.

¶Uiceſima

¶Monachus: canonicus regularis: ꝛ quilibet alius regularis: nec habet mandatum ſui ſuperioris: etiaʒ in propria cauſſa: extra ne cleri. vel mona. c. iij. ꝛ. xij. q. i. c. non dicatis: extra de poſtu. c. ij.

¶Uiceſimaprima

¶Epiſcopus eſt: vel ſacerdos ſecularis: vel in ſacris ordinibus exiſtens: vel in minoribus: eſt ꝛ beneficiatus: extra ne cle. vel mo. c. i. ꝛ. ij. xij. q. iij. c. i. in authen. col. ix. de ſanciſſ. epiſ. §. deo amabiles. et. §. ſequen. C. de epiſco. ꝛ cle. l. repetita.

¶Niſi pro miſerabilibus perſonis ꝛ coniunctis ꝛ pro eccleſijs ſuis extra de poſtu. c. i. ꝛ fi. maxime in cauſſis laicorum ꝛ in foro ſeculari. Uide Speculatorem.

¶Uiceſimaſecunda

¶Laicus eſt: ꝛ cauſſa ſpiritualis: ꝛ generaliter quod non poteſt pro ſe vel alio agere: pro re quam ipſe nequit poſſidere. arg. extra. de elect. c. ſacroſancta. ꝛ. c. maſſana. de preſcrip. Uide latius Speculatorem.

¶Contra

¶Contra procuratorem in rem alienam conſtitutum ratione ſui ꝛ cauſſe.

¶Exceptio prima.

¶In magiſtratu eſt. ff. eodem. l. neq; femina. C. eodeʒ. l. penultima. ij. queſtione prima. c. prohibetur.

¶Secunda.

¶Furioſus. ff. de procuratoribus. l. ij. ꝛ. l. mutus vel mentecaptus: vel prodigus cui bonis eſt interdictum. ff. de regu. iuris. l. ij. vel ſurdus: vt in dicta. l. mutus. ff. de poſtu. l. prima. §. item furioſus.

¶Tertia.

¶Potentior. C. ne liceat potẽ. l. i. extra de alie. iudi. mut. cauſſ. fact. capitu. ſecundo.

¶Quarta.

¶Fiſcus vel reſpublica. C. ne fiſc. vel reſpub. procur. alie. per totuʒ.

¶Quinta.

¶Infamis. iij. queſtione ſeptima. cap̃. infamis. ꝛ. v. queſtione. iij. c. quia epiſcopi.

¶Sed contrariuʒ videtur dici. inſtitu. de except. §. fina. Reſpon. ibi modica infamia: hic de maxima.

¶Sexta.

¶Omnino cauſſam ignorat: vt extra de iuramento calumnie. c. in pertractandis. debet enim talis conſtitui ꝗ in lite interrogatus de facili reſpondeat: quia nõ habebit inducias ad conſulendũ dñiũ niſi ex iuſta ac euidẽti cauſſa. C. de ꝓcu. l. fi. ff. eo. l. ſi actor.

¶Septima.

¶Quod dñs ſit eo iuſtior: vel quod cauſſa eſt vehemens in qua tenetur dominus ꝑſonaliter comparere. l. fina. C. de procu.

¶Octaua.

¶Seruus. ff. de procu. l. ſeruum. C. de iudic. l. Seruus. ſed ad negotia poteſt eſſe procura.

¶Nona.

¶Amiſit ciuitatem vel libertatem: vt. C. de procurato. l. reum. ff. de accu. l. qui iudicio.

¶Decima.

¶Accuſatus eſt de capitali crimine. l. reum. C. de procur. l. qui iudicio. publico. ff. de accu.

¶Undecima.

¶Filiuſfamilias: ꝛ in eius conſtitutione non interuenit patris conſenſus. Uide Speculatorem.

¶Duodecima.

¶Medicus ſeu parabolanus. C. de. epiſc. ꝛ cle. l. placet.

¶Decimatertia.

¶Redemptor litis. ff. mandati. l. ſi remunerandi. §. manens. Quod eſt contra pleroſq; nobiles Germanie: qui ſolent emere actiones ꝛ lites contra ciuitates: vt occaſionem prede habeant. C. de procuratoribus. l. litis. quam vide.

¶Decimaquarta.

¶Non habet mandatum: nec oſtendit: nec eſt coniuncta perſona. ff. de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. ſi. ⁊. l. ſequen. ⁊. l. ſi autem. C. de pro- cu. l. licet. extra eo. c. j. ⁊. c. in noſtra.
¶Et putat hic Specula. quod ſi procura. in principio litis manda- tum occultat: dominus condemnatur. Secus ſi poſtquam agere cepit: ⁊ factus dominus litis contumax ſit.

¶Decimaquinta

¶Quod mandatum ſit finitum.

¶Decimaſexta

¶Certa ſpecies eſt in mandato eius: ⁊ ipſe ſuper aliis agit. C. de pro cu. l. ſi procurator.

¶Decimaſeptima.

¶Mandatum fuit ante litem reuocatum quod poteſt fieri etiam ſi ne cauſſe cognitione. ff. de procu. l. ante litem. extra. e. c. in noſtra inſti. mandati. §. recte. Uide Specu. latius.
¶Reuocatio aũt ꝓcuratoris debet peruenire ad aduerſariũ vel ad iudicem: quod ſi non fiat: valet nihilominus qđ poſtea fit cũ eo.
¶Secus ſi perueniat: extra eodem. c. ex inſinuatione. ⁊ ca. in preſen tia. de reſcriptis. c. ex parte.
Et hoc poſt litem conteſta. Nam ſi ante: non eſt neceſſe quod perue niat ad aduerſarium vel iudicem dũ tamen perueniat ad ipſum procuratorem. vide Specu. cui non omnia hec placent.

¶Decimaoctaua.

¶Dominus procedit in cauſſa poſtea: quare videtur eum reuocaſſe quod poteſt re integra indiſtincte. ff. eod. l. ante litẽ. ⁊. l. paulus.

¶Decimanona.

¶Fuit ei expreſſe a domino inhibitum: ne litem ſuſcipiat. extra eo. c. ex inſinuatione.

¶Uiceſima

¶Procurator ipſe reſignauit procurationem re integra. ff. eodem. l. mutari. ⁊. l. precedenti. ⁊. l. ſequenti. inſtit. manda. §. recte.
¶Si vera non eſſet integra. ipſe puniretur in litem.

¶Uiceſimaprima.

¶Quod falſus ſit procurator: vnde non valet quicquid cum eo fit: extra eo. c. in noſtra. imo punitur. ff. eo. l. licet.

¶Uiceſimaſecunda.

¶Quod procurator nõ ſit legaliter miſſus: extra eod. c. j. legaliter autem intellige ſecundum ea que dicentur infra quando excipi tur contra procuratorem ratione forme in eo. iij. ⁊. iiij. modis.

¶Uiceſimatertia.

¶Qui reipublice cauſſa abfuturus eſt ⁊ morbo perpetuo impedi- tus: ⁊ qui magiſtratum initurus eſt: reʒ nõ poteſt defendere neqʒ procurator eſſe. ff. eodem. lege neqʒ femina.

¶Quando contra procuratorem oppona- tur ratione conſtituentis.

¶Oppoſitio prima.

¶Monachus vel canonicus vel alius regularis: q̃ nõ poſſunt actio

nes per ſe mouere: vt ſupra de actore vidimus. Ergo nec aliis committere. vide Speculatorem.

¶Secunda

¶Seruus vel deportatus vel bannitus (vt vocant) in perpetuum: qui pro deportato ⁊ pro mortuo habetur. ff. eodem. l. ſeruum quoque. vide Speculatorem.

¶Tertia

¶Conſtituens eſt excommunicatꝰ vel erat: extra de procurato. c. ſi.

¶Quarta

¶Conſtituens impetrauit veniam etatis: quare non potuerit cõſti tuere neqʒ agere procuratorem. C. de his qui veni. eta. impet. l. ij.

¶Quinta

¶Conſtituens eſt abbas: qui ſine conſenſu conuentus conſtituere non poteſt extra de arbi. c. per tuas. Uide hic diffuſius Specula.

¶Sexta

¶Conſtituens eſt minor. xxv. annis. nec tutoris nec curatoris au- thoritas interuenit. C. eo. l. neque. ⁊. l. non eo minus. C. ſi aduer. rem iudic. l. cum ⁊ minores.

¶Septima

¶Conſtitutus a ꝓcuratore ad litem: quod fieri nõ poteſt: niſi poſt litem conteſta. dic vt ſupra de exceptione: ratione ſui ⁊ cauſſe.

¶Octaua

¶Conſtitutus fuerit ab actore ciuitatis qui non poteſt cõſtituere. ff. de procu. l. nec ciuitas.

¶Nona

¶Conſtitutus fuit a tutore vel curatore ante litẽ cõteſta. cum eis: quod fieri non põt: quia non ſunt domini: ſed poſt ſic. vide Spe.

¶Decima

¶Conſtitutus requiſitus de calum. non iurauit: cum fuit conſtitu tus: vnde non valet ſecundum quoſdam. C. de iura. calum. l. ij. §. ſin autem adfuerit.

¶Undecima

¶Conſtitutꝰ ab infami. inſti. de except. §. fin. qui. §. dicit plane Triũ.
¶Sed dices: ibi de leui infamia: hic de graui.

¶Duodecima

¶Conſtituens eſt filiuſfami. qui non poteſt conſtituere procurato- rem ad agendum: cum exercitium ſuarum actionum ad patrem pertineat. C. de anna. except. l. j. in fi.
¶Niſi in certis caſibus. ff. de procu. l. filiuſfami.
¶Sed ad defendendum ſemper poteſt. ff. eodem. l. ſeruum quoque reſponſo. primo.

¶Decimatertia

¶Conſtituens erat reus criminis leſe maieſtatis. C. ad. l. iuliam maieſta. l. fina.

¶Decimaquarta

¶Conſtituens re integra obijt. C. manda. l. mandatũ. ff. eod. l. inter cauſſas. inſtitu. eod. §. item ſi adhuc. extra de offi. deleg. c. j. ⁊. c.

gratum.ꝛ.c.relatum.

¶Decimaquinta.

¶Clericus conſtitutus a laico extra ne cleri.vel monachi.capitu primo ꝛ ſecundo.

¶Decimaſexta.

¶Quod dominus nouerit veritatem ꝛ procurator igno.

¶Decimaſeptima.

¶Et dominus eſt iuſtus ꝛ legalis:procurator autem perfidus ꝛ infidelis.ff.eod.l.ſi actor. C.eodem.l.fina.

¶Decimaoctaua.

¶Conſtitutus ab eo qui de ſtatu ſuo litigat:vel furioſo:vel mente capto:vel prodigo poſt interdictum factum.

¶Et generaliter ab eo qui non habet liberaꝫ bonorum adminiſtratione.ff.de procura.l. ſeruũ.in principio.C. de aſſer.tollen.l. pri.

¶Decimanona.

¶Conſtitutus eſt generaliter ab eo qui conſtituere non poteſt.

¶Poteſt autem quilibet conſtituere niſi prohibeatur.ff. eodem.l. mutus.§. primo.

¶Prohibentur vero ſupra ſcripture perſone:vide latius Specu.

¶Quando ratione forme opponitur contra procuratorem.

¶Oppoſitio prima.

¶Non continetur in literis ſeu inſtrumento cõſtitutionis ad quod ſit conſtitutus:puta ad agedum vel defendendum:extra eodem. c.accedens.ꝛ.c.conſtitutis.de appellatio.c.nicolao.

¶Secunda.

¶Litere procurationis parti vel iudici non diriguntur. Quod fieri debet.l.ſi procuratorem. ff.de procura.ꝛ.ff. rem ratam habere.l. ne ſatiſdatio.

¶Tertia.

¶Litere non ſunt facte per manum publicaꝫ:vel quod tabellio fuit ignotus: vel ſeruus:vel vilis vel deportatus.

¶His enim obiectis vacillat fides inſtrumẽti.vide Speculatorem.

¶Quarta.

¶In literis procuratoris rei dominus non expoſuit ſatiſdationem per quam ipſe dominus ſub hypotheca rerũ ſuarum fideiuſſor.procuratoris exiſtat.iudicatũ ſolui.inſtit.de ſatiſda.§.ſi vero aliqs.

¶Etiam apud acta conſtituatur.C.eodem.l.vnica.in fine.C.de conſor.eiuſdem litis.l.ij.

¶Quinta.

¶Quod ipſe fuerit generaliter conſtitutus ꝛ alter ſpecialiter.ff.eodem.l.j.ij.ꝛ.iij. extra eo.c.j.de reſcriptis.c.j.

¶Uerumtamen niſi ſpeciale ſequatur generale valet vt ſufficit ad lites.ff.pro ſoc.l.actione.§.renuntiare.ff.de iniurijs.l.ſed vnius.§.procurat.niſi in caſibus.

¶Sexta.

¶Licet generaliter ad omnes cauſſas ſit conſtitutus.tamen tantũ

ciuiles reſpicit ꝛ non criminales.vide Speculatorem.

¶Septima.

¶Licet plures ſint ſimul ꝛ inſolidũ dati:alter tamen prius hoc officium occupauit: quam is qui nunc vult agere vel defendere. vt extra de procu.c.non tamen iuſte.vbi de hoc vide latius Spe.

¶Octaua.

¶Licet habeat mandatum ad agen.non tamen ad defendendum. dic vt ſupra.

¶Adnotatiuncula.

¶In mandato procuratoris rei debet contineri nomen conſtituentis ꝛ cõſtituti:ꝛ contra quem:ꝛ in qua cauſſa cõſtituitur.ꝛ quod tantum habebit dominus quod cum eo actum erit. ꝛ coram quo iudice:maxime ſi ſit delegatus.

¶Nam ſi ſit ordinarius:non eſt multũ neceſſe fieri de eo mentionẽ.

¶Et e litere debẽt aduerſario mitti:vt certus ſit:ꝛ per eas releuetur procurator a ſatiſdatione.ff.de procur.l.ſi procurator.

¶Exceptio pcuratoria dilatoria eſt.ff.de exceptio.l.ij.in fine.ꝛ.l.iij.

¶Et probanda eſt ab eo qui eam opponit.ff. de excep.l.in probationibus.§.ſed ꝛ ſi procur.

¶Item paria ſunt dicere aliquem non eſſe procuratorem: vel non poſſe eſſe.

¶Falſus procurator dicitur:qui.

¶Uel fines mandati excedit:extra de offic.delega.c.cum olim.

¶Uel nunquam fuit.

¶Uel fuit ſed nunc non eſt.Et quod a talibus fitan teneat:not.extra de reſ.c.ex parte decani.

¶Procuratorium originale.

¶In iudicio exhibitum non debet parti producenti reddi ſi ſit ſpeciale ad cauſſam illam tantum.

¶Secus ſi ſit generale ad hanc ꝛ ad alias:tunc enim reſtituitur copia retenta.Sed de his vide latius Speculatorẽ de editione inſtrumentorũ.§.nunc dicamus.ver.illud autem.ꝛ ſeq.l.ij.par.ij.

¶Uerum de formis procurationum. Uide apud eundem libro primo.parte tertia.titulo de procuratoribus.§. vt autem.

¶De coniuncta perſona.

¶Quedam ſunt perſone que ſine mãdato pro alio agentes admittuntur:preſtita tamen cautione de rato: vt ſunt coniuncte perſone ſcilicet conſanguinei affines liberi ꝛ liberti.ff.de procura. l.ſed hec perſone.in princip.ff.iudic.ſol.l.ita tamen.§.ij.extra de reſcrip.c.nonnulli ꝛ.c.ex parte.in fi.

¶Non tamẽ ſine cautione predicta.ff.iudica.ſol.l.iij.§.ſed ſi forte.

¶Et eoipſo differunt priuilegio ab extraneis. Naꝫ extraneus ſi conſtet eum non habere mandatum:non admittitur cum predicta cautione:verum ſi coniuncta perſona.

¶Preterea in cauſſa vxoris eſt coniuncta perſona.C.eo.l.maritus. ꝛ.l.ij. xvij.q.iiij.c.vxor.

¶Item clerici in cauſſa eccleſie ſue cenſentur coniuncte perſone.vi

e iij

de hic Speculatorem.

¶Contra coniunctam perſonam pro alio agentem ſic excipitur.

¶Primo.

¶Non eſt de coniunctis perſonis:quia non eſt cognatus neqꝫ agnatus.Item non eſt affinis vel conſanguineus.

¶Secundo.

¶Coniuncta perſona minor repellitur:quia minor aliquis non admittitur:vt ſupra diximus.

¶Tertio.

¶Is pro quo agit eſt minor:quia licet agẽs ſit cõiuncta perſona facto nõ admittitur pro eo:niſi tutor vel curator.C.eo.l.nõ eo min⁹.

¶Quarto.

¶Coniuncta illa perſona non cauit de rato.ff.eodem. ſed ꝛ he perſone.in princip.C.eo.l.j.de admini.tuto.l.tutores extra eodem.c.j.ff.de adminiſtr.tuto.l.valgo.

¶Contra coniunctam perſonam opponitur.

¶Primo.

¶Agit cõiuncta illa perſona cõtra voluntatẽ principalis.vide Spe.

¶Secundo.

¶Talis eſt cauſſa in qua procurator non interuenit: vt in precedenti dictum eſt.

¶Tertio.

¶Mulier eſt:vt.ff.de procura.l.femina. niſi admittatur mater vel auia tanquam tutrix:vt ſupra.

¶Quarto.

¶Seruus eſt:vel ipſe agens:vel ille pro quo agit:vt ſupra.

¶Quinto.

¶Cauſſa eſt ſpiritualis:puta ſuper beneficio eccleſiaſtico: in qua pater vel alia coniuncta perſona non admittitur ſine mandato: ꝛ cum cautione.

¶Nec pater pro filio poteſt facere procuratorem ad beneficium petendum:ſecundum quoſdam.C.de Epiſcopis ꝛ clericis.l.ſacroſancte.C. de bonis que liberis.l.cum oport.§.ſi quis, extra de teſtamen.c.quia nos.

¶Sexto.

¶Filius non admittitur pro parte in cauſſa peculij.

¶Septimo.

¶Generaliter poteſt obijci:quod eſt hereticus:bannitus: ſchiſmaticus/apoſtata/ꝛ huiuſmodi.extra de exceptio.capitu.apoſtolice.xij.queſtione ſecunda.c.cum deuotiſſimã.Uide Speculatorẽ.

¶Octauo.

¶Obijciuntur generales exceptiones ratione cauſſe ꝛ ratione eius qui agit.Uide Speculatorem.

¶De defenſore.

¶Defenſor eſt qui abſque mandato ſe alicuius defenſioni offert.ff.de procuratorib⁹.l.minor vigintiquinqꝫ annis.inſtitu.de ſatiſdationibus.§.ad eius.

¶Secundum Canones etiam exorciſt.dicitur defenſor:vt.lxxvij.diſtinct.c.in ſingulis. ꝛ.c.monachus. cuius officium eſt corpora a demonibus defendere: vt. xxiij. diſtinct.c. exorciſta. de conſecra. diſtin.v.c. omni die.

¶Dicitur etiam defenſor rerum eccleſiaſticarum procurator:extra de rebus eccle.non alie.c.ſi quis preſbyterorum.l.j.§.iij.titu.de his qui alieno.in principio.

¶Contra defenſorem generaliter obijcitur.

¶Primo.

¶Quod contra principalem perſonam obijci potuiſſet pro qua interuenit: idem contra defenſorem opponi poteſt: de quo dic vt ſupra de actore.

¶Secundo.

¶Quod contra procuratorem obijci poteſt:idem ꝛ contra defenſorem.dic vt ſupra de procurato.

¶Tertio.

¶Quod non cauit de iudicato ſoluendo.C.de procurato.lib.primo extra eo.c.primo.ꝛ.c.mandato.

¶Defenſor conſtitui poteſt a minore parte vniuerſitatis. ff.quod cuiuſqꝫ vniuer.l.nulli.l.plane.

¶Uide hic certa dubia mota ꝛ diſcuſſa per Speculatorem. lib.primo.§.iij.titu.de defenſore.

¶De excuſatore.

¶Excuſator eſt is:qui venit ad proponendum cauſſas abſentie alicuius:qui non poterat vel ratione ſui:vel cauſſe procuratorem conſtituere:vel qui vocatus erat vt perſonaliter veniret.

¶Uel eſt qui ſine mandato ad cauſſam:ad pretendendum excuſationes ſeu cauſſas abſentie mittitur:extra de electio.c.bone memorie.§.nos igitur.extra de dolo ꝛ contuma.c.cum dilect.§.ſed contra. extra de accuſa.c. veniens.

¶Excipitur contra excuſatorem.

¶Primo.

¶Quod ſit ſimplex nuntius.quare non valet:extra de priuile.c.ex parte abbatiſſe.de electione.c.bone.

¶Secundo.

¶Quod eadem opera ꝛ ita potuiſſet mitti procurator:ſicut excuſator: vt in dicto.c.cum dilecti.ꝛ.c.bone.

¶De quo dic vt not.extra de procu.c.querelam. Uide latius Spe.

¶De ſyndico.

¶Syndicus eſt procurator vniuerſitatis vel collegij pro rato ſalario ad iudicia conſtitutus: ſcilicet qui cauſſas vniuerſitatis vel agit vel defendit.

¶Et dicitur ſyndic⁹ ſecundũ Specu.quaſi ſingulorũ de vniuerſitate vel collegio cauſſas dicens.ff.de muneri.ꝛ hono.l.munerũ.§.ij.

¶Dicitur a greco vbo:ſyndicin id eſt:ad eſſe/patrocinari/defendere/patrocinium ſuum in cauſſam communem afferre.

¶hinc ſyndicos id eſt:ſimul iudex qui eandam cauſſam defendit.
¶Et qui a ſingulis vrbibus mittuntur patroni ad tuendam cauſ= ſam vnius prouincie:ſyndicoi dicuntur ſecundum Budeum.

¶Annotatiuncula.

¶Conſtitutio ſyndici debet fieri in loco publico:nō priuato vel ſancto:vt.C.de decurio.l.ij.lib.x.⁊ de legatio.l.penul. Et de prediјs furio.l.ij.ff.de reg.iur.aliud.§.refert.
¶Itez in creatione ſyndici vel actoris debet cōtineri:quis:ad quid:contra quos:⁊ in qua cauſſa:vel cauſſis conſtituatur.ff.de procu.l.ſi procu.
¶Et poteſt reuocari:vi ⁊ procurator.

¶Que obijciantur ſyndico.

¶Primo.

¶Quod non eſt conſtitutus ab vniuerſitate:vel collegio licito.ff.quod cuiuſq; vniuerſi.nomine.l.j.vbi de hoc vel ab eo cui vniuerſitas poteſtatem conſtituendi conceſſit.ff.eo.l.item eorum.§.j.

¶Secundo

¶Quod non eſt a duabus partibus curie vel collegij conſtitutus:vt.ff.quod cuiuſq; vniuerſi.no.l.nulli.⁊.l.plane.ff.de decre.ab ord.faci.l.iij.C.de decurio.lib.x.l.nominatim.extra de electione.c.licet.vel ſaltem a maiori parte extra de his que fiunt a maio.parte ca.c.j.extra de elect.in eccleſia veſtra.ij.in fi.vide Specu.

¶Tertio

¶Quod aliqui non fuerunt vocati ſed contempti in conſtitutione ſyndici extra de electio.quia propter ⁊.c.in geneſ.⁊.c.bone.ij.ff.de iure deliber.l.ait pretor.C.de ſacroſan.eccle.authē.hoc ius.Nam in talibus nomina ſingulorum debent eſſe ſcripta.

¶Quarto

¶Quod nomina abſentium ſunt inſcripta extra de his que fiunt a prela.ſine ca.c.quanto.in fine.

¶Quinto

¶Quod nomina Monachorum vel conſiliariorum ſeu aliorum de vniuerſitate non ſunt ſigillatiz inſerta in inſtrumēto ſyndicatus.C.de vendi.re.ciuili.li.xj.l.fi.prope fi.verſi.in prouincijs.

¶Sexto

¶Quod eſt inhabilis ad agendum.ff.quod cuiuſq; vniuer.no.l.j.prope fi.verſicu.⁊ quid.vt quia eſt excommunicatus:vel miles:vel minor:vel mulier ⁊ huiuſmodi.

¶Sptimo

¶Quod conſtitutus minus ſolēniter:id eſt:decreto nō interuenien te.C.de appella.l.ſi actor.

¶Octauo

¶Quod eſt laicus in rebus eccleſiaſticis.C.de epiſco.⁊ cle.l.omnia.vide latius Specu.qui ſecundum canones non admitti hanc exceptionem.

¶Nono

¶Quod eſt ꝯſtitutus ab vniuerſitate cuius rectores ſunt excōmuni

cati extra de procura.c.fina.

¶Decimo

¶Quod mandatum eſt reuocatum:non permiſſum:nam ſi permitteretur:duraret.ff.quod cuiuſq; vniuer.no.l.item eorum.§.penul.

¶Undecimo

¶Quod non eſt conſtitutus de cōſenſu epiſcopi.C.de epiſcopis ⁊ cleri.l.omnes qui vbiq;.§.hoc nihilominus vide latius Specu.de forma ſyndicatus vide Specu.l.j.§.iij.titu.de ſyndico.

¶De economo.

¶Economus dicitur is cui eccleſiaſtica res mandatur.C.de ſacroſ.eccle.l.iubemus.circa princip.
¶Et dicitur a greco vocabulo economos id eſt diſpenſator rei familiaris:vel domus moderator.
¶Differunt:ſed tamen vnum pro alio ſepe ponitur.
¶Economus:cui res eccleſie:vt iam dictum eſt:mandatur.
¶Vicedominus:qui adminiſtrat res epiſcopi.
¶Syndicus:qui ab vniuerſi.vel collegio ad vniuerſitatem cauſſarum conſtituitur.
¶Actor ad vnam cauſſam:⁊ ab vna perſona conſtituitur.
¶Vide latius horum differentiam apud Barto.⁊ in gloſ.l.actor.ff.rem rataz habere.⁊ glo.inſtitu.de cura.§.vlti.in verbo:actorem.

¶Que excipiantur contra Economum.

¶Primo

¶Quo non eſt conſtitutus authoritate epiſcopi vel prelati.ix.q.iij.c.cum ſcimus.extra de offi.ordi.c.cum vos.

¶Secundo

¶Quod eſt laicus.xvj.queſtio.c.in noua.extra de reſcript.cap.edoceri.intellige tamen in ſpiritualibus:nam in ciuili.ſecus eſt:argumen.lxxvij.diſtin.

¶Tertio

¶Quod non eſt de gremio ipſius eccleſie.lxxxix.diſt.c.quia.

¶Quarto

¶Quod eſt conſanguineus epiſcopi conſtituentis.lxxxix.diſtincti.c.decenter.j.queſtio.iij.c.peruenit.

¶Quinto

¶Quod nō gubernat fideliter res eccleſie.x.queſtio.ij.c.hoc ius porrectum.§.economus.

¶Sexto

¶Quod non vult Epiſcopo vel Capitulo reddere rationem.lxxxix.diſtinctio.capi.diaconum.

¶Septimo

¶Quod non eſt conſtitutus cum epiſcopi aſſenſu vbi ad eum pertinet.C.de his qui ad eccleſ.confu.l.preſenti.C.de epiſcopis ⁊ cler.l.omnes qui.§.in hac.extra de iura.calum.capi.imperatorum.

¶Octauo

¶Quod fructus eccleſie cōſumit:extra de offic.ordina.capi.cū vos.
¶Aduerte quod cauſſe eccleſiaſtice per ſyndicos non per economos

tractantur.

¶Porro formam economatus collige ex forma ſyndicatus apud Speculatorem.

¶De actore ab vniuerſitate ſeu a tutore conſtituto vel curatore:

¶Actor eſt procurator vel moderator: qui ab vniuerſitate ad vnam cauſſam: vel ab vna perſona: vt tutore: vel curatore conſtituitur.

¶A tutore vel curatore conſtituitur.

¶Ut.C.de actio.ꝛ tuto.vel cura.da.l.vnica. Cum ſcilicet ipſi non poſſunt in cauſſis pupilli vel adulti procuratores conſtituere ante litis conteſt.licet minores ipſi cuꝫ tutoris: vel curatoris authoritate hoc facere poſſint.C.de procu.l.neque ꝛ cōteſtantur in duobus caſibus a tutore: vel curatore.

¶Duobus autem caſibus conſtituitur actor a tutore: vel curatore.

¶Quando pupillus eſt abſens: vel fari non poteſt.

¶Quia tutor vel curator valitudine impeditus eſt vt ſi negotia ſint diffuſa vt not.ff.de adminiſtra.tutorū.l.decreto.inſtitu.de curat.§.fina.C.de procurat.l.neqꝫ.de auto.tuto.l.prima.vide Specu.

¶A prelato Eccleſie.

¶Secunda queſtio.vī.c.Si quis ergo.ꝛ ab eo qui non dominus ꝛ ad preſentes lites tantum inſtit.de cura.§.fi.

¶Ab vniuerſitate.

¶Ab vniuerſitate qualiter conſtituatur vide.not.ff.quod cuiuſcꝫ vniuerſita.no.l.j.§.quibus.

¶Formas conſtitutionum actoris vide apud.Speculato.parte.iij.titu.de actore.

¶De actore ꝛ de aliis nunc abunde dictum: iam que contra eum excipit poſſint pauca acturi.

¶Contra actorem vniuerſitatis Exceptio.

¶Prima

¶Quod eſt ſine decreto preſidis conſtitutus: vt ſupra de Syndico: ꝛ not.C.de procura.l.neqꝫ.

¶Secunda.

¶Quod non fideliter protegit res eccleſie vel domini ſui.liiij.diſtinctione.c.frequens.ꝛ.c.ex antiquis.extra de procurato.c.fi.

¶Tertia.

¶Quod eſt ad futuras controuerſias conſtitutus non ad preſentes aut certas.ff.quod cuiuſcꝫ vniuerſitatis nomi.l.item eorum.Uide Speculatorem.

¶Quarta.

¶Quod non vult de rato cauere: vt.ſ.de ſyndico.

¶Quinta.

¶Quod eſt ex collegio illicito cōſtitutus: vt ſupra de ſyndico: verumtamen preſumitur licitum: niſi illicitum probetur.ff.eodem.l.prima.ꝛ.ff.de colle.illi.l.tertia.§.in ſumma.

¶Sexta.

¶Quod poſtquam creatus: ſimul prohibitus eſt agere.d.l.itē eo.§.quod ſi actor.

¶Septima.

¶Quod vniuerſitas ſeu collegium eſt diſſolutum.ff.de leg.iij.pater filiū.§.Thuſculanus.extra de ver.ſig.c.abbate.in fine.vide Spe.

¶Octauo.

¶Quod excedit fines mandati.d.l.item eorum.§.j.Cum enim de mandato habeat adminiſtrationē procuratoris fungiꝛ officio.ꝛ ideo nō pōt vltra id qđ mandatū eſt extra de offi.deleg.c.cū oliꝫ.

¶Nona.

¶Quod non eſt a duabus partibus cōſtitutus.vt ſupra de ſyndico.

¶Et ſummatim poſſunt omnia excipi contra eum que.ſ.dicta ſunt de ſyndico.

Nota ꝙ hi non poſſunt conſtituere procuratorem: niſi lis ſit conteſtata cum eis.ff.de procu.l.nec ciuitatis.

¶Item non valet conſtitutio ſi ſint excōicati: vel infames vel etiam a talibus conſtituti.

¶Item remouetur ſi nolit defendere vniuerſitatem reconuentam: vt in.d.l.item eorum.§.actor.

¶Quod excipiatur ſpecialiter contra actorem a tutore vel curatore conſtitutum.

¶Quod conſtitutus eſt ſine decreto pretoris ꝛ ſine cauſſa legitima conſtituendi: quia nō erant diffuſa negotia pupilli: nec dignitas vel egritudo vel etas aut valitudo tutoris hoc poſtulauit: nec pupillus: erat abſens: imo preſens: ꝛ fari poterat.argu.ff.de admi.tu.l.decreto.inſtit.de cura.in fine.

¶Nam pupillus ex quo fari poteſt: debet conſtituere procuratorem authoritate tutoris.C.de procura.l.neqꝫ.§.pupillus.

¶Actor ergo conſtituitur ad litem: ꝛ etiam curator ad quam tutor dari non poteſt: quia non debet cauſſe ꝛ certe rei.Inſtitu.qui teſta.tuto.dare poſſ.§.ad certum.

¶Uide Speculatorem.ꝛ apud eundem formulas: ꝛ horum inſtrumenta obſerua.

¶De orphanotropho.

¶Orphanotrophus eſt orphanorum ꝛ pupillorum tutor ꝛ adoleſcentum curator: qui facultatibus eos ꝛ parentibus quaſi deſtitutos ſuſcipit alendos.

¶Et ꝓprie talis grece orphaniſtis Sꝫ orphanotrophus de quo hic dicitur: orphanotrophos id eſt pupillorum curator.De quo.C.de epiſcopis ꝛ clericis.l.orphanotrophi.

¶Excipitur contra orphanotrophum.

¶Primo

¶Quod non fecit inuentarium: ꝛ eſt minor.xxv.annis.d.l.orphanotro.ꝛ.C.de legit.tuto.l.penul.

¶Secundo.

¶Quod eſt turpis perſona vel ſuſpecte vite.ff.ſolu.mat.l.ſi cum dotem.§.eo autem tempore.

¶ Tertio

¶ Quod interdicta eſt ei adminiſtratio .iij. queſtione ſecunda.c. quia extra de accuſa.c.fina.

¶ Orphanotrophium eſt locus in quo talibus orphanis alimenta adminiſtrantur.xxiij.queſtione octaua.c.tributum.§.quamuis.

¶ De vicedomino.

¶ Vicedominus proprie eſt ſecundum iura: qui preeſt rebus epiſcopalibus.lxxxix.diſtinct.c.volumus.⁊ ca.ſequē.j.q.iij.c.ſaluator. circa medium.ver.in nomine.

¶ De vicecomite.

¶ Vicecomes dicitur ille cui dominus tēporalis committit exequutionem iuriſdictionis ſue in aliquibꝰ caſtris: ⁊ debet eſſe ſecularis ⁊ non clericus: extra ne cleric.vel mona.c.clericorū. Formam conſtitutionis vide apud Spec.l.j.par.iij.titulo de vicecomite.

De tutore.

¶ Tutorum alij ſunt teſtamentarij: alij legitimi: alij datiui alij anomali. De quibus per ordinem dicemus.

¶ De teſtamentario tutore ⁊ que contra eum excipiantur.

¶ Prima obiectio.

¶ Quod is qui teſtamentum condidit talis eſt qui non poteſt tutorem dare: vel is qui datus eſt non potuit dari: de quo dic vt.ff.de teſtamen.tu.l.prima.

¶ Secunda

¶ Quod teſtamentum in quo datus eſt ſit imperfectum: vel quod per epiſtolam datus ſit.C.de confir.tuto.l.ij.ff.eodem.l.ij.

¶ Tertia

¶ Quod ex teſtamento non ſit adita hereditas.ff. de.teſta.tut.l.ſi nemo.⁊.l.ſeq.⁊.l.an teſtamento.Vide Speculatorem.

¶ Quarta

¶ Quod ſit talis qui alias non poteſt ex teſtamento capere.ff.eo. l.teſtamento.⁊.l.tutores.

¶ Quinta

¶ Quod non iure datus ſit.ff.eo.l.teſtamento.

¶ Sexta

¶ Quod teſtamentum inofficioſum vel falſum ſit.ff. eodem.l. iure noſtro.⁊.l.ſequen.

¶ Septima

¶ Quod irritum. ⁊ vide cauſſas.ff. de iniuſto rupto ⁊ irrito fac. ⁊ inſtitu.quibus modis teſtamen.infir.per totum.

¶ Octaua

¶ Quod minus ſolenne. Nec ipſe ſit a Judice cōfirmatus.C.de confir.tut.l.ij.ff.eo.l.qui a parte.⁊.l.ſi filio.⁊ de admi.tut.l.tutor.§. curatores teſta.

¶ Nona

¶ Quod datus ſit a patre vel a matre tutor vel curator filio naturali.nec ſit confirmatus: quare nō valet.ff.de confir.tut.l.prima. ⁊.l.qui a patre.⁊.l. naturali.⁊.l. vtilitatis .C.eo.l.fina. ⁊ de epi.

audien.l.de creationibus.inſtitu.de cura.§.primo.

¶ Decima

¶ Quod tutor teſtamento datus ſit furioſus: inſtit.qui tuto. dare poſ.§.furioſus.

¶ Undecima

¶ Quod ſit incertus vel incerte datus: vel ad certam rem vel cauſſam: quod fieri non debet .ff.de teſta. tute.l.tutor.ita.inſtit. qui tuto.da.poſ.§.certe.

¶ Duodecima

¶ Quod cauſſa quare datus eſt ſit mutata: quia ex amico factus eſt inimicus: vel ex diuite pauper.ff. de teſt.tute.l. paterfamias. in fi.⁊ de confir.tuto.l.pe.

¶ Decimatertia

¶ Quod datus ſit a matre tutor vel curator: nec a iudi. confirmatus ſit: vnde non tenet.ff. de confir.tu.l.j.⁊ de teſta.tute.l.mater. de latius Speculatorem.

¶ Formam inſtrumenti tutele teſtamentarie. Vide latius apud vi Speculatorem: libro.j.parte tertia.titulo de teſtamen.tut.

¶ De legitimo tutore.

¶ Si quis ſe aſſerat legitimū.i. proximiorem nō habita differentia inter agnatos ⁊ cognatos: vt authen. de hered. ab inteſtato ve §.ex his.colla.ix.non teneris illi credere niſi probet idem ſi quis ſe legitime conſtitutum dicat. tu vero ſi potes proba alium eſſe proximiorem: ⁊ non legitime conſtitutum. Vide.C. de legi.tut. authen.ſicut.ff.eo.l.pe.

¶ Que legitimo obijci poſſunt.

¶ Excipitur contra legitimum tutorem.

¶ Primo

¶ Quod teſtamentarius tutor extet: quare non eſt locus legitimo. ff. de teſta. tute.l. ſi quis ſub conditione.ff. de tutel. ⁊ rationib. diſtra.l.ſi tuto.§.j.

¶ Secundo

¶ Quod non ſatiſdedit idonee rem pupilli ſaluam fore: niſi ſit pater vel patronus. ff. de leg. tuto.l. legitimos.§.ij.C. in quibus cauſis reſtitu.in integrum non eſt.l.ſi tutor.C.de tutori.qui non ſatiſde.l.prima.⁊ inſtitu.de ſatiſda.tuto.§.ij.

¶ Tertio

¶ Quod non recipit tutelam intra annum.C.de legit.heredib.l. ſciant.ff.ad tertullia.l.ſecunda.§.ſi mater non petierit.

¶ Quomodo autem inſtrumentum legitime tutele formetur: vide Specula.lib.j.§.iij.titu.de tuto.

¶ De datiuo tutore.

¶ Opponitur datiuo.

¶ Primo

Contra tutorem vel curatorem dicentem ſe datiuum: id eſt a iudice datum: oppone alium eſſe teſtamentarium: vel legitimum precedentem.ff. de tute.⁊ ratio. diſtra.l.ſi tutor.§.primo. quia

habenti tutorem tutor dari non poteſt.

¶Secundo

¶Quod ſit datus ab eo qui dare non potuit: puta a delegato preſidis: vel a pretore vel preſide furioſo. ff. de tuto. ⁊ cura. da. ab his. l. ius dandi. l. nec mandante.

¶Tertio

¶Quod tutor datus ſit a iudice cuius iuriſdictioni non eſt ſubiectus. ff. de tuto. ⁊ cura. da. ab his. l. prima. ⁊ l. pupillo. ⁊ C. vbi pupil. edu. de. l. fina. ⁊ qui tuto. vel cura. dare poſ. l. neque.

¶Quarto

¶Quod non ſatis dedit rem pupilli ſaluam fore. C. in quibus cau. in integrum reſti. non eſt. l. ſi tuto. niſi teſtamentarius: vel ex inquiſitione datus: vt infra.

¶Quinto

¶Quod dubitetur an ſit tutor: an curator: an geſtio aut adminiſtratio ſit illi commiſſa: quare non audietur niſi caueat de rato. ff. de admi. tuto. vel cura. l. vulgo.

¶Vel ſi dubitetur pro qua parte adminiſtratio ſit ei commiſſa: vbi plures ſunt tutores vel curatores. ff. de ſol. l. quero. ⁊ l. quod ſi forte. § primo. ff. de admini. tut. l. fina. § defenſionem.

¶Datiuorum quidam dantur

¶Sine inquiſitione: ſeu cauſſe cognitione: id eſt non queritur an ſint locupletes: vel non.

¶Et huiuſmodi ſatiſdabunt rem pupilli ſaluam fore. Sicut ⁊ legitimi. C. de tuto. ⁊ cura. qui non ſatiſde. l. j. ⁊ ij. vide latius Spe.

¶Quidam.

¶Cum inquiſitione: ſiue ex inquiſitione: ⁊ talis non ſatiſdant. inſti. de ſatiſda. tuto. § ij. C. de tuto. ⁊ curat. qui non ſatiſde. l. non omnium. vide Speculatorem.

¶De datiue tutele inſtrumento. vide Spe. hic.

¶De tutoribus anomalis

¶Anomala tutela: ſeu extraordinaria dicitur: que neque eſt teſtamentaria/neque legitima/neqꝫ datiua/vt eſt matris/vel auie.

¶Teſtamentaria enim non eſt: quia prohibet feminam dari tutorem in teſtamento. ff. de teſtamen. tutel. l. iure noſtro.

¶Legitima quoqꝫ non eſt: cum lex dicat eam poſtponi omnibus teſtamentarijs ⁊ legitimis. C. quando muli. tuto. offi. fung. l. ij.

¶Preterea datiua non eſt: cum tutele munus ſit neceſſarium. C. de admi. tuto. l. fi. in prin.

¶At he non coguntur inuite ſuſcipere: ſed permittitur eis ſubire ſi velint. C. quando muli. tut. offi. fung. authenti. matri vel auie. Vide latius Speculatorem.

¶In tutela anomala ſic oponitur contra matrem vel auiam.

¶Primo

¶Si dicat mater vel auia ſe tutricem in teſtamēto datam repellenda eſt. ff. d. l. iure noſtro. Sed n [illegible] p [illegible]e dare poſſunt. Vide Spe.

¶Secundo

¶Si dicat ſe a lege conſtitutam: excipe quod illa tutela legitima eſt ⁊ legitime: id eſt ſecundum leges a iudice ſuſcipienda. C. ad tertu. l. omnem. C. in qui. cau. pig. taci. contraha. l. penul.

¶Tertio

¶Quod alius datus eſt in teſtamento qui eam procedit dicta authen. matri vel auie. Etiam ſi illud minus ſit ſolenne: dum tamē ſit confirmatus. ff. de confir. tut. l. prima ⁊ ſecunda.

¶Quarto

¶Auie obijci poteſt: quod pater pueri eam precedat dicta authen. maxime in corpore authen.

¶Quinto

¶Matri obijcitur: quod ad ſecunda vota trāſiuit intra annum: vel poſt: vel quod peperit de nup. l. j. ⁊ authen. ibi poſita extra de appel. c. ex parte. vide Specu.

¶Nota quod mater non ſolum habet petere filio impuberi dari tutores: cum legitimos non habet: vt etiam habet neceſſe petere vt adminiſtrent. ff. ad tertul. l. ij. § ſi mater alijs.

¶Generalis tutorum vel curatorum impugnatio.

¶Prima

¶Generaliter contra quemlibet tutorem vel curatorem opponitur ratione etatis vel defectus communis vt quia ſit minor. xxv. annis. C. de leg. tute. l. fi. inſti. qui tuto. dare poſ. § furioſus. ⁊ de excuſa. tutorum. § minores. ⁊ § penulti. ⁊ fin.

¶Secunda

¶Quod capite minutus ſit. ff. eo. l. legitimos.

¶Tertia

¶Quod non fecerit inuentarium. C. arbi. tutel. l. fina. ff. de vent. in poſſeſ. mit. l. j. § decretū. ⁊ ff. de bonis auto. iudi. poſ. l. j. § fina. vel quod illud non fecerit legitime. C. de iure delibe. l. ſcimus.

¶Quarta

¶Quod licet fecerit inuentarium: non tamen in eo omnia pupilli bona poſuit.

¶Et aduerte hic: quod tutor vel curator non poſſunt adminiſtrare negotia pupilli vel adulti: niſi prius tria fecerint.

¶Tria tutori vel curatori facienda ante adminiſtrationem.

1 Quod fecerit inuentarium

2 Quod iuret vtilia facere: ⁊ inutilia pretermittere.

3 Quod caueat ſub hypotheca rerum ſuarum. C. de epiſ. ⁊ cleri. l. de creationibus. vide Specu.

¶Quinta

¶Quod tutor vel curator vel etiam pupillus ſit ſeruus ⁊ ſuper queſtione ſtatus: id eſt ſeruitutis patitur queſtionem. ff. de tutel. l. j. inſti. eo. in prin. ⁊ qui tuto. vel cura. dare. § ſeruus.

¶Sexta

¶Quod habenti tutorem tutor dari non poſſit. C. qui pe. tuto. l. cum

iuris Curator tamen ei datur.inſtitu.de curat.§.interdum.C.in quibus cau.haben.tuto.ff.de tutel.l.iij.§.ſi pupillus.ꝛ.l.ſolent. etiam:niſi in ſex caſibus:in quibus datur tutor habenti.

☞ ¶Sex caſus:in quibus habenti tutorem alius datur.

¶Prima.

¶Si tutor mutus ſit:vel ſurdus:vel furioſus.ff.eodem.ſcilicet de tutel.l.j.

¶Secunda.

¶Si habeat bona in duobus vel pluribus prouincijs.Nam totidē poſſunt eſſe tutores.ff.de excu.tutorum.l.propter litem.§.ſi.

3 Si mater tutrix nubat.Nam tunc datur alius tutor.in authen. de nup.§.ſi vero tutelam.col.iiij.

4 Si tutor eſt ad tempus relegatus:vel excuſatus vel remotus.

¶Nam interim alius datur.C.in quibus cau.habe.tuto.l.penul.ꝛ facit inſtitu.de atti.tuto.§.primo ꝛ ſecundo.

5 Si tutor ſit apud hoſtes:non vt ſeruus:ſed vt relegatus vel trāſ fuga.ff.de tutel.ſi quis tutor.

6 Si abſit reipublice cauſſa.ff.eodem.l.queſitum.ꝛ.ff.de ſuſpect. tuto.l.ſi quis abfuturus.

¶Uide latius Specula.formam inſtrumenti in his caſibus preſcribentem.

¶Septima.

¶Quod ſit epiſcopus vel clericus:in ſacris:vel monachus vel regularis:qui non poſſunt eſſe tutores.lxxxviij.diſtinct.c.neq̄ apud. C.de epiſco.ꝛ cleri.l.generaliter.Uide Speculatorem.

Uerumtamen omnes clerici tenentur ad tutelam miſerabilium perſonarum.C.de epiſcopis ꝛ cleric.l.orphanotrophos.

¶Octaua.

¶Quod ſit ſurdus vel mutus.ff.de tute.l.penultima.

¶Nona.

¶Quod ſuſcipit actionum ceſſionem contra pupillum vel adultū ſuum.In authen.vt hi qui oblig.ſe perhi.res mino.in ius.in principti.tituli.colum.vj.

¶Decima.

¶Quod tutor ſeu curator eſt creditor vel debitor pupilli vel adulti ꝛ adminiſtrat ſine adiutorio.In authēti.vbi ſupra.§.Sed ꝛ ſi q̄s l.quis.C.qui dare tuto.vel curato.poſſunt.authen.minoris.

¶Et hoc locum habet in datiuo ꝛ legitimo:non in teſtamentario: ſecundum quoſdam fallit in matre ꝛ auia vt in authenti.vt matres debi.ꝛ credi.coll.vij.ꝛ.C.quando muli.tut.offi.fun.poſſ.authenti.ad hec.

¶Undecima.

¶Ubi is cui datꝰ eſt tutor vel curator exceſſit annos.xiiij.vel.xxv.

¶Et hoc ſi velit nouum iudicium vel nouam actionem inchoare: quod non poteſt tunc:in choatis autem aſſiſtit.etiam poſtquā exceſſerit:vt.ff.de tuto.ꝛ cura.da.ab his.l.ſcio.inſtitu.de attil. tuto.in fi.ꝛ quibꝰ modis tut.fi.in prin.C.de arbi.tute.l.tutor pōt.

Duodecima.

¶Duodecima

¶Quod tutela ſit finita:vt in premiſſo caſu:vel quia eſt impubes: qui ſub tutela eſt ab aliquo arrogatur vel deportatur:vel in ſeruitutem redigitur:vel ab hoſtibus capitur:vel tutor ad certā cōditionē que ineſt:datus eſt vel ſi pupillus obijt:vel ſi tutor maximam capitis diminutionem patitur:quia tunc omnis tutela finitur:minima vero ſolum legitima perit.Uide Speculatorem.

¶Decimatertia

¶Quod ſit datus a teſtatore ſub conditione:que exiſtat ad certū tempus vel ex certo tempore quod preterijt.inſtitu.qui dare tuto.poſſ.§.ad certum.Uide Speculatorem.

¶Decimaquarta

¶Quod ſit ſuſpectus tutor vel curator:ꝛ poſtulatus vel iam remotus:vel illi adminiſtratio interdicta.ff.de ſolut.l.quod ſi forte.§.j.extra de officio delega.capi.venerabilis.

¶Uide hic Specu.dubia pulchre mouentem ꝛ reſoluentem.

¶Ordo dicendorum

¶De curatore

Qui dare poſſint curatores

Quibus perſonis dantur

¶Que eorum poteſtas.

¶Qui poſſint dare tutores vel curatores.

¶Curatores dantur ab iiſdem magiſtratibus a quibus ꝛ tutores. Inſtitu.l.curat.§.primo.ſcilicet a prefecto:a p̄tore:a preſide:a proconſule:a prefecto Egypti:ꝛ ab eo qui regit prouinciam preſide mortuo:abſente vel a magiſtratibus municipalibus.ff.de tuto. ꝛ curato.datis ab his.l.prima ꝛ tertia.ꝛ.l.is qui et alijs multis legibus.Uide Speculatorem.

¶Preterea ꝛ in vltima voluntate poteſt dari curator:vt in authen. colla.ſeptima.vt liceat matri vel auie.Itē in teſtamento curator non datur licet datus confirmetur.ff.de confir.tuto.l.j.in fi.et.l. fina.C.eodem.l.ſecunda.

¶Quibus perſonis dentur curatores.

¶Dantur furioſis ꝛ prodigis.qui nec tempus nec modū nec finē habent profuſionis ꝛ dilapidationis.ff.de cura.furi.ꝛ prodig.dat.l.j.

¶Et hoc de furioſis maioribus ann.xxv.inſtitu.eodem.l.furioſis.

¶Minoribus autem furioſis datur tutor vel curator:qui intelliguntur dari etati potius quam furori.ff.de tute.l.qui habet.§.j.

¶Dantur ꝛ mente captis:ſurdis:mutis:ꝛ morbo perpetuo laborantibus:ꝛ pupillis tutorem teſtamentariū vel legitimū:vel datiuū: non habentibus:vel minus idoneum habentibus:vel ad tempꝰ datum: vel infirmum:vel cauſſa neceſſaria impeditum.inſtituta de cura.per totum.

¶Dantur autē omnibus perſonis quas habes de poſtulādo.ff.l.j. §.j.ꝛ.l.ij.iij.iiij.v.ꝛ.ff.de priuile.creditorum.l.iij.iiij.v.ꝛ.vj.

¶Que curatorum poteſtas.

¶Curator furioſis ꝛ prodigi habet plenam rerū adminiſtrationē:

ſed curator bonorum ⁊ curator ventris habent ſoluꝫ cuſtodiam rerum que deterioris fortune ſunt ⁊ venditionem.ff.de admi.tu to.vel cura.l.inter bonorum.Uide Speculatorem.

¶Quincꝫ curatorum ſpecies nimirum Curator

Furioſi ⁊ prodigi vt ſupra dictum eſt.
Bonorum.ff.de curato.bonis dan.
Uentris.ff.de ventre in poſſeſſ.mitten.
Ad lites.Uide Specu.ti.de ſyndico.lib.j.par.iij.

¶De formis ⁊ inſtrumentis conficiendis ſuper hac re.Uide Spec. lib.j.par.iij.de cura.

¶Sequitur de his qui nec agunt:nec defendũt:ſꝫ adminiculũ cauſſis pſtãt:vt ſunt aduocati:teſtes:tabelliões:exequutores.

¶De Aduocato.

¶Aduocatus eſt:qui in iudicio vel ſuo vel alieno nomine apud eũ qui Iuriſdictioni preeſt:deſyderium ſuum vel amici exponit:vel alterius deſyderio contradicit.l.ſciendum.§.j.⁊ ibi docto.l.pau lus.⁊ ibi Barto.ff.de legatio.

¶Et ſecundum hanc deſcriptionem conſulens in camera non dici tur proprie aduocatus:nec prohibitus aduocare.i.poſtulare:cẽ ſetur in camera prohibitus conſulere:vel facere allegationes in ſcriptis.Idem ſentit Bar.in.l.j.ff.de varijs ⁊ extraor.cog.

¶Uerumtamen dicitur aduocatus ſecundum communem vſum lo quendi:quicuncꝫ litigantibus prebet in iudicio ſuum patroci nium:ſiue verbo poſtulando:ſiue conſulendo.

¶Et differt a procuratore.vt ſupra diximꝰ:quia ille cauſſam preſen tis:hic vero abſentis pertractat.vterque tñ dicitur poſtulare.

¶Quam autez aduocatoruꝫ vſus ſit neceſſarius declarat breuiter Spec.tit.de aduoca.li.j.par.iij.qui(inquit)ambigua facta cauſ ſarum dirimunt:ſuecꝫ defenſionis viribus in rebelles cum publi cis tũ priuatis lapſa erigunt:fatigata reparant:⁊ nõ minus pro curant vt vſui ſint humano generi:quaꝫ ſi prelijs ⁊ vulneribus patriaꝫ parentesꝫ ſaluarent.

¶Milites ergo ſunt:militant nancꝫ patroni cauſſarum.qui glorio ſe vocis confiſi munimine in laborantium ſpem vitaꝫ ⁊ poſteros defendunt.C.de aduo.diuer.iudi.l.aduo.hec ille.

¶Ordo dicendorum.

Quales eſſe debeant aduocati.
Que contra eos obijci poſſunt.
De cautelis aduocati actoris.
De cautelis ⁊ affi.aduocati rei.
De cautelis aduocati vtriuſcꝫ.
De his cautelis dicen.intra tit.de allega.

¶Quales eſſe debeant.

¶Gloſſa in.l.j.ff.de poſtu.videtur tenere:non neceſſario literas il los habere obligari.

¶Uerum Barto.⁊ Docto.d.glo.reijciunt:vt digna eſt:dicuntque qd aduocati debent ſtuduiſſe quinquennio:⁊ debent examinari

a doctoribus:⁊ eorum iuramento probari.l.nemini.C.de aduo. diuerſo.iudic.

¶Sed hodie in pleriſcꝫ locis:non a doctoribus ſed nummorum au cupatoribus:nec in ſcientia:⁊ in quinquennio ſed in marſupio quid poſſint:examinantur.

¶Exempla ſunt odioſa:alioqui hoc in vitio Aurelianis dĩc dicerẽ.

¶Nec obſtat:quod dicit glo.de iudice:quod is poſſit eſſe analpha betos.Nam iudex peritiam habere poteſt per ſuos aſſeſſores: quod in aduocato non eſt.

¶Que contra aduocatos obijciantur.

¶Primo.

¶Quod ſit ſurdus/mutus/cecus/perpetuo furioſus/ſeruus mi nor.xvij.annis:mulier:in corpore ſuo muliebria paſſus:niſi fue rit vi predonum:vel hoſtium ſtupratus:vel quod ſit de capitali crimine:vel de calum.pub.iudicij dãnatus:vel quod operas ſuas locauit:vt cum fera dentata:in arena pugnaret.

¶Hec omnia colliguntur.ff.de poſtu.l.j.per totũ.⁊.iij.q.vij.c.tria.

¶Secundo.

¶Quod ſit hereticus:vel iudeus vel filius infidelis:vel excommuni catus propter ſuſpitionem hereſ.

¶Hi enim contra Chriſtianum aduocare non poſſunt.C.de poſtu. l.nemo.⁊.C.de epiſco.audien.l.nemo.ſecundo extra de hereti.c. excommunicatus.§.credentes.

¶Tertio.

¶Quod ſit monachus vel canonicus regularis etiam in foro eccle ſiaſtico:niſi expoſcat monaſterij vtilitas.Abbate nihilominus imperante.xvj.queſtio.j.c.monachi ⁊ alia eſt.C.de epiſco.⁊ cleri. l.repe.extra de poſtu.c.ij.extra ne cleri.vel mona.c.j.in fine.

¶Quarto.

¶Quod ſit clericꝰ.Et nota hic tres ordines clericorũ nõ poſtulãtiũ.

¶Tres ordines clericorum.

1 ☞ Epiſcoporum ⁊ aliorũ ſuperiorum qui omnes prohibentur pro alijs poſtulare coram eccleſiaſtico vel ciuili iudice.ij.q.j.c.te quidem.v.qõ.iij.c.quia epiſcopus.lxxxviij.diſt.c.prelatum.

2 Sacerdotum:qui nec coram eccleſiaſtico:nec coram ciuili iu dice poſſunt poſtulare:niſi pro ſe:vel eccleſia/vel pro coniunctis/ vel miſerabilibus perſo.Uide latius Speculatorem.

3 Clericorum in ſacris exiſtentium:etiam non beneficiatorum:⁊ exiſtentium in minorib.beneficiatorum:qui non poſſunt coram ſeculari iudice poſtulare:niſi cauſſa ſua vel eccleſie ſue vel miſe rabilium perſonarum:extra eo.c.j.⁊ in princip.

¶In cauſſa autem criminali nullus clericus poſtulare poteſt coraꝫ iudice ſeculari:vide Speculatorem.

¶Quinto.

¶Quod ſit procax ⁊ quod opprobrijs non ratione certet:nec ab in iurijs temperet.

¶Nam ⁊ is damno fame ⁊ opinionis mulctabitur.lege quiſquis.C.

de poſtu,extra de iureiuran.c.veniens.

¶Sexto.

¶Quod ſit nimiũ verboſus:argu.C.de appel.l.fin.§.in refutatorijs.

¶Septimo.

¶Quod fuerit aſſeſſoꝛ in eadem cauſſa:in qua poſtulat:quod fieri non debet.C.de aſſeſſo.l.fina.ff.de aſſeſſo.lege penulti.

¶Octauo.

¶Quod fuerit olim iudex in cauſſa:in qua nunc poſtulat.C.de poſtula.l.quiſquis.

¶Nono.

¶Quod fuerit infamis:⁊ quacunqꝫ:preſertim iuris infamia.inſtit.de exceptio.§.finali.ff.de poſtula.l.j.§.hoc edicto.⁊.l.quos prohibet.⁊.C.de poſtula.l.quiſquis.

¶Decimo.

¶Quod poſt litem conteſtatam propoſuerit exceptionem dilatoriam:quare puniri debet in libra auri.C.de exceptio.l.penulti.

¶Undecimo.

¶Quod non habeat peritiam literarum:licet ſit in exercitio peritus.C.de aduoca.diuerſo.iudic.l.nemini.C.de aduoca.diuerſ.iudi.l.iubemus.⁊.ff.de va.⁊ extraordi.cog.l.j.§.aduocatus.Tu hic vide Specula.pro ⁊ contra diſputantem.

¶Duodecimo.

¶Quod ſit prohibitus ad tempus:vel in perpetuum a iudice poſtulare:quare non debet audiri.ff.eodem.l.puto ⁊.l.ſequen.⁊ C.eo.l.fina.Etiam ſi aduerſarius id patiatur.ff.eo.l.quos pretor.extra de exceptio.c.exceptionem.Et cum prohibetur aduocare aut acuſare de facto irrogat infamiam.vide Speculatorem.

¶Decimotertio.

¶Quod ſit preuaricator ⁊ infidelis.C.de aduoc.diuerſo.iudic.l.j.quia perdit clientulos ſuos ⁊ punitur extraordinarie.vide Spe.

¶Decimoquarto.

¶Quod ſit ſymoniacus:quia aliquem pro pretio eligit:vel fuit falſus teſtis pro pecunia:vel in aliquo peccauit circa ſuum officiũ:nam talis infamis eſt nec poſtulat.

¶Decimoquinto.

¶Quod nimia cupiditate rapiatur:nam pro vili ſtipendio tanq̃ degener poſtulat.

¶Decimoſexto.

¶Quod pactus ſit de quota parte litis cum clientulo:nam ſic fit infamis.C.eodem.l.ſi qui.⁊ lege ſequenti.§.preterea.

¶Decimoſeptimo.

¶Quod a clientulo ſuo res lite pendente emerit:vel alioqui cum eo contraxerit.C.eodem.l.quiſquis.§.preterea.

¶Decimooctauo.

¶Quod ſit excommunicatus.xj.q.iij.c.excommunicatus.extra de excep.c.exceptionem.

¶Decimonono.

¶Quod recipiat pecuniam ob non aduocandum:vel eſt condemnatus.l.repet.ff.ad legem iul.repetun.l.eadem in fine.

¶Uigeſimo.

¶Quod ſcienter litẽ proroget:quia ſic punitur in duabꝰ libris auri.

¶Uigeſimoprimo.

¶Quod minor.xvij.annis.ff.de poſtu.l.prima.§.initium.licet in procuratore requirantur.xxv.Uide Speculatorem hic latius.

¶Uigeſimoſecundo.

¶Quod fuerit aduocatus in cauſſa principali:quare non debeat in cauſſa appel.preſertim pro altera parte.

¶Uigeſimotertio.

¶Quod aduocet contra eccleſiam:a qua eſt beneficiatus:extra de poſtu.c.fina.vel contra epiſcopum:a quo beneficium habet extra de exceſ.prela.c.grauem.Uide Speculatorem.

¶Uigeſimoquarto.

¶Quod ſit decurio:qui contra ſuam patriã aduocare prohibetur:niſi pro ſe vel ſuis:⁊ pro pupillis:quorũ tutelã gerit.ff.eo.l.penul.

¶Uigeſimoquinto.

¶Quod ſit domeſticꝰ iudicis.extra de appella.cap.ex inſinuatiõe.

¶Uigeſimoſexto.

¶Quod poſtulet contra eum:cuiusꝰ eſt vaſallus argumen.xxij.q.vlti.c.de forma.Et in libro feu.quibus cauſ.feu.amitta.c.vnico.in princip.⁊.§.quod ſi forte.Et quibus modis feu.amit.c.vnico.in princip.extra de natis ex lib.vent.c.vnico.

¶Si tamen Uaſallus pro coniuncta perſona poſtulat contra dominum:non ob hoc forte perdit feudum:vide Speculatorem.

¶Uiceſimoſeptimo.

¶Quod non iurauit ſtatim poſt iuramẽtum a partibus preſtitum:quod ſe credat iuſtam cauſſam fouere:⁊ quod quam cito cauſſaȝ ſciuerit deſperataȝ deſeret:ac diſcedet.Hoc enim tenetur iurare:alioqui repellitur.C.de iudic.l.rem non nouam.

¶Quaȝ vtinã omnes noſtri aduocati bene perpẽderẽt ⁊ ſeq̃rentur.

¶Uiceſimooctauo.

¶Quod monitus a iudice vel alicui patrocinaretur:noluit parere:nec ſe ſufficienter excuſauit.iij.q.vij.c.tria.vide latius Speculatorem.li.j.par.quarta.titu.de aduoca.

¶Porro de tutelis aduocatorum dicemus.j.de allega.

¶De teſtibus.

¶Teſtes antiquis ſuperſtites vocabantur:eo quod ſuper cauſſarum ſtatu proferebantur.Hinc parte nominis oblata:per figuram que grece aphereſis dicitur:teſtes vocantur.extra de verbo.ſigni.c.forus.§.teſtes.

¶Qui ⁊ dicuntur legitimi vel omni exceptiõe maiores.quãdo nulla legitima exceptione repelli poſſunt:ſecunduȝ gloſ.in.c.j.de conſanguini.⁊ affini.⁊ inſti.de inutili ſtipulatio.§.item verborum.

¶Qui autem poſſint eſſe teſtes ⁊ que contra eos opponi poſſint:infra ſuo loco videbimus.

¶De tabellione.

¶Tabellio eſt perſona habens publicum officium ſcribendi inſtrumenta ad fidem faciendam.

¶Alias dicitur tabellionarius: vt in.l.generali. C.de tabel.ſcriben. ligog.l.decima.vel etiam notarius.

¶De cuius multiplici nomine:vide notata in.c.quoniam extra de probationibus.

¶De quo ⁊ quis eſſe poſſit tabellio:⁊ qualiter:⁊ per quos/⁊ vbi creetur: vide Specu. titu. de edit.inſtru.§. reſtat.⁊.§. poſtremo.libr. ij.par.ij.Et nos nonnihil infra de inſtrumentorũ editiõe dicem⁹.

¶Ordo dicendorum.
De exequutore.
Quid ſit exequutor.
Quis eſſe poſſit.
A quo eligendus ſeu conſtituendus.
Quis ſue exequutionis effectus.

¶Quid ſit exequutor.

¶Exequutor eſt officialis:per quem litis exequutio:⁊ ipſius cauſſe preparatio iubente ſuo iudice expeditur.C.de accuſationibus.l. ea quid.extra de appellationi.c.cum parati.

¶Exequitur enim lites: ⁊ eas preparat:quia facit partes in iudicio comparere: teſtes cogit ⁊ reliqua facit que cauſſis expediendis proficiunt:vſqꝫ ad earum finem.C.de iudic.l.antepe.⁊ fina.C. de ſpor.l.j.in authen.de iudi.§.his qui cauſſas preparant.col.vj.

¶Uocatur autem in iure diuerſimode.
Primo exequutor:vt. C.de iudic.l.fina.
Secundo apparitor.C.de ſpor.l.fina.
Tertio Officialis.In authẽ.de defen.ciui.§.ex prouinciali.col.iij.
Quarto nuntius.extra de offi.dele.c.prudentia.
Quinto Ceſariani ⁊ Catholiciani.C.de bo.proſcrip.l.pe.in fine.
Sexto Miniſtri.xxiij.q.v.c.ſi homicide.⁊.c.cum miniſtri.
Septimo portarij:extra de princip.c.cum olim.

¶Quis poſſit eſſe exequutor.

¶Exequutor eſſe poteſt is qui liber eſt ⁊ non ſeruus:quia publicum eſt eius officium:quod per ſeruum non expeditur.ff.de re iu.l.in his officijs.⁊.argu.C.de tutel.⁊ ſcri.l.tertia §.fi.lib.x.ff.de teſta.l. in teſtamen.§. ſeruus. Uide latius Specula.de eius conditione.

¶A quo eligendus exequutor.

¶Eligendus eſt exequutor per magiſtrum ſcholarium:vel per magiſtrum ſcriniorum ſacrorum: vel vbi eſt de conſuetudine: per officiales ciuitatum.

¶Item talis:qui etiam ſit locuples:⁊ vite probate:vt non ſit veriſimile eum velle peccare:alioqui reconueniendus:vt in authen. de Iudi.§.is qui cauſſas preparat.colla.vj.

¶Quod eius officium.

¶Officium exequutoris eſt:implere que ſibi iniuncta ſunt ſiue decreta fuerint circa lites expediendas per iudicem cui fuerit depu-

tatus in authenti.de defenſo.ciuita.§.ex prouinciali.⁊ de Iudi.§. is qui.vt.ſ.latius de eius officio. Uide Speculatorem de accuſa. §.primo. Uer.hoc autem.

¶Et intellige predicta d exequutore litis:nõ de exequutore ſentẽtie.

¶Eſt autem talis qui rem iudicatam ducit ad effectum: ſecundum gloſſam in.c.ſuper queſtionum. extra de offic.dele. Uide quoqꝫ Speculatorem de pena eius.lib.j.parte.iiij.tit.de exequutore.

¶Quis effectus exequutionis.

¶Exequutoris conuentione interrumpitur preſcriptio:licet hoc nõ faciat ſimplex poſtulatio circa iudicem propoſita. vel libelli oblatio vel precum porrectio:etiam facta coram principe:preterquã in actione annali.C.de preſcript.triginta annorum.l.ſicut.⁊ lege cum nouiſſimi.in principio. parag.illud etiam proculdubio.C. quando libel.princip.obla.litem.⁊.l.prima.

¶Competentis iudicis aditio.

¶Ordo propoſitionis expoſtulat:vt nunc de competẽte iudice adeundo videamus:quam rem hac ſerie tractabimus.

¶Series explicandorum.

¶Actor cuius iudicium debeat adire.
¶Quis dicatur alterius competens Iudex.
¶Qualiter actor in adeundo iudice debeat ſe habere.
¶Quis ordinis effectus.

¶Actor cuius iudicium debeat adire.

¶Regulariter iure receptum eſt:quod ſiue clericum ſiue laicũ quis conuenire velit:debet rei iudicem adire.C.de ordi.iud.l.adire.

¶Nam actor forum rei generaliter ſequi debet.xj.q.j.c.experientie. extra de fo.compe.c.ſi clericus.⁊.l.cũ ſit.C. de iuriſdi.om.iudi.l. fi.ff.ſi quis in ius voc.nõ ierit.l.j.⁊.ij.ff.de iudi.l.ſi quis ex aliena.

¶Hec tamen regula in multis caſibus fallit:in quibus quis ſortitur forum non ſuum:⁊ facit ſuum.

¶Sequuntur caſus:in quibus quis ſortitur non forum ſuum ⁊ facit ſuum.i.laicus forum eccleſiaſticum vel forum alterius iudicis.In quibuſdam etiam ſortitur ſeculare:vt infra dicemus.

¶Primus.

¶In cauſſis matrimonialibus:que licet inter laicos agitentur:tamen per eccleſiaſticum iudicez ſunt tractande. x.queſtione.c.primo.in fin.de offic.delega.c.cauſſam matrimonij.

¶Secundus.

¶In cauſſis criminalibus eccleſiaſticis.ij.q.vj.c.j.vt pote in crimine ſacrilegij vel quaſi.extra de foro compe.c.cum ſit hereſis.extra de hereti.c.ad abolendam ſymoniaz extra de ſymo.per totũ.

¶Excommunicationis.ij.q.j.c.multi.

¶Uiolate pacis ⁊ periurij.extra de iudic.nouit.§. fina.

¶Adulterij.extra de offic.ordi.c.j.

¶Uſure.extra de vſur.per totum.⁊ certis alijs ſimilibus. Uide Speculatorem.

¶Tertius.

¶Ubi agitur de penitentia ex quacunqꝫ cauſſa: etiam in moduꝫ denuntiationis: arg. vij. diſt. c. libero. extra de iudi. c. nouit.

¶Quartus.

¶In iure patronatus ⁊ in omnibus ſpiritualibus: ⁊ ſpiritualibus annexis extra de iudi. capi. decernimus. ⁊ capi. quanto.

¶Quintus.

¶Ratio contractus conuenitur quis coram non ſuo Judice: ſed coram eo ſub quo contraxit: vel vbi promiſit. ff. de Judi. l. heres abſens. §. j. ⁊. l. ſi quis tutelam. ⁊. l. argentum. ⁊. C. vbi conue. qui cer. loc. da. pro. l. vnica. extra de foro comp. c. fi.

¶Quod verum intellige: ſi in loco contractus inueniaṫ ⁊ nō aliter.

¶Poteſt tñ decernere iudex miſſionem in poſſeſſionē faciendā in bonis que alibi habet: vt. c. romana. §. cōtrahētes. de fo. cōpe. li. vj.

¶Sextus.

¶Ratione criminis in aliena iuriſdictiōe commiſſi: quia ibi vel vbi inuenitur conueniri poteſt. iij. queſtio. vj. c. j. extra de rapto. c. j. extra de foro compe. c. poſtulaſti. ⁊. c. fin. C. vbi de crimi. agi oportet. l. j. ⁊ authen. qua in prouincia. vide Spe.

¶Septimus.

¶Ratione rei ſeu poſſeſſionis in aliena iuriſdictione conſtitute.

¶Nam ſi Colonienſis velit agere de poſſeſſione vel terra quā habet Leodij: Leodiēſis iudex de illa queſtione cognoſcet: vel iudicem dabit extra de foro competen. c. ſane. ⁊. c. fi. C. vbi in rem acti. exerce. debe. l. actor. ff. de iudi. l. ſed ⁊ ſi ſuſcepit. §. fi. C. de predijs mino. l. ſi predium.

¶Uerum quomodo proceſſus in hoc caſu inſtituatur: id eſt quomodo Leodienſis ille Colonienſ. vocabit in ius: ſeu (vt dicunt) citabit: fuſius hic tractat Spe.

¶Tu breuiter ſic dices: iudex Colonienſis debet mittere literas iudici Leodienſi: vbi reus degit: vt faciat illū corā ſe venire: ⁊ ſi non ſic venerit: mittet actorem in poſſeſſionem rei petite.

¶Octauus.

¶Ratione feudi: cuius queſtio ſub domino feudi agitatur: ſi iure feudali agatur: extra de iudi. c. ceterum. ⁊ extra de foro compe. c. licet. vide Spe.

¶Nonus.

¶Ratione recōuētionis: vt. iij. q. viij. c. accuſatores. §. cuius in agendo. C. de ſenten. ⁊ interloc. oim iudi. extra de foro compe. c. licet.

¶Uide Specula. extra de mutuis peti. c. ex literis. vide hec iura.

¶Ratione conſenſus partium. Si enim partes conſentiant coram non ſuo iudice litigare: eundem ſortiantur iudicem ſuum. ff. de iuriſdi. om. iudi. l. eſt receptum.

¶Uerum clerici hoc non poſſunt ſine conſenſu ſui prelati extra de foro compe. c. ſignificaſti. ⁊. c. romana. reſpon. j. lib. vj.

¶Conſentire autem videtur: qui ſciens ſe non eſſe ſubiectum alicuius iuriſdictioni in eum conſentit. Uide Speculato. libro. ij. §. j. ti. de competen. iudice adeundo.

¶Decimus.

¶Ratione priuilegij: vt in ſcholare qui tres habet iudices: de quo vide nouam conſtitu. ff. freder. imper. C. ne fi. pro patre.

¶Undecimus.

¶In cauſſa appellationis. iij. queſtio. vj. capitu. peregrina iudicia.

¶Duodecimus.

¶Quando papa id iubet vel delegat ead. queſtio. c. vndequaqꝫ. ⁊. ij. q. j. c. iudices.

¶Decimuſtertius.

¶Propter loci importunitatem trahitur quis ad aliam prouinciaꝫ. xxxiij. q. ij. c. ſiue.

¶Decimuſquartus.

¶In cauſſa natiuitatis que ſpectat ad eccleſiam extra qui filij ſint legi. c. latro. ⁊. c. cauſſam. de quo dic vt not. extra de ordi. cog. c. tuam. vide iura.

¶Decimuſquintus.

¶In cauſſa decimarum extra de decimis per totum.

¶Decimuſſextus.

¶In cauſſis penitentiarū que ad eccleſiam pertinēt. xj. q. j. c. aliud. de peni. diſt. c. aliud.

¶Decimuſſeptimus.

¶In cauſſis adulterij. C. cum agitur ad ſeparationem extra vt lit. non conteſta. c. j.

¶Decimuſoctauus.

¶In cauſſis viduarum pupillorum: libertorum ⁊ miſerabiliuꝫ perſonarum: que ſaltem ſecundario ſpectant ad eccleſiam. lxxxij. diſtin. c. j. ⁊. iij. extra de foro competen. c. ex tenore. extra de verbo. ſignifi. c. nouimus. in fine.

¶Et precipue circa dotem: vt extra de dot. poſt diuor. reſtitu. c. nup.

¶Et idem in cauſſis aliarum perſonarum: quod dic plene: vt notatur ſecunduꝫ Innocen. extra de offi. iudi. delega. c. ſignificantes.

¶Decimuſnonus.

¶Ubi agitur de poſſeſſione violata. C. vbi de poſſeſſione agi oportet lege vnica. C. de predijs mino. lege ſi predium.

¶Uiceſimus.

¶In cauſſa fidei. xxiiij. queſtio. j. c. quoties. vbi dicitur. Ad Romanam referant eccleſiam: quoties fidei ratio ventilatur.

¶Uiceſimuſprimus.

¶Cum quis alibi ſe ſoluturum promiſit: extra de fo. compe. c. dilecti. vbi compe. d. da. cer. lo. l. vnica.

¶Nam ibi dicitur quis contrahere: vbi conſtituit ſe ſoluturum vt ff. de bo. auto. iudi. poſ. l. iij.

¶Uide Spe. pulchre diſputantē: an aliquis ⁊ maxime clericus poſſit renuntiare foro ſuo.

¶Uiceſimuſſecundus.

¶Si iudex ſecularis ſit negligens: extra de fo. compet. c. licet. verſi. dummodo. ⁊. c. ſeq. in fi.

¶Uiceſimuſtertius.

¶Cum ſuus iudex recuſatus: extra de foro compe. c. ſi quis contra.

¶Uiceſimuſquartus

¶In compromiſſis extra de arbi. per totum.

¶Uiceſimuſquintus.

¶Ratione vltime voluntatis: vnde fideicommiſſum petitur vbi relictuꝫ eſt. C. vbi fideicom. pe. poſ. l. vnica. ff. de iudi. l. heres. reſpon. j. ⁊. l. ſi fideicommiſſum.

¶Et legatum petitur vbi eſt niſi heres dolo inde ſubduxerit: tunc enim dabitur vbi petitur. ff. de iudi. lege quod legatur.

¶Uiceſimuſſextus.

¶In cauſſis ruſticorum ⁊ ſeruorum eccleſie: quorum cauſſe ad eccleſiam ſpectant ⁊ inde in alijs laicis ad foruꝫ eccle. ſpectant. lxxxix. diſt. c. iudicatum. xij. queſt. ij. c. eccleſiarum ſeruos. extra de foro compe. c. nullus.

¶Idem etiam eſt de colonis eccleſie. vt. C. de epiſ. ⁊ cle. l. ij. ⁊. C. vbi cau. fiſ. l. ſi quis. Sed illa poſſunt intelligi ſuper rebus quas ab eccleſia tenent: ſecus autem ſi conueniantur ex delicto: vel cōtracto: licet. d. l. indiſtincte loquatur.

¶Uiceſimuſſeptimus.

¶In peregrinis ⁊ mercatoribus ⁊ agriculatoribus ⁊ mare nauigātibus ⁊ alijs extra de treuga ⁊ pa. c. innouamus. extra de peregri. c. vnico extra de offi. delega. c. ſignificantibus.

¶Uiceſimuſoctauus.

¶Cum agitur de feudo eccleſie: extra de foro cōpeten. capitu. verū.

¶Uiceſimuſnonus.

¶Cū clericus impetrat cōtra laicū: quod de cōſuetudine fit in curia indiſtinte extra de iudi. c. fi. extra de alie. mut. iudi. cau. fac. c. fin.

¶Triceſimus.

¶Uacante imperio cognoſcit papa vel eius delegatus de feudo. extra de foro compe. c. licet.

¶Triceſimuſprimus.

¶Cum quid difficile imminet vel ambiguum inter iudices: recurritur ad eccleſiaſticum: vt extra qui filij ſint leg. c. per venerabilem. §. rationibus.

¶Triceſimuſſecundus.

¶Si conſuetudo vel priuilegium dat iuriſdictionem domino ſuper familiam: illud ſeruetur: extra de foro cōpe. c. cum contingat de offi. archi. c. finali.

¶Triceſimuſtertius.

¶Ratione pacis: quia tunc intromittit ſe eccleſia de qualibet cauſſa: extra de judi. c. nouit.

¶Triceſimuſquartus.

¶Ratione connexitatis cognoſcit eccleſia ⁊ cōmittit: vt patet in dote: extra de do. inter vir. ⁊ vxo. c. j. ⁊ de peniten. c. per. ⁊ de foro cōpe. c. ex parte.

¶Imo etiam iudex eccleſiaſticus cognoſcit principaliter de dote.

¶Triceſimuſquintus.

¶Quando ordinarius recuſatur: qꝛ tūc epiſcopus aſſociatur. in authen. vt diffe. iudi. §. ſi vero ꝯtingerit. colla. ix. C. de iudi. l. ſi vero.

¶Triceſimuſſextus.

¶Ratione loci. Unde Rome. quia communis patria: cōuenitur quilibet: qui non habet ius reuocandi domuꝫ. ff. ad municipa. l. Roma. v. queſtione ſecunda. c. vocatio. extra de foro compe. c. fin. de Judi. lege. ſi is qui Rome.

¶De qua reuocatione vide Specu. l. j. par. ij. ti. de reo. verſ. item legati. ⁊ ſeq.

¶Triceſimuſſeptimus.

¶Ratione profeſſionis. C. de aduoca. diuerſo. Judic. l. fi. in Authenti. vt cleri. apud proprium epi. com. per totum colla. vj.

¶Triceſimuſoctauus

¶Ratione adminiſtrationis. Unde argentarius ibi cogitur rationē reddere: vbi argētariam exercuit. ff. de edē. l. pretor. §. is etiā qui.

¶Triceſimuſnonus.

¶Ratione domicilij. C. vbi ratio. agi opor. l. vnica. ⁊. c. fina. de foro compe. ⁊. c. ex parte. vide Speculato. plura allegantem.

¶Sed ſi debitor vagetur per mundum. nec habeat domicilium vbi reſpondebit. ff. de iudi. l. ij. §. pe.

¶Quadrageſimus.

¶Ratione manumiſſionis. Unde libertus ſequitur forum patroni. ff. ad municip. l. ſi quis. §. niſi. ⁊. l. aſſumptio. §. fina.

¶Quadrageſimuſprimus.

¶Ratione militie. ff. ad munici. l. municipes. §. fi.

¶Quadrageſimuſſecundus.

¶Ratione matrimonij mulier ſequitur forum viri. l. fi. C. de incol. li. x. ff. de iuriſd. om. iudi. l. cum quidē. l. de iudi. l. exigere. ff. ad municip. l. fi. §. ij. ⁊. l. ea que deſponſata.

¶Quadrageſimuſtertius.

¶Ratione curſus decennij: quos quis moratus eſt in ſtudio. C. lib. x. de incol. l. ij.

¶Quadrageſimuſquartus.

¶Ratione tutele. Si enim plures ſint tutores diuerſarum iuriſdictionum: omnes coram vno iudice poteſt pupillus conuenire. C. arbitr. tute. l. omnes. Uide Speculatorem.

¶Quadrageſimuſquintus

¶Ratione conſuetudinis: vt recenſet hic Speculator Aretij eſſe conſuetudinem: vt ſuper qualibet cauſſa clericus trahat laicum coram laico iudice eccleſiaſtico.

¶Et ſic loquit. c. cū ſit. extra de foro compe. ⁊. c. lꝫ. ⁊ de iudi. c. nouit.

¶Quadrageſimuſſextus.

¶Ratione actionis. C. vbi in rem actio. l. fi.

¶Quadrageſimuſſeptimus.

¶Ratione negotiationis. ff. de iudi. l. heres. §. ſi quis.

¶Quadrageſimuſoctauus.

¶Ratione conſtitutionis.ff.ad municip.l. non vtique.

¶Quadrageſimuſnonus

¶Ratione temporum.C. de incolis.l.ij.lib.x. ſicut in caſu.xlv, vel xlvj.ſupra.

¶Quinquageſimus

¶Ratione dignitatis.ff.ad municipales.l.filij. parag. penultimo.

¶Quinquageſimuſprimus

¶Ratione originis proprie vel paterne ſortitur quis forum.C. de municip. ⁊ orig.l. filios.⁊.l. ſeq.lib.x. ⁊ in.d.l. aſſumptio.§.j.⁊.l. libertus §.patris.

¶Quanqꝫ in pleriſqꝫ caſibus.ſ.enarratis clerici ſunt priuilegiati ⁊ exempti a foro ſecu. tñ in quibuſdam iudex ſecularis cognoſcit de perſonis ⁊ rebus eccleſiaſticis:vtpote in his que ſequuntur.

¶Caſus in quibus ſecularis iudex cognoſcit de perſonis ⁊ rebus eccleſiaſticis.

¶Primus

¶Cum clericus laicu3 coram illo conuenit: extra de foro comp.c.ſi quis clericus.⁊.c. cum ſit.ij. queſtione. j. capitulo experientia. Et precipue ſi laicus reconueniat.

¶Secundus.

¶Si iudex ſecularis ab eccleſia inuitetur atqꝫ imploretur .xxxij. diſtinct.c.eo.⁊.lxiij.diſtinct.c.hadrian⁹.extra de here.c.ad aboſlendam.§.pe.⁊.c.excommunicamus.§.moneatur.

¶Tertius

¶Si Judex ſecularis ab eccleſia vel prelato eccleſie in correctionem imploretur.xxiij.q.v.c.princeps.

¶Quartus

¶Poſt deſponſationem clerici poteſt iudex ſecularis cognoſcere in clerico:quia tunc factus eſt de ipſius foro.extra de iudic.c.cum non ab homine.⁊ de verb.ſig.c.nouimus.

¶Quintus

¶Cum clericus eſt incorrigibilis a ſuis ſuperioribus eccleſiaſticis ⁊ in profundum malorum deuenit.d.c. cum non ab homine.⁊ xvij.diſt.c.nec licet.

¶Preterea licet regulariter verũ ſit: quod ſententia a non ſuo iudice lata non tenet.extra de Judi.c.at ſi clerici. C.ſi non a cõpe.ind.lat.l.fi. Tamen fallit in.v.caſibus premiſſis: quia per factum ſuum factus de iuriſdictione iudicantis.

¶Quos certe caſus vel ob hanc ſaltem cauſſam ſcire refert: quia quandoque magis expedit actori conuenire reum ſub eo de cuius iuriſdictione factus eſt:quam ſub ordinario.

¶Pene clericorum coram ſeculari Judice reſpondentium.

¶Prima

¶Si cauſſa ſit criminalis:etiã ſi pro reo lata ſit ſentẽtia: beneficiũ perdet:quod ſi nõ habet: pdet ordinẽ ⁊ deponet.xj.q.j.c.placuit.

¶Secunda

¶Si vero ciuilis ſit:pdet id quod euicerit.i. rẽ in qua ſentẽtialiter

abſolutus fuerit:extra de foro compet.c.ſi diligenti.

¶Pene laicorum clericos ad ſeculares iudices trahentium.

¶Prima

¶Perdit rem ⁊ cauſſam petitam per ſententiam:⁊ a ſuo iure cadit C.de epiſ.⁊ cle.l.ſtatuimus.

¶Secunda

¶Debet excommunicari niſi ſatiſfacere velit.extra de fo.compe.c. ſi diligenti.

¶Quis dicatur Judex ordinarius ⁊ competens alicuius.

¶Ordinarius ſiue competens alicuius is eſt iudex: in cuius territorio vel dioceſi quis domicilium habet.ff.de iudi.l. heres abſens.⁊.xiij.q.ij.c. vbicunque.§.quia ergo. extra de foro competen.c.fina.ff.de iuriſd.omnium iudicum.l.fi.

¶Si vero habet duo domicilia ſub diuerſis iudicibus:ſubeſt vtrique.ff.ad municip.l.eius qui manumiſit.§.ſi quis inſtructus.

¶Uerum Roma communis patria eſt omnium .ff. ad municip.l. Roma.extra de foro compe.c.fi.

¶Eſt ⁊ papa iudex ordinari⁹ ſingulorum.ix.q.iij.c. cuncta ⁊.c. per principales. extra de elec.c. cum nobis olim.de priuileg.c. antiqua.Uide Speculatorem.

¶Aditio Judicis ordinarij.

¶Primo

¶Actor per ſe vadat: ſi vult.

¶Secundo

¶Uel per procuratorem legitimũ.ff.de procu.l.j.xvij.q.iiij.c. vxor.

¶Tertio

¶Accedat hora congrua.ſ. de die: ⁊ non de nocte. extra de offic. deleg.c.conſuluit.

¶Quarto

¶Cum ſedeat Judex pro tribunali.ij.q.vj. capit.biduũ.§.ad eſi di.

¶Quinto

¶Quando non eſt alijs negotijs occupatus: vtpote quando non comedit:quando non intereſt diuinis.Et eo loco quo conſueuit ius reddere:ſeu pro tribunali ſedere:non in via .iij.q.iij.c.induſcie.§.a iudice procedente.C.de dila.l. procedẽte iud.ff. quis ord. in bono.poſſeſ. l.vtile.§.in bonorum.

¶Sexto

¶Libellum offerat extra de libe.obla.capitu.j. ſi habeat in promptu.Niſi ſit caſus in quo libellus nõ ſit neceſſarius: de quibus infra.de libel.obla.

¶Septimo

¶Petat aduerſariũ citari:ſeu vocari i ius:extra d ind.c.j.vid Spe.

¶Octauo

¶Factum ſuum ex quo ius oritur:per ſe vel aduocatum proponat: ſi eſt indoctus vel indiſcretus. capit. paſtorali. extra de iudi.C. de epiſco.⁊ cleri.l.iubemus.§.omnes preterea.⁊.ff. quis ordo in bono.poſſeſ.l.vtile.§.ſi preſes.